

ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ Կ.Ա.

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ

ԵՐԵՎԱՆ 2013

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԳՐԱՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԱՊՐԱՆՔԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԱՐՔԵԹԻՆԳԻ ԱՄԲԻՈՆ

ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ Կ.Ա.

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Երևան
ՀԱԱՀ
2013թ.

ՀՏԴ 338.43 (07)
ՊՄԴ 65.9 (0) 32 y 7
Գ-888

Հաստատված է տնտեսագիտական, ագրոքիզնեսի և շուկայաբանության ֆակուլտետների միացյալ մեթոդական խորհրդի կողմից (Արձանագրություն թիվ 04, 10.12.2010թ. նիստում):

Խմբագիր՝

ԱԱՀ Էկոնոմիկայի ամբիոնի վարիչ՝

Լ.Լ.Հակոբյան

Մասնագիտական խմբագիր՝

տ.գ.դ., պրոֆ. Յ.Ս.Մամիկոնյան

Համակարգչային շարվածքը՝

«Ապրանքագիտություն և

մարքեթինգ» ամբիոնի

աշխատակից՝ Ս.Ա.Գաբրիելյանի

Գ-888

ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ Կ.Ա.

«Գյուղատնտեսության էկոնոմիկա» գործնական
աշխատանքների ուսումնական ձեռնարկ / Կ.Գրիգորյան; ՀՀ
ԿԳՆ.-Եր.: ՀԱԱՀ, 2013թ.- 172 էջ:

Օգնություն ֆերմերներին, ագրարային ոլորտում բիզնեսով զբաղվել ցանկացող սկսնակներին, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի և նրա մասնաճյուղերի ասպիրանտներին, մագիստրանտներին, ուսանողներին, քոլեջների սովորողներին:

ՀՏԴ 338.43 (07)
ՊՄԴ 65.9 (0) 32 y 7

ISBN 978-9939-54-542-4

© Գրիգորյան Կ.Ա., 2013թ.

© Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան, 2013թ.

ԲՈՎԱՆՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

9

ԹԵՄԱ 1. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ԵՎ ՀՈՂՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

10

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 1. Հողային ֆոնդի կառուցվածքի որոշումը և նրա տնտեսական գնահատումը

11

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 2. Պայմանական վարելահողերի տարածության որոշումը

13

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 3. Չափակցելի հողատարածության որոշումը

15

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 4. Հողօգտագործման տնտեսական արդյունավետության որոշումը

16

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 5. Հողերի տնտեսական գնահատման տարբերության բացահայտումը

19

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 6. Ցանքատարածությունների կառուցվածքային տեղաշարժերի տնտեսական արդյունավետության որոշումը

21

ԹԵՄԱ 2. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՆՅՈՒԹԱՏԵՆՆԻԿԱԿԱՆ ԲԱԶԱՆ ԵՎ ՆՐԱ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

23

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 1. Նյութատեխնիկական բազայի բնորոշումը և նրա տարրերի ներկայացումը

24

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 2. Արտադրության էներգաապահովվածության, աշխատանքի էներգազինվածության և էներգառեսուրսների կառուցվածքի որոշումը

24

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 3. Մեքենատրակտորային պարկի օգտագործման արդյունավետության ցուցանիշները և նրանց որոշումը

27

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 4. Ավտոտրանսպորտի օգտագործման արդյունավետությունը և նրա որոշումը

31

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 5. Քիմիական միջոցների օգտագործման արդյունավետության որոշումը

33

ԹԵՄԱ 3. ԱՐՏԱՂՐԱԿԱՆ ՖՈՆԴԵՐԸ (ԿԱՊԻՏԱԼԸ) ԵՎ ՆՐԱՆՑ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

36

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 1. Արտադրական հիմնական ֆոնդերի հասկացության ձևակերպում

37

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 2. Հիմնական արտադրական ֆոնդերի արժեքի որոշումը գյուղացիական տնտեսությունում

38

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 3. Ֆոնդերի դասակարգման վերաբերյալ բերված սխեմայի լրացում

39

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 4. Տնտեսության ֆոնդերի հարաբերակցության և կառուցվածքի որոշումը

40

ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 5. Հիմնական ֆոնդերի աճը, մաշվածքը և վիճակը բնութագրող ցուցանիշների որոշումը	42
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 6. Ֆոնդաապահովվածության և ֆոնդազինվածության ցուցանիշների բնութագրումը	43
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 7. Հիմնական արտադրական ֆոնդերի օգտագործման տնտեսական արդյունավետության ցուցանիշների որոշումը	44
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 8. Ֆոնդահատույցի, ֆոնդազինվածության, աշխատանքի արտադրողականության մաթեմատիկական կապի որոշումը	45
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 9. Ֆոնդազինվածության և աշխատանքի արտադրողականության աճի տեմպերի հիմնավորումը	46
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 10. Շրջանառու միջոցների կառուցվածքի որոշումը	48
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 11. Շրջանառու միջոցների դասակարգման սխեմայի լրացումը	49
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 12. Շրջանառու միջոցների օգտագործման արդյունավետության որոշումը	50

ԹԵՄԱ 4. ԳՅՈՒԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ՆՐԱՆՑ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԿԵՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 1. Արդյունավետության ընդհանուր ցուցանիշները և նրանց որոշումը	52
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 2. Կապիտալ ներդրումների համեմատական (հարաբերական) արդյունավետության որոշումը	55
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 3. Ռոշոման համար ներդրվող կապիտալի արդյունավետության որոշումը	57
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 4. Կապիտալ ներդրումների նախընտրելի տարբերակը և տնտեսական արդյունավետությունը խաղողագործության մեջ	58

ԹԵՄԱ 5. ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ԵՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳՅՈՒԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 1. Աշխատանքային ռեսուրսներ հասկացության ձևակերպումը	60
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 2. Աշխատանքային ռեսուրսներով ապահովվածության որոշումը	60
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 3. Աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման սեզոնայնության ցուցանիշների որոշումը	61
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 4. Աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետության որոշումը	62
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 5. Լրացնել աշխատանքի արտադրողականության ցուցանիշների վերաբերյալ բերված սխեման	65
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 6. Աշխատանքի արտադրողականության որոշման մեթոդիկան	66
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 7. Արտադրանքի աշխատատարության որոշումը	67

ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 8. Աշխատանքի արտադրողականության որոշումը արժեքային եղանակով	68
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 9. Աշխատանքի արտադրողականության որոշումը բուսաբուծության մեծ կարտոֆիլի արտադրության օրինակով	69
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 10. Աշխատանքի արտադրողականության դինամիկայի որոշումը	70
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 11. Աշխատանքային արտադրողականության որոշումն ինդեքսային եղանակով	71
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 12. Աշխատանքի արտադրողականության որոշումը ամբողջական աշխատանքային ծախսումների միջոցով	74
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 13. Աշխատանքի արտադրողականության որոշումը ավանդական և ամբողջական աշխատանքային ծախսումներով	76
ԹԵՄԱ 6. ՉՅՈՒՐԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՆՏԵՆՍԻՎԱՑՈՒՄԸ	77
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 1. Արտադրության ինտենսիվության մակարդակի որոշումը	78
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 2. Արտադրության ինտենսիվացման արդյունավետության որոշումը	80
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 3. Ինտենսիվացման ցուցանիշների սխեմայի լրացումը	85
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 4. Ոռոգման ջրի օգտագործման արդյունավետության որոշումը	85
ԹԵՄԱ 7. ՉՅՈՒՐԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱՂՐԱՆՔԻ ԻՆՔՆԱՐԺԵՔԸ	89
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 1. Ինքնարժեքի հաշվարկման մեթոդիկայի տիրապետում	89
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 2. Կաթնային տավարաբուծության արտադրանքի (կաթի, հորթի) ինքնարժեքի հաշվարկը	96
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 3. Անուղղակի ծախսերի բաշխման սխեման	97
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 4. Անուղղակի ծախսերի հաշվարկը	98
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 5. Ինքնարժեքի տարրերի և կառուցվածքի որոշումը	98
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 6. Պլանային (նորմատիվային) ինքնարժեքի հաշվարկը	101
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 7. Լրացնել «ինքնարժեքի տեսակները» սխեման	102
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 8. Ինքնարժեքի վերլուծություն	103
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 9, 10 Արտադրական ծախսերի դասակարգումը, հասույթների և շահույթների ձևավորման ընթացքը բուսաբուծության և անասնաբուծության մեջ	109
ԹԵՄԱ 8. ՉՅՈՒՐԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՆԱՈՒՆ ԵՎ ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ԱՐՏԱՂՐԱՆՔԸ	111
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 1. Համախառն արտադրանքի որոշումը համախառն շրջանառության մեթոդով	112
ԱՐԱՋԱՐՐԱՆՔ 2. Համախառն արտադրանքի հաշվարկումը համադրելի գներով	115

ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 3. Ապրանքային արտադրանքի բնորոշումը	117
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 4. Առանձին ճյուղերի և գյուղատնտեսական արտադրանքի ապրանքայնության որոշումը	117
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 5. Առաջադրանքներ ինքնաստուգման համար	120

ԹԵՄԱ 9. ԳՅՈՒԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐՏՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 1. Արդունավետության հասկացության ձևակերպումը	121
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 2. «Արդյունք», «Տնտեսական արդյունք», «Տնտեսական արդյունավետություն» ձևակերպումը	121
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 3. Ջուտ եկամտի և շահույթի, եկամտաբերության և շահութաբերության որոշումը	123
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 4. Ինքնաստուգման առաջադրանքներ (4-6)	124
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 5. Ջուտ եկամուտ և շահույթ, եկամտաբերություն, շահութաբերություն	125
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 6. Ջուտ եկամտի և շահույթի, եկամտաբերության և շահութաբերության որոշումը	125
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 7. Բիզնեսի նպատակահարմարության որոշում	125
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 8. Մշակաբույսերի համեմատական արդյունավետության որոշում	125
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 9. Շահութաբերության որոշում այլ գործոններով	125
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 10. ՀԱ-ի, ՋԵ-ի, ՀԵ-ի որոշում	126
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 11. Շահույթի հաշվարկ կապիտալի միջոցով	126
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 12. ՀԵ-ի որոշում այլ ցուցանիշներով	126
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 13. Ինքնարժեքի, շահույթի և շահութաբերության որոշում	126

ԹԵՄԱ 10. ԸՆԴԱՅՆՎԱԾ ՎԵՐԱՐՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳՅՈՒԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 1. Ընդլայնված վերարտադրության հասկացողության ձևակերպումը	128
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 2. Ընդլայնված վերարտադրության առանձնահատկությունների սխեմայի լրացում	128
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 3. Գյուղատնտեսության ընդլայնված վերարտադրության ցուցանիշների տիրապետում	129
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 4. Ընդլայնված վերարտադրության գործոնների տիրապետում	129
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 5. Համախառն արտադրանքի բաշխումը	130
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 6. Ընդլայնված վերարտադրության ցուցանիշների հաշվարկման մեթոդի տիրապետում	131
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 7. Համախառն եկամտի աճման գործոնները	132
ԱՐԱՋԱՐԱՐԱՆՔ 8. Ջուտ եկամտի բաշխումը	132

ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 9. Աշխատանքային ռեսուրսների ընդլայնված վերարտադրության ցուցանիշներ	133
---	-----

ԹԵՄԱ 11. ԳԻՆԸ և ԳՆԱԳՈՅԱՑՈՒՄԸ	134
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 1. Ձևակերպել գնի կատեգորիան	134
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 2. Միջին գնի որոշումը	134
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 3. Գնի որոշումը տարբեր եղանակներով	134
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 4. Գնի որոշումը այլ ցուցանիշներով	134
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 5. Գնի փնտրելը այլ ցուցանիշներով	134
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 6. Գնի տնտեսական հիմնավորումը	135
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 7. Գնի տնտեսական հիմնավորումը	135
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 8. Գների ֆունկցիան	136
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 9. Գնագոյացման սկզբունքները	137
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 10. Գնագոյացման մեթոդները	138
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 11. Գները միջազգային առևտրում: Գին և որակ	138
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 12. Գինը և արտադրանքի որակը	138
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 13. Գինը և արտադրանքի որակը	138
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 14. Գների համակարգը	139

ԹԵՄԱ 12. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒՔՅԱՆ ՏԵՂԱԲԱԾՆՈՒՄԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՑՈՒՄԸ	140
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 1. Տեղաբաշխման և մասնագիտացման հասկացությունների ձևակերպումը	140
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 2. Տեղաբաշխման հիմնական սկզբունքների տիրապետում	141
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 3. Տնտեսության մասնագիտացման ծրագիր	142
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 4. Գյուղատնտեսության մասնագիտացման էության ձևակերպումը.	143
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 5 Մասնագիտացման ձևերի բնութագրումը	143
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 6. Տնտեսության մասնագիտացման ցուցանիշների տիրապետում	144
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 7. Գյուղատնտեսության մասնագիտացման տնտեսական նշանակության տիրապետում	144
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 8. Խնդիր՝ մասնագիտացման խորության վերաբերյալ	145
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 9. Մասնագիտացման աստիճանի հաշվարկման մեթոդիկան	145
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 10. Մասնագիտացման տնտեսական արդյունավետությունը	146

ԹԵՄԱ 13. ԲՈՒՍԱԲՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ	149
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 1. Որակի բարձրացումից ստացված արդյունքի որոշումը	152
ԱՐԱՋԱՂՐԱՆՔ 2. Որակի իջեցումից առաջացած կորստի որոշումը	152

ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 3.Խաղողի տնկարկների նոսրության վերացման որոշումը	153
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 4. Ծածկած գրունտի (ջերմատան) տարածքի որոշումը	153
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 5. Տարբերակային այլընտրանքի գնահատումը լուիկի տարբեր առաջարկի դեպքում	154
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 6. Բուսաբուծական արտադրանքների համեմատական արդյունավետության գնահատումը	155

ԹԵՄԱ 14. ԿԵՐԱՐՏԱՂՈՒԹՅԱՆ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ 156

ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 1. Կերի բազայի, կերի պլանի և կերի հաշվեկշռի հասկացությունների ներկայացում:	156
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 2. Առանձին կերերի համալիր տնտեսական գնահատումը	157
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 3.Կերի օգտագործման արդյունավետությունը	157
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 4. Կերի օրաբաժնի (Рацион) արդյունավետության որոշումը	158
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 5. Կերերի սննդատարության գնահատում	158
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 6. Կերի մշակաբույսերի բերքատվության որոշումը	159
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 7. Կերի մշակաբույսերի տնտեսական գնահատումը	159

ԹԵՄԱ 15. ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ 160

ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 1. Անասնազվիսաբանակի և վերարտադրության ցուցանիշների որոշումը	160
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 2. Մթերատվության ցուցանիշների որոշումը	163
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 3. Գիտատեխնիկական առաջադիմության արդյունավետության որոշումը	134
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 4. Գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդություններից առաջացած վնասի և պայքարի համար ծախսումների արդյունավետության որոշումը	166
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 5. Անասնաբուծության տնտեսական արդյունավետության ցուցանիշների համակարգը	169

ՕԳՏԱԳՈՐԾԿԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Գյուղատնտեսության էկոնոմիկայի տեսական ուսուցման արդյունավետության բարձրացման և գործնական հմտությունների զարգացման նպատակով առարկայի ուսումնասիրությունը տարվում է նաև սեմինար և գործնական պարապմունքների ձևով:

Սեմինար պարապմունքները նախատեսված են սահմանափակ թեմաների գծով, իսկ գործնական աշխատանքները՝ բոլոր ռեսուրսների օգտագործման, արդյունավետության հաշվարկման մեթոդաբանության, ինվեստիցիաների պահանջի և արդյունավետության ռեզերվների բացահայտման, համախառն արդյունքի բաշխման, գնագոյացման, ռեսուրսների տեղաբաշխման և արտադրության մասնագիտացման, ինչպես նաև առանձին ճյուղերի տնտեսագիտության հարցերի ուսումնասիրման գծով:

Սեմինար պարապմունքների ժամանակ ուսանողը դասախոսության և գրականության նյութերով, ամբիոնի կողմից տրված պլանի համաձայն, տվյալ թեման մշակում և ներկայացնում է դասախոսին: Վերջինս, ստուգելով ուսանողի կողմից նրա յուրացման աստիճանը, նշանակում է դիֆերենցված գնահատական: Ստուգարքի և միջանկյալ քննությունների ժամանակ տվյալ թեմաներն ուսանողից այլևս չեն պահանջվում:

Լաբորատոր պարապմունքների ժամանակ ուսանողը տեսական նյութի իմացությունն ամրապնդում է գործնական հաշվարկներով: Դրա համար պահվում է առանձին աշխատանքային տետր:

Լաբորատոր պարապմունքի ժամանակ տրվում են առաջադրանքի նպատակը, կատարման մեթոդիկան, ելակետային նյութերը:

Կատարվող հաշվարկների հիման վրա ուսանողն ինքնաստուգմամբ պարզում է տեսական նյութի յուրացման և գործնական աշխատանքի և գործնական աշխատանքի պատրաստիացած աստիճանը:

Գործնական հաշվարկները ուսանողին հնարավորություն կընձեռեն յուրացնել չօգտագործված ռեզերվների բացահայտման ձևը, գնահատել ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման և ինվեստիցիաների ներդրման տարբերակը, ռիսկայնությունը և այլն:

Սույն ուսումնա-մեթոդական ձեռնարկի հրատարակումը միտված է վերոհիշյալ հիմնահարցերի լուծումների արդյունավետության բարձրացմանը:

Գրիգորյան Կ. Ա.

ԹԵՄԱ 1. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ԵՎ ՀՈՂՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Հողային ֆոնդի կառուցվածքի որոշումը և նրա տնտեսական գնահատումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Պայմանական վարելահողերի տարածության որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Չափակցելի հողատարածության որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Հողօգտագործման տնտեսական արդյունավետության որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 5. Հողերի տնտեսական գնահատման տարբերության բացահայտումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 6. Ցանքատարածությունների կառուցվածքային տեղաշարժերի տնտեսական արդյունավետության որոշումը

Հողի տարածական սահմանափակության պայմաններում օրավուր աճում են գյուղատնտեսական արտադրանքի նկատմամբ ներկայացվող պահանջները: Այս առումով տարեցտարի մեծանում է հողի արդյունավետ օգտագործման անհրաժեշտությունը:

Ուստի ուսանողները, գյուղատնտեսության ղեկավարները, մասնագետները պետք է կարողանան որոշել հողօգտագործման արդյունավետությունը և ուղիներ նշեն դրա բարձրացման համար:

Հողօգտագործման տնտեսական արդյունավետությունը կարելի է բնութագրել ուղղակի և անուղղակի, բնեղեն և աբժեքային ցուցանիշներով:

Ուղղակի ցուցանիշներից են՝ գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվությունը, միավոր հողատարածություններից ստացված առանձին արտադրանքների, համախառն արտադրանքի, համախառն և զուտ եկամտի ելքը:

Տնտեսության կամ առանձին տնտեսություններին ամրացված ամբողջ հողային ֆոնդի օգտագործման արդյունավետության բնութագրման համար, ուղղակի ցուցանիշներից բացի օգտագործում ենք նաև անուղղակի ցուցանիշներ: Դրանցից հատկանշական են ընդհանուր հողատարածության մեջ գյուղատնտեսական պիտանի հողերի, ինտենսիվ հողատեսքերի (վարելահողի,

բազմամյա տնկարկների), ցանքատարածությունների մեջ ինտենսիվ մշակաբույսերի տեսակարար կշռի ցուցանիշները և այլն:

Այսպես, օրինակ, հողատեսքերի փոխակերպումը դրականորեն կրնութագրվի, եթե ընհանուր հողերի մեջ աճի ինտենսիվ հողատեսքերի տեսակարար կշիռը:

Հողօգտագործման սրդյունավետության որոշման ժամանակ տավարաբուծության և ոչխարաբուծության արտադրանքը հաշվարկվում ենք գյուղ. պիտանի, խոզաբուծությունը՝ վարելահողի, թռչնաբուծությանը՝ հացահատիկի տարածության հաշվով:

Մասնագիտացված շատ տնտեսություններ երբեմն արտադրանքի ավելացման են հասնում գնովի կերերի հաշվին: Ուստի, ճիշտ կլինի համախառն արտադրանքի արժեքից հանել չմարված վարկերի հաշվին գնված կերերի դիմաց ստացված արտադրանքի արժեքը:

Հողօգտագործման արդյունավետության շարժը ցույց տալու համար համախառն արտադրանքը գնահատվում է համադրելի գներով:

Երբեմն հողօգտագործման արդյունավետության ցուցանիշները աղավաղվում են նրա հետ առնչության չունեցող այլ հանգամանքներով, ինչպիսին են հողային ֆոնդի կառուցվածքը, անասունների մթերատվությունը, պահվածքը, խնամքը, կորուստների դեմ պայքարը և այլն:

ԱՌԱՋԱՂԻՍՆՔ 1. Հողային ֆոնդի կառուցվածքի որոշումը և նրա տնտեսական գնահատումը

Հողային ֆոնդի կառուցվածքը (Կ) - Սա առանձին հողատեսքերի տարածությունների (Հ) տեսակարար կշիռն է ընդհանուր կամ գյուղատնտեսական պիտանի հողատարածությունների նկատմամբ (Հը)։

$$Կ = \frac{Հ}{Հը} \times 100$$

Առաջադրանքի նպատակը՝ պարզել, թե ընդհանուր հողատարածության մեջ ինչպես է փոփոխվում գյուղատնտեսական հողերի տեսակարար կշիռը, այսինքն՝ ինչպիսի՞ն են նոր հողերի գյուղատնտեսական շրջանառության մեջ ներգրավելու տենպերը, պարզել ինտենսիվ հողատեսքերի տեսակարար կշիռը և նրանց շարժի միտումը: Տալ դրանց գնահատականը:

1. Հողային ֆոնդի կազմը

Հողատեսքերը	20.....թ.	20.....թ.
Վարելահողեր	13	14
Բազմամյա տնկարկներ	6	12
Բնական խոտհարքեր	7	2
Բնական արոտներ	11	9
Ընդամենը գյուղ. պիտանի	37	37
Այլ հողեր	3	3
Ընդամենը հողեր	40	40

1-ին աղյուսակի տվյալների հիման վրա ուսանողը լրացնում է 2-րդ աղյուսակը և նշում հողատեսքերի կառուցվածքային տեղաշարժերի տնտեսական նպատակահարմարությունը, ապա համեմատում երկու տարիների հողատեսքերի կառուցվածքները:

2. Հողային ֆոնդի և գյուղատնտեսական հողատեսքերի կառուցվածքը, %

Հողատեսքերը	Ընդհանուր հողերի նկատմամբ		Գ/պ հողերի նկատմամբ	
	20.....թ.	20.....թ.	20.....թ.	20.....թ.
Վարելահողեր				
Բազմամյա տնկարկներ				
Բնական խոտհարքեր				
Բնական արոտներ				
Գյուղ. պիտանի հողեր			100	100
Այլ հողեր			X	X
Ընդամենը հողեր	100	100	X	X

2-րդ աղյուսակից երևում է, որ թեև երկու տարիներին էլ առկա են հավասար գ/պ հողեր, սակայն երկրորդ տարում ինտենսիվ հողերի տեսակարար կշիռը շատ փոքր է, հետևապես նրանք որակական առումով միատեսակ և համադրելի չեն:

Անհմաստ է զուգահեռներ անցկացնել հողատեսքերի նման կառուցվածքով տնտեսությունների հողօգտագործման արդյունավետության միջև:

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Ինչու՞ է ուսումնասիրվում հողային ֆոնդի կառուցվածքը:
2. Ո՞րն է նրա տնտեսական նշանակությունը:
3. Ինչպիսի՞ն են հողային ֆոնդի կառուցվածքի տարածքային տարբերությունները ՀՀ-ում:

Հաշվարկել կառուցվածքային տարբերությունների և տեղաշարժերի հետևանքով ստացված լրացուցիչ արտադրանքի արժեքը, եթե մեկ հեկտարից արտադրանքի ելքը կազմում է վարելահողինը՝ 500 հազար, բազմամյա տնկարկինը՝ 1800 հազ, բնական խոտհարքինը՝ 100, իսկ բնական արոտինը՝ 60 հազ. դրամ:

3. Կառուցվածքային տարբերությունների և տեղաշարժերի տնտեսական արդյունքը

Տարեթիվը	Ստացվել է արտադրանք, հազ. դրամ				ընդամենը	Հողերի կառուցվածքային տեղաշարժերի հաշվարկ
	վարելահողից	Բազմամյա տնկ-ից	Բնական խոտհ.-ից	Բնական արոտից		
20....թ.						
20...թ.						

Հողային ֆոնդերի կառուցվածքային տարբերությունների համահարթման և տարբեր տնտեսություններում արդյունավետության համադրման նկատառումներով հողատեսքերը բերվում են ընդհանուր համաչափելիության: Դրա համար հաշվարկում են պայմանական վարելահող:

ԱՈՒՋԱԴՐԱՆՔ 2. Պայմանական վարելահողերի տարածության որոշումը

Որոշվում է վարելահողի և բնական կերահանդակների բերքատվությունների համադրման միջոցով: Օրինակ, եթե վարելահողի 1 հեկտարից ստացվել է 40g կորնզան (20g կերամիավոր), բնական խոտհարքից՝ 10g կերամիավոր, իսկ բնական արոտից՝ 8g, ապա պայմանական վարելահողը կկազմի (աղյուսակ 1-ից)։

$$20\ldots\text{թ. } [(7 \times 10) + (11 \times 8)] / 20 = 7,9 \text{ հա}$$

$$20\ldots\text{թ. } [(2 \times 10) + (9 \times 8)] / 20 = 4,6 \text{ հա}$$

Հետևապես, գյուղատնտեսական պիտանի հողերը վերածած պայմանականի, կկազմեն.

$$20\ldots\text{թ. } 13 + 6 + 7,9 = 26,9 \text{ հա}$$

$$20\ldots\text{թ. } 14 + 12 + 4,6 = 30,6 \text{ հա}$$

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Որո՞նք են պայմանական վարելահողի հաշվարկան դրդապատճառները:
2. Ինչպե՞ս հաշվարկեցիք այն:
3. Որտե՞ղ կարելի է օգտագործել սույն ցուցանիշը:

**4. Պայմանական վարելահողի հաշվարկը երեք ֆերմերային (\$)
տնտեսություններում (5 տարվա միջին տվյալներով)**

	Ցուցանիշները	\$₁	\$₂	\$₃
1.	Գյուղատնտեսական պիտանի հողեր, հա որից՝ վարելահող բնական կերահանդակ	40 26 14	40 15 25	40 7 33
2.	1 հա-ի բերքատվությունը, ցկմ ցանովի խոտերի, բնական կերահանդակների (միջինը)	45 13.5	52 13.0	54 13.5
3.	Բնական կերահանդակները վարելահողի հաշվարկելու գործակիցը (Գ)			
4.	Բնական կերահանդակները վերահաշվարկած վարելահողի (հա)			
5.	Ընդամենը պայմանական վարելահող (ներառյալ վարելահողերը և բնական կերահանդակները), հա			

ԱՈԱԶԱՐԴԱՆՔ 3. Զափակցելի հողատարածության որոշումը

Կառուցվածքային համահարթումից հետո կատարվում է բնական բերրիության համահարթում: Այն կարելի է կատարել տվյալ տնտեսության միջին ցուցանիշի (բերքատվության, միջին բալի) նկատմամբ մնացած տնտեսությունների համանման ցուցանիշների համադրման միջոցով (աղյուսակ 5).

5. Զափակցելի վարելահողի հաշվարկը ըստ հողի տնտեսական զնահատման ցուցանիշի

Գյուղացիական տնտեսություններ	Պայմանական վարելահող, հա	Հողի տնտ. զնախատ. բալ	Ընդհանուր բալը	Հողի որակի ինդեքսը	Զափակցելի վարելահողեր, հա	Որոշեք		
						Միջին բալը	Հողի որակի ինդեքսը	Զափակցելի վարելահողեր, հա
1	6.0	70	420	1.35	8.10	60		
2	4.8	55	264	1.06	5.09	59		
3	7.1	48	341	0.92	6.55	45		
4	3.8	46	175	0.89	3.38	39		
5	5.3	38	201	0.73	3.88	33		
Ընդամենը, միջինը	27.0	51.89	1401	1.0	27.0		1.0	27

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Ինչո՞վ են տարբերվում պայմանական և չափակցելի վարելահողերը:
2. Ինչո՞ւ են հաշվարկում դրանք:
3. Ինչպես՞ են հաշվարկում չափակցելի վարելահողի տարածությունը:
4. Որտե՞ղ կարելի է օգտագործել սույն ցուցանիշը:
5. Հողօգտագործման էկոնոմիկայում դրանցից որի՞ օգտագործումն է ավելի ձեռնտու:
6. Ի՞նչ ցուցանիշներով կարելի է դրանք փոխարինել:

**ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 4. Հողօգտագործման տնտեսական
արդյունավետության որոշումը**

**6. Ելակետային տվյալներ հողօգտագործման տնտեսական
արդյունավետության գնահատման համար**

Ցուցանիշները	Չափի միավոր	1-ին տնտ.	2-րդ տնտ.	3-րդ տնտ.
1. Ընդամենը գյուղ. պիտանի հողեր	հա	40	40	40
2. Պայմանական վարելահող	“_“			
3. Չափակցելի վարելահող	“_“			
4. Համախառն արտադրանքը	մլն. դրամ			
5. Հողօգտագործման արդյունավետությունը (համախառն արտադրանքի ելքը 1 հա)				
ա) գյուղ. պիտանի հողից	հազ. դրամ			
բ) պայմանական վարելահողից	“_“			
գ) չափակցելի վարելահողից	“_“			

Ելակետային տվյալները բերված են թիվ 7 աղյուսակում:

**7. Ելակետային տվյալներ հողօգտագործման արդյունավետության
որոշման համար**

Ցուցանիշները	Մշակարույսը	Չափի միավոր	Ֆ₁	Ֆ₂	Ֆ₃
1. Գյուղ. պիտանի հողեր, որից՝	ընդամենը խաղողի այգի վարելահող	հեկ -/- -/-	3 - 3	7 2 5	16 3 13
ցանքատարածությունը	հացահատիկի բանջարեղենի կարտոֆիլի	-/- -/- -/-	2 - 1	1 2 2	6 4 3
2. Մեկ հեկ. բերքատվությունը	հացահատիկի բանջարեղենի կարտոֆիլի խաղողի	ց -/- -/- -/-	20-30 200-250 100-120 150-180	25-35 250-300 130-150 100-110	30-35 350-400 100-110 80-100
3. Համախառմ բերքը՝	հացահատիկի բանջարեղենի կարտոֆիլի խաղողի	ց -/- -/- -/-			
4. Մեկ ց-ի շուկայական գինը՝	հացահատիկի բանջարեղենի կարտոֆիլի խաղողի	դրամ -/- -/- -/-			
5. Համախառմ արտադրանքի արժեքը՝	հացահատիկի բանջարեղենի կարտոֆիլի խաղողի	հազ.դր. -/- -/- -/-			
Ընդամենը համախառմ արտադրանք		հազ. դրամ			

Որոշել՝

1. Սահմանեք բերքատվությունը (միջանկյալ ցուցանիշներից):
2. Հաշվարկեք համախառմ բերքը:
3. Հաշվարկը կատարեք տվյալ տարվա շուկայական գներով:
4. Որոշեք հողօգտագործման արդյունավետությունը ըստ գյուղատնտեսական չափակցելի և պայմանական վարելահողի:
5. Արդյունքները տեղադրեք աղյուսակ 6-ում և վերլուծեք:

**8. Որոշել հողօգտագործման վիճակը, եթե հայտնի է, որ Լոռու մարզում
Գյուլագարակի տնտեսությունն ունեցել է հետևյալ ցուցանիշները**

Ցուցանիշները	Չափի միավոր	20 ...թ.	20 ...թ.
1. Ընդամենը ամրագրված են հողեր, որից՝ գյուղ. պիտանի դրանից՝ վարելահող բնական կերտահանդակ ցանքատարածություններ	հեկ -/- -/- -/- -/-	1600 925 460 465 420	1600 890 425 465 365
2. Համախառն արտադրանքի արժեքը 20...թ. համադրելի գներով	մլն. դրամ	624	530
3. Արտադրանքի ելքը ա) մեկ հեկ. գ/պ հողերի հաշվով	հազ. դրամ		
բ) հողօգտագործման գործակիցը	Q_0		
գ) գյուղատնտըեսական հողերի օգտագործման գործակիցը	Q_q		
դ) վարելահողերի օգտագործման գործակիցը	Q_v		
ե) պտղաբերության գործակիցը	$Q_{պ}$		

Պտղաբերության գործակիցը որոշվում է համեմատվող հողերի բազմամյա միջին բերքատվությունը լավագույն հողերի միջինին հարաբերելու միջոցով: Իսկ լավագույն հողերը բնութագրվում է հումուսի ընդհանուր (W_1), ինչպես նաև շարժուն սննդատարրերի պաշարով (W_3): Դրանք որոշվում են՝

$$W_2 = (1000h \times OP) / 100 \quad W_3 = 1000h \times OP ,$$

բանաձևով որտեղ՝

Հ – ն հումուսային շերտի հզորությունն է սմ-ով,

Օ – ն հողի ծավալային զանգվածն է, սմ-ով,

Р – ն N, P, K- ի պարունակությունն է հողում (գ/կգ)

ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 5. Հողերի տնտեսական գնահատման տարբերության բազահայտումը

Հողօգտագործման կանոնավորման համար ՀՀ հողային օրենսդրության մեջ մտցված է հողային կադաստր հասկացությունը, որը ներառում է.

1. հողօգտագործման պետական հաշվառումը, այսինքն՝ հողերի օգտագործման իրավունքի սահմանումը,
2. հողերի որակի հաշվառումը ըստ ռելիեֆի, հողերի տիպի, բուսականության, հողատարման, սննդանյութերով ապահովվածության աստիճանի, թթվայնության և այլն,
3. հողի բոնիտավորումը, այսինքն՝ հողի գնահատումը ըստ կարևորագույն բնական հատկանիշների,
4. հողի տնտեսական գնահատումը:

Հողային կադաստրի վերաբերյալ տվյալները խիստ անհրաժեշտ են գյուղացիական արտադրության տեղաբաշխման, պլանավորման կատարելագործման, տնտեսությունների տնտեսական գործունեության գնահատման, տնտեսական լծակների կարգավորման, ներդրումների տնտեսական լծակների կարգավորման, տնտեսական պայմանների համահարթման համար և այլն:

Հողի բոնիտավորումը (որակավորումը) - հողը բնութագրում է գյուղատնտեսական մշակաբույսերի աճեցման համար պիտանիության տեսանկյունից, այսինքն՝ հողերը խմբավորվում են ագրոարտադրական խմբերով: Բոնիտավորման ժամանակ առանձնացնում են բերքատվության հետ կապված հողի այնպիսի հատկանիշներ, ինչպիսիք են՝ **սննդանյութերով (N, P, K) ապահովվածությունը, մեխանիկական կազմը** և այլն: Ընդունված սանդղակի համաձայն՝ յուրաքանչյուր հատկանիշ գնահատվում է բալերով: Դրանից հետո ըստ ամեն մի հողակտորի և հատկանիշի դուրս է բերվում միջին կշռված բալը ըստ բանաձևի.

$$BX = \frac{(BX_1 \times S_1) + (BX_2 \times S_2) + (BX_n \times S_n)}{S}, \text{ որտեղ՝}$$

BX - ըստ X հատկանիշի հողի միջին բալն է,

$BX_1, BX_2 -$ ը ըստ առանձին հողակտորների X հատկանիշի միջին բալն է,

$S_1, S_2 -$ ը առանձին հողակտորների տարածությունն է:

Հողի բոնիտատի միջին բալը որոշվում է առանձին հատկանիշների միջին բալերի գումարը հատկանիշների թվին հարաբերելու միջոցով:

Սակայն, կապիտալ ներդրումների, ֆոնդերի արդյունավետության որոշման և այլ դեպքերում բոնիտավորման ցուցանիշները պետք է լրացվեն հողի տնտեսական գնահատման տվյալներով, քանի որ հողերի տարբերությունները ըստ եկամուտների ստացման և բոնիտիկականի՝ իրար չեն համընկնում: Դա պայմանավորված է նրանով, որ բերքի ստացման համար կատարված ծախսերի զգալի մասը բոնիտավորման հատկանիշներից կախված չէ:

Հողի **տնտեսական գնահատում** ասելով հասկացվում է առանձին հողերի հարաբերական գնահատումը մի քանի տնտեսական ցուցանիշներով:

Գնահատումը կատարվում է հողի բռնիտավորման հիման վրա առանձնացված ագրոարտադրական խմբերով: Գնահատման համար որպես ցուցանիշ օգտագործում են.

1. Մեկ հեկտարից ստացված բուսաբուծության արտադրանքի արժեքը՝ գնահատված միասնական կադաստրային գներով,
2. Ծախսերի ետ գնումը (համախառն արտադրանքի արժեքը՝ արտադրական ծախսերի մեկ դրամի հաշվով),
3. «Դիֆերենցիալ եկամուտը», որը հաշվարկվում է որպես տնտեսությունում մեկ հեկտարի հաշվով ստացված զուտ եկամտի և նրա հասարակական անհրաժեշտ նվազագույն մեծության միջև եղած մեծություն (ՁԵ) և հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով.

$$\text{ՁԵ} = \text{Q}(\Phi_n + \delta), \text{ որտեղ՝}$$

Գ- ն արդյունավետության գործակիցն է, որն ընդունված է հավասար 0.1:

Φ_n – հիմնական ֆոնդերի արժեքն է դրամով:

δ – ն ընթացիկ արտադրակքն ծախսերն են առանց ամորտիզացիայի:

Հողի տնտեսական գնահատումը կատարվում է բալերով (Բ), հետևյալ բանաձևով.

$$\text{Բ} = \frac{\text{Բ} \times 100}{\text{Բ}_{100}}, \text{ որտեղ՝}$$

Բ - ն համեմատվող հողի մեկ հեկտարից ստացվող արդյունքն է, դրամով,

Բ_{100} – ը որպես էտալոն (չափանիշ) ընդունված հողի մեկ հեկտարից ստացվող արդյունքն է, դրամով:

Ենթադրենք, որ առաջին տնտեսության հողատարածությունների միջին բալն ընդունված է 65, իսկ երկրորդը՝ 75: Մեկ հեկտարից ստացված արտադրանքի արժեքը կազմել է համապատասխանաբար՝ 750 և 870 հազ. դրամ: Այս դեպքում հողի որակական տարբերության հետևանքով ստացված լրացուցիչ արտադրանքը հաշվարկում ենք հետևյալ կերպ՝ առաջինի համեմատ երկրորդ տնտեսությունում 120 հազ. դրամ ավելի համախառն արտադրանք է արտադրվել, իսկ հողի տնտեսական գնահատման բալն այստեղ բարձր է 10%-ով: Հետևապես դրան համապատասխան արտադրանքի 10%-ը կամ 87 հազ. դրամը (870×0.10) ստացվել է հողի որակական տարբերության, մնացածը՝ այլ գործոնների հաշվին:

Համանման ձևով լրացնել աղյուսակ - 9-ը:

Այս հաշվարկների հիման վրա պետք է որոշել հողի որակական տարբերության պատճառով (հետևանքով) ստացված լրացուցիչ համախառն արտադրանքը, համախառն և զուտ եկամուտը, ծախսերի հատուցումը և ածխատանքի արտադրողականությունը: Միայն այս դեպքում կարելի կլինի ճիշտ գաղափար կազմել հողօգտագործման արդյունավետության մասին:

Լավագույն հողերի օգտագործումից ստացված լրացուցիչ արտադրանքը կազմում է դիֆերենցիալ եկամտի աղբյուրը և հանդիսանում է հողասեփականատիրոջ սեփականությունը:

9. Հողի տնտեսական զնահատման տարբերության հետևանքով ստացված լրացուցիչ համախառն արտադրանքի արժեքը

Տնտեսությունները	Հողի տնտեսական զնահատումը բալլերով	Հողի տնտեսական զնահատ. առաջին խմբի նկատմամբ	Համախառն արտադրանքի ելքը 1 հա-ից (հազ. դրամ)	Տարբերությունը (հազ. դրամ)		
				Ընդամենը	այդ քվում	
					ի հաշվի հողի տնտեսական զնահատման	այլ գործոններ
Առաջին	70	100	900	-	-	-
Երկրորդ	91		1400			

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 6. Ցանքատարածությունների կառուցվածքային տեղաշարժերի տնտեսական արդյունավետության որոշումը

Ցանքատարածությունների կառուցվածքը՝ _____

Այնքանով, որ տարբեր մշակաբույսեր 1 հեկ-ից ապահովում են տարբեր գումարի արտադրանք, նրանց հարաբերակցության փոփոխությունը կարող է էապես բարելավել (վատացնել) վարելահողի օգտագործման արդյունավետությունը:

Շուկան դրդում է, կատարել համապատասխան փոփոխություններ, ելնելով՝ շուկայական և նվազագույն ռեսուրսներ ընտրելու օրենքի պահանջներից:

Կատարման մեթոդիկան.

1. Բերքատվությունները և 1 հեկ-ից արտադրանքների ելքը (բազիսային և հաշվարկային տարում) մնում են անփոփոխ:
2. Որոշվում է ցանքատարածությունների կառուցվածքը բազիսային և համեմատվող ժամանակահատվածում:
3. Մեկ հեկտարից արտադրանքների ելքը բազմապատկվում է մշակաբույսերի տեսակարար կշիռներով:
4. Ստացված համախառն արտադրանքների գումարը հարաբերել ցանքատարածություններին և որոշել 1 հեկ-ից ստացված արտադրանքի արժեքի հավելանքը:

Եզրակացություն.

Աղյուսակ 10-ում երկու ժամանակահատվածների _____ (հազ. դրամ) համախառն արտադրանքի տարբերությունը արդյունք է ցանքատարածությունների կառուցվածքային տեղաշարժերի:

Ցանքատարածությունների օպտիմալ տարբերակը, որի դեպքում դրվում են նպատակային պայմանը (դիցուկ առավելագույն շահույթի ստացումը) և նրա իրականացման ռեսուրսների առկայությունը (սահմանափակումները) և փոփոխականները (գործոնները կուսումնասիրվեն, երբ կուսումնասիրվեն արտադրության կազմակերպում և տնտեսական գործընթացի մոդելավորում առարկաները, 4-րդ կուրս):

6. Ցանքատարածությունների կառուցվածքային տեղաշարժերի արդյունավետության հաշվարկ

Սշակաբույսեր	Տարածությունը, հա		Ցանքատարածության կառուցվածքը, %		1 հեկ բերքատվությունը, g	Համախառն բերքը g		1g շուկայական գինը, դրամ	արտադրանքի ելքը 1 հեկ-ից, հազ. դրամ	Արտադրանքի արժեքը		
	20...թ.	20...թ.	20...թ.	20...թ.		20...թ.	20...թ.			բազիսային տարում, մլն. դրամ	հաշվետու տարում, մլն. դրամ	տարբերությունը + ավելացում, - նվազում
Ցորեն	20	60			19.0							
Գարի	40	20			21.0							
Վարսակ	30	-			13.0							
Կարտոֆիլ	10	40			130							
Ծխախոտ	50	15			25							
Բանջարեղեն	10	35			300							
Ամուլստ	55	80			120							
Ընդամենը միջինը	200	300	100	100	x							

**ԹԵՄԱ 2. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
ՆՅՈՒԹԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԲԱԶԱՆ ԵՎ ՆՐԱ
ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԿԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Նյութատեխնիկական բազայի բնորոշումը և նրա տարրերի ներկայացումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Արտադրության էներգաապահովվածության, աշխատանքի էներգազինվածության և էներգառեսուրսների կառուցվածքի որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Մեքենատրակտորային պարկի օգտագործման արդյունավետության ցուցանիշները և նրանց որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Կոմբայնների օգտագործման տնտեսական արդյունավետության որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 5. Ավտոտրանսպորտի օգտագործման արդյունավետությունը և նրա որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 6. Քիմիական միջոցների օգտագործման արդյունավետության որոշումը

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Նյութատեխնիկական բազայի բնորոշումը և նրա տարրերի ներկայացումը

Գյուղատնտեսության նյութատեխնիկական բազան իրենից ներկայացնում է _____

_____ :

Կազմի մեջ մտնում են _____

_____ :

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Արտադրության էներգաապահովվածության, աշխատանքի էներգազինվածության և էներգառեսուրսների կառուցվածքի որոշումը

Գյուղապետարանի հաշվառման տվյալներով համայնքն ունի 10 տրակտոր, 7 ավտոմեքենա, 3 կոմբայն մեկ միավորի 150, 140 և 100 ձիաուժ հզորությամբ: Մեխանիկական շարժիչների հզորությունը 165 ձիաուժ է: Տնտեսությունում կա 40 եգ, 60 ձի, 120 էլեկտրաշարժիչ, միջինը՝ 25 կվտ հզորությամբ: Տնտեսությունն ունի 900հա գ/պ հող, որից 700-ը՝ մշակվող, 380 աշխատող:

Բնորոշել և որոշել էներգառեսուրսները և նրանց կառուցվածքը
ա) էներգառեսուրսները _____

_____ :

1. Էներգառեսուրսների կազմը և կառուցվածքը տնտեսությունում

	Էներգառեսուրսների կազմը	Հզորությունը, ձիաուժ	Կառուցվածքը, %
1	Տրակտորային շարժիչներ		
2	Կոմբայնների շարժիչներ		
3	Ավտոմեքենաների շարժիչներ		
4	Այլ մեխանիկական շարժիչներ		
5	Էլեկտրաշարժիչներ և էլեկտրաապարատներ, տրանսֆորմատորներ		
6	Բանող անասուններ		
	Ընդամենը		

բ) Էներգաապահովվածությունը (E_w) _____

:

Այն որոշվում է.

$$E_w = \frac{E_n}{\beta} \text{ բանաձևով, որտեղ՝}$$

E_n - _____,

β - _____:

Էներգաապահովվածությունը ուսումնասիրվող տնտեսությունում կազմում է՝

$$E_w = \text{_____} = \text{_____} \text{ ձիաուժի}$$

գ) Էներգազինվածությունը (E_q) _____

:

Այն որոշվում է.

$$E_q = \frac{E_n}{U} \text{ բանաձևով, որտեղ՝}$$

U - Ը

:

Էներգազինվածությունը ուսումնասիրվող տնտեսությունում կազմում է՝

$$E_q = \text{_____} = \text{_____} \text{ ձիաուժի}$$

**2. Էներգաապահովվածության և էներգազինվածության
մակարդակը տնտեսությունում**

	Ցուցանիշները	Չափի միավորը	20.... թ.
1.	Էներգետիկ հզորությունը	ձիաուժ	
2.	Գ/Պ հողատարածությունը, որից՝ մշակվող (վարելահող, բազմամյա տնկարկ)	հա հա	
3.	Գյուղատնտեսության մեջ զբաղված աշխատողների թիվը	մարդ	
4.	Էներգաապահովվածությունը 1 հա գ/ա հողերի հաշվով, այդ թվում՝ մշակվող հողերի 1 հա հաշվով	ձիաուժ ձիաուժ	
5.	Աշխատանքի էներգազինվածությունը	ձիաուժ	

Ստացված տվյալները համեմատել հանրապետության, տվյալ մարզի միջինի և նորմատիվային տվյալների հետ և գաղափար կազմել նրա մեծության վերաբերյալ: Համեմատել արտերկրների հետ:

ԱՌԱՋԱՐԴԱՆՔ 3. Մեքենատրակտորային պարկի օգտագործման արդյունավետության ցուցանիշները և նրանց որոշումը

3.1. Տրակտորային պարկի օգտագործման արդյունավետության որոշումը

Այն բնութագրվում է մի շարք ցուցանիշներով, որոնցից հատկանշական են

- տրակտորի օրական, հերթափոխային և տարեկան արտադրանքը,
- տրակտորային պարկի օգտագործման գործակիցը,
- հերթափոխային գործակիցը,
- 1 հեկտարին վարի ինքնարժեքը և այլն:

ա) **Տարեկան արտադրանքը ($U_{տ}$)** – Սա տրակտորային պարկի օգտագործման ինտենսիվությունը և արտադրողականությունը բնութագրող հիմնական ցուցանիշն է: Այն որոշվում է կատարված ամբողջ էտալոնային վարը տրակտորների միջին թվին հարաբերելու միջոցով:

Մեր օրինակում այն կազմում է.

$$U_{տ} = \frac{\text{արտադրանք}}{\text{հա}}$$

Տարեկան արտադրանքը կախված է օրական հերթափոխային արտադրանքից, տրակտորի օգտագործման գործակցից, հորթափոխային գործակցից:

բ) **Օրական արտադրանքի** վրա ազդում են հերթափոխային արտադրողականությունը և հերթափոխային գործակիցը:

Օրական արտադրանքը շատ կարևոր ցուցանիշ է, քանի որ տարեկան բարձր արտադրանքի կարելի է հասնել նաև էքստենսիվ ձևով՝ աշխատած մեքենա-օրերի թվի ավելացման միջոցով:

Մեր օրինակում այն կազմում է _____ հեկտ:

գ) **Հերթափոխային գործակից (Q_h)** որոշվում է մեքենահերթափոխությունների թիվը (U_h) մեքենա - օրերին ($U_{օր}$) հարաբերելու միջոցով՝

$$Q_h = \frac{U_h}{U_{օր}} = :$$

Ուսումնասիրվող տնտեսությունում այն կազմում է

$$Q_h = \frac{\text{արտադրանք}}{\text{արտադրողականություն}} =$$

դ) **Տրակտորների օգտագործման գործակիցը** որոշվում է փաստացի կատարած աշխատանքը ($U_{փ}$) հնարավոր ծավալին (U_h) հարաբերելու միջոցով՝

$$Q_o = \frac{U_{փ}}{U_h} =$$

Հնարավոր(նորմատիվային) արտադրանքը որոշվում է մեքենա-օրվա տևողությունը ժամային արտադրողականության նորմատիվով բազմապատկելու միջոցով:

Մեր օրինակում այն կազմում է _____ :

ե) Մեքենա-օրվա տևողությունը (S) օրվա ընթացքում տրակտորի աշխատած ժամերի թիվն է և որոշվում է հերթափոխային գործակիցը 7-ով բազմապատկելու միջոցով:

Մեր օրինակում այն կազմում է

$$S = Q_n \times 7 =$$

զ) Տրակտորների օգտագործման տարեկան ռեզերվը (Ռ) որոշվում է որպես նորմատիվային ($U_{\text{ն}}$) և փաստացի ($U_{\text{փ}}$) արտադրանքի տարբերություն:

Այն կարելի է որոշել ինչպես առանձին մակնիշի, այնպես էլ ամբողջ պարկի համար: Որքան փոքր (կամ բացասական) լինի այդ ցուցանիշը, այնքան օգտագործումը գնահատվում է բարձր:

$$\text{Ռ} = U_{\text{ն}} - U_{\text{փ}} =$$

է) Աշխատաժամանակի տարեկան ֆոնդի գործակիցը (S_q) որոշվում է աշխատանքում եղած մեքենա-օրերի թիվը ($U_{\text{օ.ա.}}$) տնտեսությունում գտնվելու օրերին ($U_{\text{օ.տ.}}$) հարաբերելու միջոցով.

$$S_q = \frac{U_{\text{օ.ա.}}}{U_{\text{օ.տ.}}} :$$

Մեքենա-օրը տնտեսությունում սովորաբար որոշվում է տրակտորների միջին տարեկան թիվը տարվա բանվորական օրերի թվով բազմապատկելու միջոցով, որը ընդունված է 305 օր: Մեր օրինակում S_q -ն կազմում է.

$$S_q = \text{—————} :$$

3. Տրակտորների օգտագործման արդյունավետության որոշումը

Տրակտորների մակնիշը	Միջին տարեկան թիվը	Աշխատած ժամանակը		Հերթափոխության գործակիցը	Հերթափոխերի տևողությունը, ժամ	Կատարվել է ընդամենը աշխատանք վերածած պայմանական էտալոնային վարի			Նորմատիվային արտադրանք, հա			Տրակտորների օգտագործման գործակիցը	1 օրվա հնարավոր արտադրանքը	Տարեկան ռեզերվը, հա	Աշխատածամանակի հնարավոր ֆոնդի Գ _օ	1 տրակտորի տարվա ընթացքում աշխատած օրերը
		Մեքենա-օր	Մեքենա- հերթափոխ			Ընդամենը, հա	Մեկ տրակտորի, հա		1 օրում	1 ժամում	Տարեկան					
							1 օրում	1 տարում								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Տրակտորները վերածած պայմանականի	10	2800	3360				4.48		5.6	0.8						

Ծանուցում

Սյունակ 13 = 8:10,

Սյունակ 15 = (12 - 9) x 2

Տրակտորի տարեկան աշխատածամանակի ֆոնդը ընդունել 280 - 320 օր:

2. Մեկ կոմբայնի աշխատած մեքենա-օրը գտնուում ենք աշխատած մեքենա-օրերի թիվը կոմբայնների միջին սեզոնային թվին հարաբերելու միջոցով: Մեր օրինակում այն ակզմում է _____ օր:
3. Մեկ կոմբայնի տարեկան արտադրանքը հաշվվում է՝ հնձված տարածությունը կոմբայնների թվին, իսկ օրական արտադրանքը՝ մեքենա-օրերին հարաբերելու միջոցով: Մեր օրինակում այն կազմում է համապատասխանաբար՝ _____ և _____ հա:
4. Կոմբայնների օգտագործման գործակիցը (ԳՕ) որոշվում է օրական փաստացի արտադրանքը նորմատիվայինին հարաբերելու միջոցով: Մեր օրինակում այն կազմում է՝ _____:
5. Նորմատիվային արտադրողականությամբ հաշվարկված կոմբայնների պահանջը գտնուում ենք հնձվող տարածությունը նորմատիվային արտադրանքին հարաբերելու միջոցով:
Մեր օրինակում այն կազմում է՝ _____ հատ:
6. Կոմբայնի բալանսային արժեքը վերցվում է կամ տեղեկատուներից, կամ էլ տնտեսությունների հաշվապահական հաշվառման սկզբնական փաստաթղթերից: Մեր օրինակում կոմբայնի արժեքը վերցված է 25մլն. դրամ:
7. Ունենալով կոմբայնների արժեքը՝ մեկ հեկտարի հաշվով այն պետք է որոշել հնձված տարածությանը հարաբերելու միջոցով:
Մեր օրինակում այն կկազմի՝
փաստացի _____ հազ. դրամ,
նորմատիվային _____ հազ. դրամ:
Առավել լիարժեք է կոմբայնի արժեքը բաժանել ծառայողական տարիների վրա, այսինքն վերցնել մաշվածքի հաշվով:
8. Կոմբայնների ամորտիզացիոն գումարը վերցնել նրանց բալանսային արժեքի 12%-ի չափով:
9. Եզրակացությունը նորմատիվային արտադրողականությանը հասցնելու դեպքում կոմբայնների թիվը կկրճատվի _____ հատով, բալանսային արժեքը 1 հեկ-ի հաշվով _____ հազար, 1գ-ի հաշվով _____ դրամով: Ամորտիզացիան 1 հեկ-ի հաշվով կկրճատվի _____ հազար, 1գ-ի հաշվով _____ դրամով:

ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 4. Ավտոտրանսպորտի օգտագործման արդյունավետությունը և նրա որոշումը

Ավտոտրանսպորտի օգտագործման արդյունավետության բնութագրման համար օգտագործվում են տեխնիկատնտեսական մի շարք ցուցանիշներ, որոնցից հատկանշական են՝

1. Աշխատանքում օգտագործման ցուցանիշը (Q_w) որոշվում է աշխատանքում եղած օրերի թիվը (O_w) տնտեսությունում եղած մեքենա-օրերին հարաբերելու միջոցով: Մեր օրինակում այն կազմում է՝

$$Q_w = \frac{O_w}{O_n} =$$

2. Վազքի օգտակար օգտագործման գործակիցը (Q_v) որոշվում է բեռով վազքը (V_p) ընդհանուր վազքին (V_n) հարաբերելու միջոցով: Մեր օրինակում այն կազմում է՝

$$Q_v = \frac{V_p}{V_n} =$$

3. Բեռնատարողության օգտագործման գործակիցը (Q_b) սա որոշվում է փաստացի փոխադրումների ծավալը (F_{ϕ}) տեխնիկական (անվանական) հնարավոր բեռնատարողությանը (F_n) հարաբերելու միջոցով: տեխնիկական հնարավոր բեռնատարողությունը որոշվում է միջին բեռնատարողությունը (F_{ϕ}) բեռով վազքով բազմապատկելու միջոցով, հետևապես՝

$$Q_b = \frac{F_{\phi}}{F_n}$$

$$F_n = F_{\phi} \times V_p$$

$$Q_b = \frac{F_{\phi}}{F_n \times V_p}$$

Մեր օրինակում՝ $Q_{բտ} = \frac{F_{\phi}}{F_n} =$ տոննա:

4. Մեկ ավտոմեքենայի տարեկան վազքը (V_n) որոշվում է ամբողջ վազքը մեքենաների թվին հարաբերելու միջոցով: Մեր օրինակում այն կազմում է՝ _____ կմ:
5. Միջին ցուցակային ավտոմեքենա - տոննայի հաշվով բեռների փոխադրումը (տ, տ.կմ) որոշվում է տարվա ընթացքում փոխադրած բեռը կամ փոխադրումների ծավալը (տ, տ.կմ) մեքենաների ընդհանուր միջին բեռնատարողությանը հարաբերելու միջոցով:
6. Մեկ տոննա-կիլոմետրի ինքնարժեքը ավտոպարկի օգտագործման արդյունավետության ընդհանրացնող ցուցանիշն է: այն որոշվում է կատարված բոլոր ծախսումները ընդհանուր տոննա-կիլոմետրին հարաբերելու միջոցով (աղյուսակ 6):

6. Ավտոպարկի արդյունավետության որոշման ցուցանիշները

	Ցուցանիշներ	Չափի միավոր	20...թ.
1	Ավտոմեքենաների տարեկան միջին թիվը	հատ	10
2	Պարկի ընդհանուր բեռնատարողությունը	տոննա	70
3	Ավտոմեքենա-օրերը տնտեսությունում	օր	3600
4	Ավտոմեքենա-օրերը աշխատանքում	օր	1800
5	Ավտոմեքենաների ընդհանուր վազքը այդ թվում՝ բեռով	հազ. կմ հազ. կմ	200 60
7	Կատարված վազքը	հազ. տ/կմ	
8	Ընդամենը արտադրական	հազ. դրամ	10000
	<u>Հաշվարկային տվյալներ</u>		
1	Պարկի օգտագործման գործակիցը	Գ _պ	
2	Մեկ ավտոմեքենան տարվա ընթացքում աշխատել է	մեք/օր	
3	Մեկ ավտոմեքենայի տարեկան վազքը	կմ	
4	Վազքի օգտագործման գործակիցը	Գ _վ	
5	Մեկ ավտոմեքենայի միջին բեռնատարողությունը	տոննա	
6	Բեռնատարողության օգտագործման գործակիցը	Գ _բ	
7	Մեկ տոննա-կիլոմետրի ինքնարժեքը	դրամ	

ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 5. Քիմիական միջոցների օգտագործման արդյունավետության որոշումը

Գյուղատնտեսության քիմիացման համար օգտագործված միջոցների արդյունավետության որոշման համար պետք է ունենալ հետևյալ ելակետային տվյալները՝

1. Քիմիացման հետևանքով ստացված լրացուցիչ /հիմնական և օժանդակ/ արտադրանքը բնեղեն և արժեքային արտահայտությամբ:
 2. Քիմիական նյութերի ձեռք բերման, կիրառման հետ կապված ծախսերը:
 3. Օգտագործված քիմիական նյութերի արժեքը:
 4. Լրացուցիչ արտադրանքի հավաքման, տեղափոխման և պահեստավորման ծախսերը:
 5. Արտադրանքի որակի փոփոխության տվյալները:
 6. Քիմիացման հետ կապված կապիտալ ներդրումների ծավալը /պահեստներ, մեքենաներ, շինություններ և այլն/:
- Արդյունավետության որոշումը կատարվում է հետևյալ կերպ՝
1. որոշվում է քիմիացման հետևանքով ստացված լրացուցիչ արտադրանքի արժեքը: Հիմնական և լրացուցիչ արտադրանքի արժեքը որոշվում է շուկայական գներով,
 2. որոշվում են քիմիացման հետ կապված բոլոր լրացուցիչ ծախսումները,
 3. որոշվում են լրացուցիչ բերքի հավաքման և պահեստավորման ծախսումները,
 4. գումարվում են քիմիացման և լրացուցիչ բերքի հավաքման ու պահեստավորման ծախսումները,
 5. լրացուցիչ արտադրանքի արժեքից հանելով լրացուցիչ բոլոր ծախսումների գումարը՝ ստանում ենք լրացուցիչ զուտ եկամուտը
 6. ստացված լրացուցիչ զուտ եկամուտը հարաբերում ենք լրացուցիչ ծախսումներին:
- Այս ցուցանիշի տոկոսային արտահայտությունը կոչվում է եկամտաբերություն: Եթե եկամտաբերության մակարդակը կազմել է 55%, նշանակում է քիմիացման համար ներդրված յուրաքանչյուր մեկ դրամը հատուցվել է 1,5 դրամով, որից 1 դրամը հատուցել է տնտեսության ծախսումները և մնացել 0,55 դրամ զուտ եկամուտ: Այսինքն յուրաքանչյուր տոկոսը համապատասխանում է մեկ լումայի:
7. Քիմիացման համար կապիտալ ներդրումների ետ գնման ժամկետը պետք է որոշել ներդրումները ստացված զուտ եկամտին հարաբերելու միջոցով:
 8. քիմիացման համար կապիտալ ներդրումների ետ գնման ժամկետը պետք է որոշել ներդրումները ստացված զուտ եկամտին հարաբերելու միջոցով:

Պարարտացման տնտեսական արդյունավետությունը որոշվում է.

$$P = \frac{\Delta C}{A_{yg} + A_{bh} + A_{y\phi} + A_{bh} + A_{yd} + A_p} - 1, \text{ որտեղ՝}$$

B

P – Գ եկամտաբերության մակարդակն է տոկոսներով,
 C – Գ լրացուցիչ բերքի արժեքն է, դրամով,
 A_{yg} – Գ քիմիական միջոցի արժեքն է, դրամով,
 A_{bh} – Գ քիմիական միջոցները հող մտցնելու ծախսերն են,
 A_{γδ} – Գ լրավուցիչ բերքի հավաքման ու պահեստավորման ծախսերն են:
 B – Գ քիմիական միջոցի հետազոտության ժամանակն է տարիներով,
 A_p – Գ լրացուցիչ արտադրանքի իրացման ծախսերն են:

7. Կարտոֆիլի պարարտացման հետ կապված ելակետային նյութերը (1հա-ի հաշվով)

	Նորման, ց/հա	1ց-ի զինը, հազ. դրամ	Գումարը, հազ. դրամ
1. Հող մտցված պարարտանյութերը՝			
ազոտական	3	11	
ֆոսֆորական	4	14	
կալիումական	2	13	
Ընդամենը	9	x	

2. Կարտոֆիլի բերքատվությունը պարարտացման հետևանքով 120-ից հասել է _____ց-ի կամ լրացուցիչ ստացել է _____ց: Կարտոֆիլն ուշահաս է, 1ց-ի շուկայական զինը _____ դրամ է, հետևապես լրացուցիչ բերքի արժեքը կլինի _____ հազ. դրամ:

3. Տեխնոլոգիական քարտով հաշվարկված է, որ 1ց պարարտանյութի մինչև տնտեսություն հասցնելու ծախսերը կազմել են 600 դրամ, պահեստավորման և պահպանման, դաշտ տեղափոխելու և հող մտցնելու ծախսումները՝ 400 դրամ: Այսպիսով, 1ց պարարտանյութի հող մտցնելու ընդհանուր ծախսումները կազմում են _____ հազ. դրամ: 1 հա գծով այն կկազմի _____ դրամ:

4. Տեխնոլոգիական քարտով կոնկրետ տնտեսության արտադրական նորմաներով հաշվարկում ենք լրացուցիչ բերքի 1ց հավաքման, տեղափոխման և պահեստավորման ծախսերը, որոնք մեր օրինակում ընդունվել է 1200 դրամ, հետևապես ամբողջ լրացուցիչ բերքի համար այն կկազմի _____ դրամ:

5. Այսպիսով, ամբողջ ծախսումները կկազմեն _____ դրամ:

6. Զուտ եկամուտը՝ _____ դրամ:

Եկամտաբերությունը /Ե/ որոշել լրացուցիչ զուտ եկամուտը /ԶԵ/ տոկոսային հարաբերությամբ, քիմիացման համար կատարված լրացուցիչ ծախսումներին / Δ Ծ/ հարաբերելու միջոցով.

$$\epsilon = \frac{\Delta \text{ԶԵ} \times 100}{\Delta \text{Ծ}}$$

7, Սեկ հեկտարի քիմիացման գծով նորմատիվային կապիտալ ներդրումները ընդունել 100 հազար դրամ:

Կապիտալ ներդրումների (Կ) ետ գնման ժամկետը (Օ) կկազմի՝

$$\text{Օ} = \frac{\text{Կ}}{\text{ՁԵ}} = \text{_____ տարի:}$$

Այս ցուցանիշը չպետք է գերազանցի 10 տարին, քանի որ գյուղատնտեսությունում ճյուղային արդյունավետության գործակիցն ընդունված է 0.1:

Եզրակացություն

- Ինչպե՞ս որոշեցիք քիմիացման արդյունավետությունը:
- Արժե՞ գնալ ռիսկի:
- Ծախսումների և ներդրումների արդյունավետությունն ինչպե՞ս համեմատել այլընտրանքի հետ:
- Ի՞նչ անել քիմիացման արդյունավետությունը բարձրացնելու համար:

ԹԵՄԱ 3. ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ՖՈՆԴԵՐԸ (ԿԱՊԻՏԱԼԸ) ԵՎ ՆՐԱՆՑ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գործնական աշխատանքի կատարման համար ուսանողը պետք է լավ տիրապետի «Արտադրական ֆոնդեր» թեմայի տեսական հարցերին:

Գործնական աշխատանքի համար հանձնարարվում են հետևյալ առաջադրանքները՝

- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 1.** Արտադրական հիմնական ֆոնդերի հասկացության ծնակերպում
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 2.** Հիմնական արտադրական ֆոնդերի արժեքի որոշումը գյուղացիական տնտեսությունում
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 3.** Ֆոնդերի դասակարգման վերաբերյալ բերված սխեմայի լրացում
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 4.** Տնտեսության ֆոնդերի հարաբերակցության և կառուցվածքի որոշումը
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 5.** Հիմնական ֆոնդերի աճը, մաշվածքը և վիճակը բնութագրող ցուցանիշների որոշումը
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 6.** Ֆոնդաապահովվածության և ֆոնդազինվածության ցուցանիշների բնութագրումը, դրանց մակարդակների գնահատականը
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 7.** Հիմնական արտադրական ֆոնդերի օգտագործման տնտեսական արդյունավետության ցուցանիշների որոշումը
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 8.** Ֆոնդահատույցի, ֆոնդազինվածության, աշխատանքի արտադրողականության մաթեմատիկական կապի որոշումը
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 9.** Ֆոնդազինվածության, ֆոնդահատույցի և աշխատանքի արտադրողականության կապի արտածումը
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 10.** Շրջանառու միջոցների կառուցվածքի որոշումը
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 11.** Շրջանառու միջոցների դասակարգման սխեմայի լրացումը
- ԱՌԱՋԱՐՐԱՆՔ 12.** Շրջանառու միջոցների օգտագործման արդյունավետության որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Արտադրական հիմնական ֆոնդերի հասկացության ձևակերպում

Հիմնական ֆոնդերին են պատկանում արտադրական այն ռեսուրսները,
որոնք _____

_____ :

Գյուղացիական տնտեսություններում դրանք ներառում են.

1. Ուժային մեքենաներն ու սարքավորումները _____

_____,

2. Գյուղատնտեսական մեքենաներ _____

_____,

3. Բանող և մթերատու կենդանիներ _____

_____,

4. Բազմամյա պտղատու տնկարկներ _____

_____,

5. Շենքեր և շինություններ _____

_____,

6. Գյուղ. մթերքների վերամշակման, փաթեթավորման հիմնական
միջոցներ

_____,

7. տարերային աղետների դեմ պայքարի միջոցներ _____

_____,

8. Վաճառահամման և պահպանման միջոցներ _____

_____,

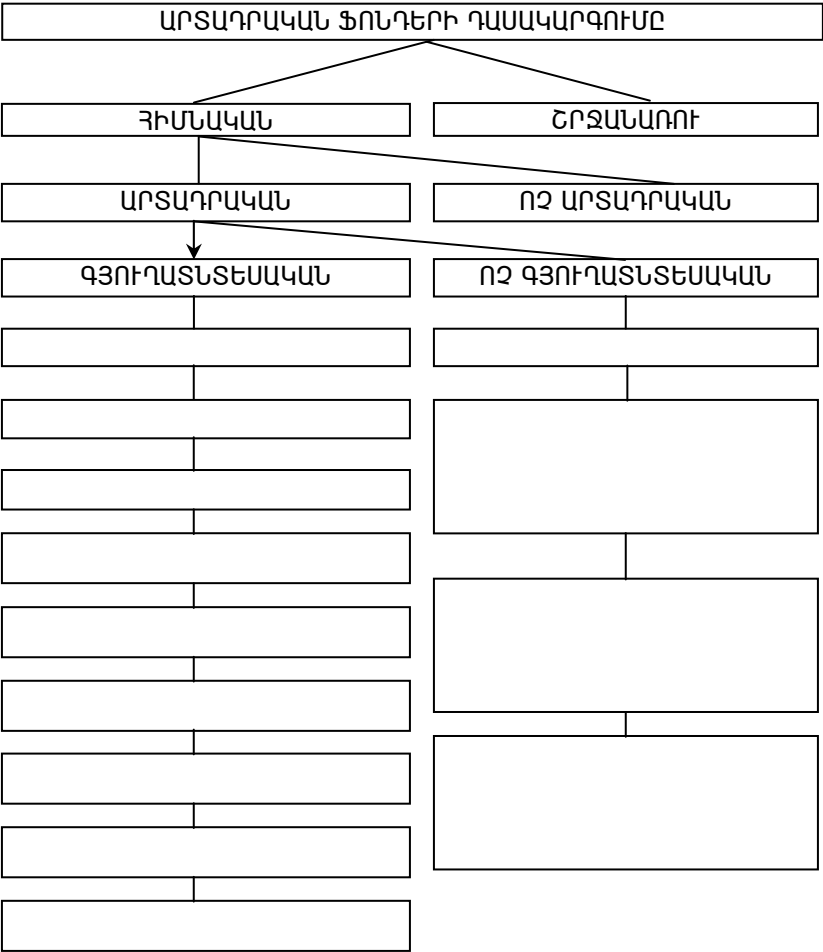
9. Տեղեկատվության միջոցներ և այլն _____

_____ :

**ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Հիմնական արտադրական ֆոնդերի արժեքի
որոշումը գյուղագիական տնտեսությունում**

	Միջոցների անվանումը	Չափի միավոր	Քանակը	Միավորի գինը, հազ. դրամ	Գումարը, մլն. դրամ
	<u>Ելակետային տվյալներ</u>				
1	Տրակտոր S-150 ՄՏԶ-80	հատ	1 1	25000 3000	
2	Թափքեր տարբեր տեսակի	հատ	3	300	
3	Ավտոմեքենա	հատ	1	1300	
4	Ձիեր (0.75)	գլուխ	6	300	
5	Կով	գլուխ	50	300	
6	Արտադրական շենքեր	մ ²	300	10	
7	Պտղատու այգի	հա	2	4000	
8	Էլեկտրական շարժիչներ	հատ	10	85	
9	Կերախոհանոց	հատ	1	1800	
10	Կերահավաք կոմբայն	հատ	1	18000	
11	Միլոսի հորեր, գոմաղբամբար	խմ	1000	5	
12	Պահեստարաններ	խմ	500	10	
13	Սրահներ	խմ	100	5	
14	Ցանկապատ հրապարակներ	մ ²	5000	10	
15	Այլ հիմնական միջոցներ	-	-	-	
16	<u>Ընդ. գուղ. նշ. հիմն. արտ. ֆոնդեր</u>	մլն. դրամ	x	x	
17	Ոչ գուղ. նշ. հիմն. արտ. ֆոնդեր	մլն. դրամ	x	x	
18	Ոչ արտադր. հիմն. ֆոնդեր	մլն. դրամ	x	x	
19	Ընդամենը հիմնական ֆոնդեր	մլն. դրամ	x	x	
20	Գյուղատնտեսական հողեր	հա	x	x	
21	Աշխատողների թիվը	մարդ	x	x	
	<u>Հաշվարկային տվյալներ</u>				
1	Ֆոնդաապահովված 1 հա-ի հաշվով	մլն. դրամ	x	x	
2	1 աշխատողի ֆոնդագինվածությունը	հազ. դրամ	x	x	

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Ֆոնդերի դասակարգման վերաբերյալ բերված սխեմայի լրացում

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Տնտեսության ֆոնդերի հարաբերակցության կառուցվածքի որոշումը

ա) Ֆոնդերի հարաբերակցությունը, կազմը _____

բ) ֆոնդերի կառուցվածքը _____

Համաձայն այդպիսի ձևակերպման, բերված տվյալների հիման վրա որոշել ֆոնդերի հարաբերակցությունը և կառուցվածքը:

1. Ֆոնդերի հարաբերակցությունը

Ֆոնդերի խմբերը	Գումարը, մլն. դրամ	Հարաբերակցությունը, %-ով
1. Հիմնական ֆոնդեր, ընդամենը		
որից՝ 1.1. Արտադրական		
ա) գյուղատնտեսական	60.0	
բ) ոչ գյուղատնտեսական	3.0	
1.2. Ոչ արտադրական	7.0	
2. Շրջանառու միջոցներ, ընդամենը	30.0	
որից՝ 2.1. Արտադրական շրջանառու	25.0	
ա) արտադրական պաշարներ	23.0	
բ) անավարտ արտադրություն	2.0	
2.2. Շրջանառու ֆոնդեր	5.0	
ա) պատրաստի արտադրանք	4.0	
բ) դրամական միջոցներ	0.5	
գ) միջոցներ հաշվարկներում	0.5	
Ընդամենը հիմնական և շրջանառու ֆոնդեր		100

Տվեք ֆոնդերի հարաբերակցության գնահատականը,

ա) հիմնական ֆոնդերի գծով,

բ) հիմնական և շրջանառու ֆոնդերի գծով,

գ) շրջանառու ֆոնդերի և շրջանառության ֆոնդերի գծով,

դ) ինչո՞վ են տարբերվում հիմնական և շրջանառու ֆոնդերն ու միջոցները,

ե) ի՞նչ են տալիս նման ձևակերպումները,

զ) ինչո՞վ են տարբերվում ֆոնդերը կապիտալից:

գ) Հիմնական ֆոնդերի կառուցվածքի որոշման աղյուսակ

Հիմնական ֆոնդերի խմբերը և կազմը	Տարեկան զուճարը, մլն. դրամ	Կառուցվածքը, %-ով	
	մլն. դրամ	Հիմնական ֆոնդերի	Գյուղ. նշանակության ֆոնդերի
1. Արտադրական շենքեր	10.25		
2. Արտադրական կառույցներ	4.70		
3. Փոխադրող սարքավորումներ	0.50		
4. Մեքենաներ և սարքավորումներ	50.43		
5. Տրանսպորտի միջոցներ	2028		
6. Արտադրական և տնտեսական գույք	0.96		
7. Բանող անասուններ	1.80		
8. Սթերատու անասուններ	15.00		
9. Բազմամյա տնկարկներ	3.38		
10. Ծախսումներ հողերի բարելավման համար	0.58		
11. Գործիքներ և այլ հիմնական միջոցներ	0.12		
I. Ընդամենը՝ գյուղատնտեսական նշանակության հիմնական արտադրական ֆոնդեր	60.0		100
որից՝ Բուսաբուծության	10.0		
Անասնաբուծության	35.0		
Ընդհանուր նշանակության	15.0		
II Ոչ գյուղատնտեսական նշանակության	3.0		x
որից՝ Արդյունաբերական	2.0		x
արտադրական	-		
Շինարարական	1.0		x
Առևտրի			
III. Ոչ արտադրական ֆոնդեր			
որից՝ Բնակարանային տնտեսության	25.0		x
Կոմունալ-կենցաղային	1.0		x
Լուսավորության	1.0		x
Կուլտուրայի և արվեստի	-		x
Առողջապահության	-		x
Մպորտի և այլն	-		x
Ընդամենը հիմնական ֆոնդեր		100	x

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 5. Հիմնական ֆոնդերի աճը, մաշվածքը և վիճակը բնութագրող ցուցանիշների որոշումը

1. Որոշել.

ա) ֆոնդերի աճը՝ գյուղացիական տնտեսության հիմնական ֆոնդերի գումարը 6 տարում 1,0-ից հասել է 9,0 մլն դրամի

բ) հավելած (Δ Φ)

գ) միջին տարեկան աճը (Δ U) որոշել.

$$\Delta U = \sqrt[n-1]{\frac{\Phi}{\Phi_0}}$$
 բանաձևով, որտեղ՝

ո-ը տարիների թիվն է,

Հ-ն հաշվետու,

Բ-ն բազիսային ժամանակամիջոցի ֆոնդերի արժեքն է:

Միջին տարեկան աճը մեր օրինակում կազմում է՝ _____ :

2. Հիմնական ֆոնդերի մնացորդային արժեքը (U_w) որոշվում է (մաշվածությունը վերցնել 10%) $U_w = \Phi_0 - U$ (սկզբնական արժեքից հանած մաշվածքը)

_____ :

Մեր օրինակում այն կազմում է _____ մլն. դրամ:

3. Մաշվածության գործակիցը (Q_d) որոշվում է՝ $Q_d = U / \Phi_0$ /մաշվածքը՝ նախասկզբնական արժեքին:

Այն մեր օրինակում կազմում է _____ :

4. Պիտանիության գործակիցը (Q_w) որոշվում է՝ $Q_w = U_w / \Phi_0$

Այն մեր օրինակում կազմում է _____ :

Նորացման և դուրս գրման գործակիցները որոշելու համար բերվում են աղյուսակ 3-ի տվյալները:

3. Հիմնական միջոցների առկա և շարժը

Հիմնական ֆոնդերը ըստ օգտագործման նշանակության	Առկան տարեկազբին, մլն. դրամ	Մուտք է եղել տարվա ընթացքում, մլն. դրամ	Դուրս է գրվել տարվա ընթացքում, մլն. դրամ	Առկան տարեկազբին, մլն. դրամ
1. Գյուղատնտեսական նշանակության	59.0	2.7	3.7	
2. Ոչ գյուղատնտեսական նշանակության	3.0	-	-	
3. Ոչ արտադրական նշանակության	3.0	0.5	0.5	
Ընդամենը հիմնական ֆոնդեր	65.0	3.2	4.2	

5. Նորացման գործակիցը (Q_6) որոշվում է՝ $Q_6 = U_6 / \Phi_0$ (նոր միջոցների մուտքը)
 Այն մեր օրինակում կազմում է՝ _____ :
 6. Դուրս գրման գործակիցը (Q_7) որոշվում է՝ $Q_7 = U_7 // \Phi_0$ (U_7 դուրս գրված
 միջոցների գումարը):
 Այն մեր օրինակում կազմում է՝ _____ :

ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 6. Ֆոնդաապահովվածության և ֆոնդագինվածության ցուցանիշների ընդհանուրը

1. Ֆոնդաապահովվածությունը (Φ_w) _____

Այն որոշվում է

$$\Phi_w = \frac{\Phi_h}{\mathcal{Z}}$$

2. Ֆոնդագինվածությունը (Φ_q) _____

 _____ :

Այն որոշվում է

$$\Phi_q = \frac{\Phi_h}{U}, \text{ որտեղ՝}$$

Φ_h -ն հիմնական ֆոնդերի արժեքն է,

$\mathcal{Z}$ -ն հողատարածությունը,

U -ն աշխատողների թիվը:

Պարզաբանում.

- ի՞նչ են տալիս այս ցուցանիշները ֆերմերի, տնտեսագետին, պետական գործչին:

4. Ֆոնդաապահովվածության և ֆոնդագինվածության հաշվարկի աղյուսակ

Ցուցանիշներ		20....թ.
1	Գյուղատնտեսական նշանակության հիմնական ֆոնդեր, մլն. դրամ	60
2	Շրջանառու միջոցներ, մլն. դրամ	30
3	Ընդամենը հիմնական և շրջանառու ֆոնդեր, մլն. դրամ	-
4	Գյուղատնտեսական պիտանի հողեր, հա	50
5	Գյուղատնտեսության մեջ զբաղված աշխատողների թիվը	10
6	Ֆոնդաապահովվածությունը, մլն. դրամ	-
7	Ֆոնդագինվածությունը, հազ. դրամ	-

Հարցեր ինքնաստուգման համար

1. Ո՞րն է ֆոնդաապահովվածության և ֆոնդազինվածության վերին սահմանը:
2. Տվեք սահմանափակող գործոնի մաթեմատիկական արժեքը:
3. Պրակտիկայում ինչպե՞ս եք պատկերացնում այդ ցուցանիշները:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 7. Հիմնական արտադրական ֆոնդերի օգտագործման տնտեսական արդյունավետության որոշումը: Ցուցանիշները

1. Ֆոնդահատույցը (Φ_h) ցույց է տալիս _____

_____:

Այն հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով.

$$\Phi_h = \frac{ՀԱ}{\Phi_h}, \text{ որտեղ՝}$$

- ՀԱ _____,
 Φ_h _____:
2. Ֆոնդատարությունը (Φ_n) _____

_____:

Այն հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$\Phi_n = \frac{\Phi_h}{ՀԱ}, \text{ կամ } \Phi_n = \frac{1}{\Phi_h} :$$

3. Շահույթի նորման (ζ) _____

_____:

Այն որոշվում է՝

$$\zeta = \frac{\zeta}{\Phi_h + \Phi_2} \times 100, \text{ որտեղ՝}$$

- Φ_2 _____:
 Φ_h _____:

Ներկայացրեք այդ ցուցանիշի գործնական նշանակության վերաբերյալ Ձեր դատողությունները:

4. Ֆոնդահատույցը մեկ աշխատողի (Ա) հաշվով՝

$$\mathfrak{F}_a^u = \frac{\mathfrak{ZU}}{\mathfrak{F}_h} : \text{Ա} =$$

5. Ֆոնդահատույցը ֆոնդերի մեկ դրամի, մեկ աշխատողի, հողի տնտեսական զանախատման 1 բալի հաշվով (ինտեգրալ ցուցանիշ),

$$\mathfrak{F} = \frac{\mathfrak{ZU}}{\mathfrak{F} \times \text{Ա} \times \text{Բ}} =$$

6. Ֆոնդահատույցի զանգվածի հաշվարկը ($\sum \mathfrak{F}_h$) որոշվում է ֆոնդերի ծառայության տևողությունը (σ) միջին տարեկան ֆոնդահատույցով բազմապատկելու միջոցով՝

$$\sum \mathfrak{F}_h = \sigma \times \mathfrak{F}_h$$

ԱՈԱՋԱԴԻՍՆՔ 8. Ֆոնդահատույցի, ֆոնդազինվածության, աշխատանքի արտադրողականության մաթեմատիկական կապի արտահայտումը

Ֆոնդահատույցը ($\hat{O}_o$) ներքին և ուղղակի կապի մեջ է ֆոնդազինվածության ($\hat{O}_\Delta$) և աշխատանքի արտադրողականության հետ ($\hat{I}$)

$$\hat{O}_i = \frac{\hat{A} \hat{I}}{\hat{O}_1}, \quad \hat{O}_\Delta = \frac{\hat{O}_1}{K_p}, \quad \hat{I} = \frac{\hat{A} \hat{I}}{K_p}, \text{ որտեղից՝}$$

$$\hat{O}_1 = \hat{O}_\Delta \times K_p, \quad \hat{A} \hat{I} = \hat{I} \times K_p, \quad \text{տեղադրելով արժեքները կստանանք՝}$$

$$\hat{O}_i = \frac{K_p \times \hat{I}}{\hat{O}_\Delta \times K_p} = \frac{\hat{I}}{\hat{O}_\Delta}$$

Այսինքն՝ ֆոնդահատույցը ուղիղ համեմատական է աշխատանքի արտադրողականությանը և հակադարձ համեմատական՝ ֆոնդազինվածությանը:

Ֆոնդազինվածությունը չի կարող անմապատկ աճել: Նրա ավելացումը պետք է ուղեկցվի արտադրողականության աճով, այլապես կիջնի ֆոնդահատույցը: Զետևապես աշխատանքի արտադրողականության ինդեքսը (I_n), ֆոնդազինվածության աճման (I_Φ) նկատմամբ պետք է ունենա առաջանցիկ տեմպ, այլապես կիջնի ֆոնդահատույցը, նյութական ծախսերի արդյունավետությունը:

ԱՌԱՋԱԴՐԱԼՔ 9. Ֆոնդագինվածության և աշխատանքի արտադրողականության աճի տեմպերի հիմնավորումը

Եթե բազիսային տարում տնտեսությունն ուներ 6.0 մլն դրամի հիմնական ֆոնդեր և 2 աշխատող և արտադրել էր 4.2 մլն. դրամի համախառն արտադրանք: Հաշվետու տարում հիմնական ֆոնդերն ավելացել են 44%-ով, համախառն արտադրանքը՝ 64%-ով, իսկ աշխատողների թիվը՝ 1-ով, ապա.

$$\text{Բազիսային տարում } \hat{O}_1 = \frac{4.2}{6.0} = 0.7$$

$$\text{Հաշվետու տարում } \hat{O}_1 = \frac{6890}{8640} = 0.8$$

Սակայն արդյունքի ստեղծման մեջ անտեսվել է կենդանի աշխատանքի մասնակցությունը:

Վիճակից դուրս գալու ուղին ֆոնդահատույցը 1 աշխատողի ($\Phi_0 : K_p$) հաշվով որոշելն է: Դիտարկենք այդ ցուցանիշը 100 հազար դրամ հիմնական ֆոնդերի և մեկ աշխատողի հաշվով:

$$\text{Բազիսային տարում } \hat{O}_1 = \frac{\hat{A} \hat{I}}{\hat{O}_1} : K_p = \frac{4200}{60} : 2 = 35 \text{ հազ. դրամ}$$

$$\text{Հաշվետու տարում } \hat{O}_1 = \frac{\hat{A} \hat{I}}{\hat{O}_1} : K_p = \frac{6890}{86} : 3 = 26.6 \text{ հազ. դրամ}$$

K_p - աշխատողների թիվն է

Իրականում ֆոնդահատույցը, ներառյալ 1 աշխատողի ավելացումը, նվազել է, որն ասվածի հաստատումն է: Աշխատողների թվաքանակի աճը և նրա ցածր արտադրողական ձեռքի աշխատանքը բերել են 1 աշխատողի հաշվով ֆոնդահատույցի անկման:

**1.Հիմնական ֆոնդերի օգտագործման արդյունավետության
ցուցանիշների որոշման աղյուսակ**

Ցուցանիշները		20.....թ.
	<u><i>Ելակետային տվյալներ</i></u>	
1.	Գյուղ. նշանակության հիմնական ֆոնդեր, մլն. դրամ	60.0
2.	Համախառն արտադրանքը համադրելի գներով, մլն. դրամ	30.0
3.	Գյուղատնտեսությունից ստացված շահույթը, մլն. դրամ	10.0
4.	Հիմնական ֆոնդերի և շրջանառու միջոցների միջին տարեկան արժեքը, մլն. դրամ	75.0
5.	Աշխատողների թիվը	10.0
	<u><i>Հաշվարկային տվյալներ</i></u>	
5.	Ֆոնդահատույցը 100 դրամ ֆոնդերի հաշվով, դրամ	
6.	Ֆոնդատարությունը 100 դրամ արտադրանքի հաշվով, դրամ	
7.	Ֆոնդահատույցը (1 մլն դրամի և 1 աշխատողի հաշվով)	
8	Շահույթի նորման, %	

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Ի՞նչ է տալիս ֆոնդերի կազմի և կառուցվածքի ուսումնասիրությունը:
2. Ի՞նչն է ընկած ֆոնդերի դասակարգման հիմքում:
3. Ո՞րն է դասակարգման ներկա մեթոդի թերությունը:
4. Հիմնական ֆոնդերի վիճակի բնութագրման ցուցանիշներն ուրիշ ինչո՞վ կլրացնեք:
5. Որո՞նք են ֆոնդահատույցի հաշվարկման թերությունները:
6. Ամորտիզացիայի հաշվարկման եղանակներից որո՞նք են առավել ձեռնտու:
7. Ինչպե՞ս հաշվարկել հիմնական ֆոնդերի շրջապտույտի տևողությունը:
8. Ի՞նչ է արդյունավետության ինտեգրալ ցուցանիշը:
9. Որո՞նք են հիմնական ֆոնդերի գնահատման աղբյուրները:
10. Թվարկեք ֆոնդահատույցի հնարավոր աճի 10 դեպքերը:

ՇՐՋԱՆԱՌՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Շրջանառու միջոցներն այն միջոցներն են, որոնք _____

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 10. Շրջանառու միջոցների կառուցվածքի որոշումը

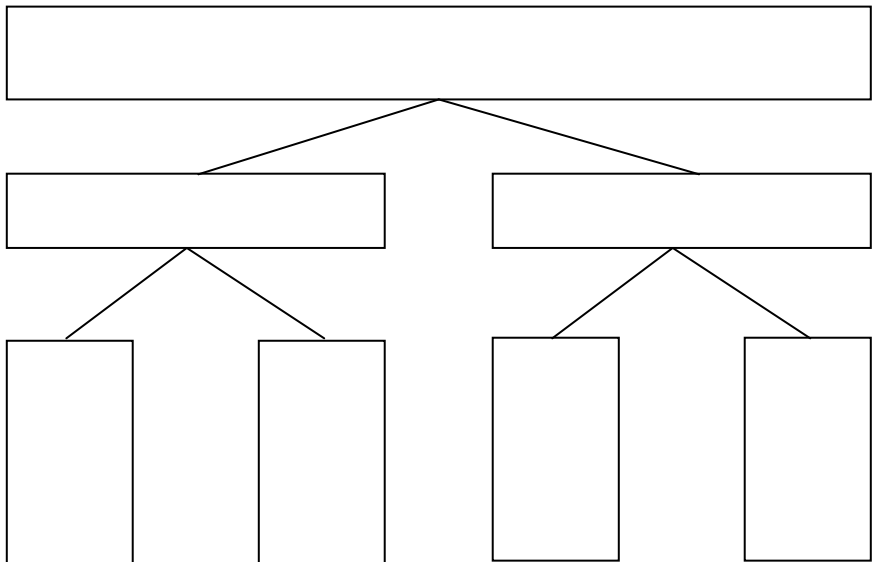
Շրջանառու միջոցների կառուցվածքի աղյուսակ

	Միջոցների կազմը	Գումարը, մլն. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
	ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ՊԱՇԱՐՆԵՐ – Մատղաշ և բուվող կենդանիներ – Կերեր – Սերմեր և տնկանյութեր – Պահեստամասեր և նյութեր նորոգման համար – Նավթամթերքներ և կարծր վառելանյութեր – Հանքային պարարտանյութեր, թունանյութեր և քիմիկատներ – Հումք վերամշակման համար – Տարա և փաթեթավորման նյութեր – Շինարարական նյութեր նորոգումների համար – Սակավարժեք և արագամաշ առարկաներ – Այլ նյութեր		
1	Ընդամենը արտադրական պաշարներ		
2	Անավարտ արտադրություն և գալիք տարիների ծախսեր		
3	Ընդամենը շրջանառու արտադրական ֆոնդեր (1+2)		
4	– Շրջանառության ֆոնդեր, ընդամենը – Պատրաստի արտադրանք – Դրամական միջոցներ – Միջոցներ հաշվարկներում		
	Ընդամենը շրջանառու միջոցներ		

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Ի՞նչն է ընկած շրջանառու ֆոնդերը հիմնականից զատելու հիմքում:
2. Որո՞նք են շրջանառու միջոցների ձևավորման աղբյուրները:
3. Ի՞նչն է շրջանառու միջոցների նորմավորումը և նորմատիվը, որն է նրանց տնտեսագիտական իմաստը:
4. Ինչպե՞ս որոշել շրջապտույտի արագությունը:
5. որո՞նք են շրջանառու ֆոնդերի արդյունավետության ցուցանիշների թերությունները, ի՞նչ կառաջարկեիք դրանց վերացման համար:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 11. Շրջանառու միջոցների դասակարգման սխեմայի լրացումը

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 12. Շրջանառու միջոցների օգտագործման արդյունավետության որոշումը

Արդյունավետության ցուցանիշներից որոշել,

1. Շրջանառության գործակիցը (Q_2) _____

_____ :

$$Q_2 = \frac{Z_h - \text{Խ}_w + U_w}{\text{ՇՄ}}, \text{ որտեղ՝}$$

Z_h -ն իրացումից ստացված հասույթներն են,

Խ_w -ն հիմնական հոտից խոտանված անասունների արժեքն է,

U_w - հիմնական հոտ վերադարձված մատղաշի արժեքն է:

2. Շրջապտույտի տևողությունը (S) որոշվում է՝

$$S = \frac{365}{Q_2}:$$

Մեր տնտեսությունում այն կազմում է.

Շ_m - _____ օր:

3. Շրջանառության արագացումից ստացված միջոցների գումարը (Q) որոշվում է՝

$$Q = \frac{Z}{365} (S_1 - S_2), \text{ որտեղ՝}$$

Z - ն իրացման հասույթներն են,

S_1, S_2 - ը շրջանառության տևողություններն են օրերով՝ բազիսային և հաշվետու ժամանակամիջոցում:

Հաշվարկները կատարելու համար անհրաժեշտ է իրացման հասույթից հանել հիմնական հոտից խոտանված անասունների հաշվեկշռային արժեքը, ապառիկ վերցված կամ չվճարված շրջանառու ռեսուրսների արժեքը և գումարել հիմնական հոտ փոխադրված կենդանիների արժեքը:

4. Շրջանառու ֆոնդերի ծանրաբեռնման /սևեռման, սառեցման/ գործակիցը շրջանառության գործակցի հակադարձ արտահայտությունն է և որոշվում է՝

$$Q_\delta = \frac{\text{ՇՄ}}{Z_h - \text{Խ}_w + U_w}, \text{ կամ } Q_\delta = \frac{1}{Q_2}$$

7. Շրջանառու միջոցների օգտագործման արդյունավետության հաշվառման աղյուսակ

	Ցուցանիշները	Չափի միավոր	20....թ.
	<u>ԵԼԱԿԵՏԱՅԻՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐ</u>		
1.	Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը	մլն. դրամ	49.4
2.	Շրջանառության գումարը ա) Գյուղ. արտադրանքի իրացման հասույթները	մլն. դրամ	38.0
	բ) Բտման դրած անասունների արժեքը (առանց հիմնական հոտից խոտանված)	մլն. դրամ	2.0
	գ) Հիմնական հոտ փոխադրված մատղաշի արժեքը	մլն. դրամ	5.0
	Ընդամենը շրջանառության գումար (ա+բ+գ)	մլն. դրամ	
3.	Շրջանառու միջոցների միջին տարեկան արժեքը	մլն. դրամ	
	<u>ՀԱՇՎԱՐԿԱՅԻՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐ</u>		
1.	Ապրանքային արտադրանքի ելքը, շրջանառու միջոցների 100 դրամի հաշվով	դրամ	
2.	Շրջանառության գործակիցը	Q_2	
3.	Շրջապտույտի տևողությունը (S)	օր	
4.	Շրջանառու ֆոնդերի ծանրաբեռնման գորշակիցը (Q_6)	Q_6	

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Գտեք շրջանառության գործակցի արժեքը:
 2. Որոշեք շրջանառու միջոցների արժեքը:
 3. Որոշել ծանրաբեռնվածության գործակիցը:
 4. Եզրակացություն _____
- _____
- _____
- _____ :

ԹԵՄԱ 4. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ՆՐԱՆՑ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Արդյունավետության ընդհանուր ցուցանիշները
և նրանց որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Կապիտալ ներդրումների համեմատական
(հարաբերական) արդյունավետության
որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Ոռոգման համար ներդրվող միջոցների
արդյունավետության որոշումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Կապիտալ ներդրումների նախընտրելի
տարբերակը և տնտեսական
արդյունավետությունը խաղողագործության
մեջ

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Արդյունավետության ընդհանուր ցուցանիշները
և նրանց որոշումը

Տարբերում ենք կապիտալ ներդրումների ընդհանուր /բացարձակ/ և
համեմատական տնտեսական արդյունավետություն:

Ընդհանուր կամ բացարձակ արդյունավետությունը որոշվում է ամբողջ
ժողտնտեսության, առանձին ճյուղերի, ձեռնարկությունների մասշտաբով:

1. Ժողտնտեսական և ճյուղային արդյունավետությունը (ժողտնտեսական
արդյունավետությունը նշանակենք $\dot{Y}_{\text{իժ}}$, ճյուղայինը՝ $\dot{Y}_{\text{իժ}}$), որոշվում են այդ
ներդրումներով պայմանավորված ազգային եկամուտի ($\Delta \dot{I} \ddot{A}$) կապիտալ
ներդրումներին ($\dot{E}$) հարաբերելու միջոցով.

$$\mathfrak{E}_{\text{HX}} = \frac{\Delta H \dot{I}}{K}; \quad \mathfrak{E}_{\text{OT}} = \frac{\Delta B \dot{I}}{K} \quad (1)$$

Ամբողջ ժողտնտեսության մասշտաբով կապիտալ ներդրումների
ընդհանուր (բացարձակ) արդյունավետության նորմատիվը (աճի թույլատրելի
նվազագույնը) ներկայումս ընդունված է՝ $E_H=0,16$: Դա նշանակում է, որ
պլանավորման պրակտիկայում կապիտալ ներդրումների 1 դրամի հաշվով
ազգային եկամտի հավելաճը պետք է լինի ոչ պակաս 0,16 դրամ:

2. Գյուղատնտեսության առանձին ճյուղերում առանձին տեխնիկա-
տնտեսական պրոբլեմների գծով կապիտալ ներդրումների արդյունավետու-

թյունը / Θ_{CX} / որոշվում է կապիտալ ներդրումներով պայմանավորված համախառն եկամտի հավելաճի ($\Delta B\Delta$) գումարը կապիտալ ներդրումներին հարաբերելու միջոցով:

$$\Theta_{\text{CX}} = \frac{\Delta B\Delta}{K} \quad (2)$$

Կապիտալ ներդրումների ճյուղային արդյունավետության նորմատիվային գործակիցը գյուղատնտեսության համար սահմանված է 0,10, այսինքն՝ գյուղատնտեսության ընդհանուր կապիտալ ներդրումների 100 դրամի հաշվով համախառն եկամտի հավելաճը պետք է լինի ոչ պակաս 10 դրամ:

3. Առանձին ձեռնարկություններում արտադրության գծով միջոցառումներում ներդրված կապիտալ ներդրումների արդյունավետությունը / Θ_{HP} / որոշվում է կապիտալ ներդրումներով պայմանավորված զուտ եկամտի կամ շահույթի հավելաճը / $\Delta \Psi\Delta$, $\Delta \Pi$ / կապիտալ ներդրումներին հարաբերելու միջոցով:

$$\Theta_{\text{HP}} = \frac{\Delta \Psi\Delta}{K}, \text{ կամ } \Theta_{\text{HP}} = \frac{\Delta \Pi}{K} \quad (3)$$

4. Ինքնարժեքի իջեցումից առաջացած տնտեսումը (Θ_{CC}) - որոշ դեպքերում կապիտալ ներդրումներն ուղղվում են այնպիսի ճյուղերի և այնպիսի միջոցառումների համար, որտեղ գոյություն ունեցող գների պայմաններում շահույթն օրինակում: Այս դեպքում կապիտալ ներդրումների արդյունավետությունը որոշվում է ինքնարժեքի իջեցումից առաջացած գումարը կապիտալ ներդրումներին հարաբերելու միջոցով:

$$\Theta_{\text{cc}} = \frac{B\Pi(C_1 - C_2)}{K} \quad \text{բանաձևով որտեղ՝}$$

$B\Pi$ - և արտադրանքի ծավալն է նոր տեխնոլոգիայի դեպքում,

$C_1 - C_2$ - արտադրանքի ինքնարժեքներն են մինչև կապիտալ ներդրումները և նրանից հետո:

5. **Կապիտալ ներդրումների ետ գնման (փոխհատուցման) ժամկետը** (O) որոշվում է ներդրումների գումարը (K) շահույթի տարեկան գումարին (Π), կամ ինքնարժեքի իջեցման գումարին հարաբերելու միջոցով.

$$O = \frac{K}{\Pi}, \quad \text{կամ} \quad O = \frac{K}{C_1 - C_2}$$

Կապիտալ ներդրումների ետ գնման (փոխհատուցման) ժամկետը հավասար է արդյունավետության գործակցի հակադարձ մեծությանը:

Կապիտալ ներդրումների փոխհատուցման ժամկետը այն ժամանակաշրջանն է, որի ընթացքում ստացված լրացուցիչ շահույթը հավասարվում է կապիտալ ներդրումներին:

6. Լազի (ստեղծվածության) որոշումը - կապիտալ ներդրումների սկզբից մինչև արդյունքի ստացումը տևում է որոշակի ժամանակահատված, որին անվանում ենք լազա:

Այդ ժամանակահատվածը (լազը) տարբեր է, նայած հաշվարկման նպատակին: Օրինակ, շինարարական լազան շինարարության սկզբից մինչև շահագործման հանձնելու ժամանակահատվածն է, տեխնոլոգիական լազան՝ նախագծումից մինչև գործարկման: Լազայի ընդհանուր մեծությունը (L_0) ընդգրկում է շինարարության (L_2) և յուրացման (L_1) ժամանակահատվածների մեծությունը.

$$L_0 = L_2 + L_1$$

7. Յուրացման լազ - Տեխնիկատնտեսական նախագծային կարողության հասնելու ժամանակահատվածն է: Այն կախված է մի կողմից ֆոնդերի գործարկման ինտենսիվությունից, մյուս կողմից՝ յուրացված օբյեկտից ստացվող տնտեսական արդյունքի մեծությունից:

8. Տնտեսական լազ - Այն ժամանակահատվածն է, որն ընկած է կապիտալ ծախսերի կատարման և նրանց գործարկման միջև, տնտեսական արդյունքով հատուցման միջև:

Կապիտալ ներդրումների արդյունավետության գնահատման համար կարևոր նշանակություն ունի լազի հաշվառումը: Ենթադրենք, օբյեկտի շինարարության ժամկետը 4 տարի է և կապիտալ ներդրումների գումարներն ըստ տարիների բաշխվում են.

1-ին տարում՝ 10%, երկրորդում՝ 30%, երրորդում՝ 40%, չորրորդում՝ 20%: Հետևապես օբյեկտի շինարարության ընդհանուր լազը կկազմի.

$$L_0 = \frac{(10 \times 4) + (30 \times 3) + (40 \times 2) + (20 \times 1)}{100} = \frac{230}{100} = 2.3 \text{ տարի}$$

Կապիտալ ներդրումները լրիվ արտադրական գործարկման պետք է ենթարկվեն երեք տարում, ընդ որում յուրացման 1-ին տարում պետք է ստացվի նախագծային շահույթի 75%-ը, երկրորդում՝ 85%-ը, երրորդում՝ 95%-ը, չորրորդում՝ 100%-ը: Հետևապես իրացման լազը կկազմի՝

$$L_1 = \frac{(100 - 75) + (100 - 85) + (100 - 95)}{100} = 0.45 \text{ տարի}$$

Այստեղից՝ հետևություն, որ չի կարելի լազը մեխանիկորեն նույնացնել օրացուցային տարիների հետ, այն մեր օրինակում օրացուցային 7 տարվա ընթացքում կազմում է 2.75 տարի (2,3+0,45):

Գործարկման լազը կախված է կարողության գործարկման ինտենսիվությունից և գործարկված օբյեկտից ստացված արդյունքի ծավալից, ներդրումները ըստ տարիների բաշխել համամասնորեն:

ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 2. Կապիտալ ներդրումների համեմատական (հարաբերական) արդյունավետության որոշումը

Կապիտալ ներդրումների համեմատական արդյունավետությունը թեև կարելի է որոշել վերոհիշյալ ցուցանիշներով, սակայն գոյություն ունի ևս մեկ կարևոր պայման, որը չի արտացոլվում այդ ցուցանիշներում: Հաճախ արտադրանքի ցածր ինքնարժեք և բարձր շահութաբերություն ապահովող տարբերակը պահանջում է մեծ ծավալի կապիտալ ներդրումներ և հակառակը՝ անհրաժեշտ են քիչ ներդրումներ, սակայն ստացվում է բարձր ինքնարժեքով արդարանք:

Այս դեպքում առանձին տարբերակներում կատարված արտադրական ծախսերը և կապիտալ ներդրումները պետք է բերվեն մեկ ընդհանուր համաչափության: Դա կատարվում է, այսպես կոչված, «բերված (բերովի) ծախսեր» ցուցանիշի միջոցով:

Բերովի ծախսերը (Π_3)– իրենից ներկայացնում են ընթացիկ ծախսումների համաչափության բերված կապիտալ ներդրումների ($E_H \cdot K$) այն գումարը, որը պետք է հատուցվի տվյալ տարում:

Կապիտալ ներդրումները համաչափելի արտադրական ծախսումների են բերվում արդյունավետության նորմատիվային գործակցի (E_H) միջոցով: Ժողտնտեսության համար այդ գործակիցն ընդունված է 0,16: Այսպիսով՝ արտադրական ծախսումներին ավելացվում է կապիտալ ներդրումների միայն նորմատիվ մասը: Բերովի ծախսերը ցույց են տալիս, թե ինչ է նստում արտադրանքի արտադրությունը՝ հաշվի առնելով ընթացիկ ծախսերը և ավանսավորված կապիտալ ներդրումները: Բերովի ծախսերը որոշվում են հետևյալ բանաձևով.

$$\Pi_3 = C + E_H \times K$$

Օպտիմալ է համարվում ներդրումների այն տարբերակը, որտեղ միևնույն ծավալի արտադրանքի համար ստացվում են առավել փոքր բերովի ծախսեր, այսինքն՝

$$C + E_H \times K \rightarrow \min$$

Բերովի ծախսերը դիտենք կոնկրետ օրինակի վրա: Աղյուսակից երևում է, որ թեև առաջին տարբերակում կապիտալ ներդրումների պահանջը 400 հազ. դրամով գերազանցում է երկրորդ տարբերակին, սակայն բերված ծախսերով այն տնտեսապես ավելի ծեռնուտ է:

1. Բերովի ծախսերի հաշվարկը և արդյունավետությունը

	Ցուցանիշներ	1-ին տարբերակ	1-ին տարբերակ
1	Կապիտալ ներդրումների գումարը, հազ. դրամ	12000	8000
2	Արտադրված (նույն ծավալի) արտադրանքի ինքնարժեքը, հազ. դրամ	4000	4800
3	Նորմատիվային արդյունավետության գործակիցը	0.16	0.16
4	Կապիտալ ներդրումների ընթացիկ ծախսերի համաչափության բերված մասը, հազ. դրամ	1920	1280
5	Բերովի ծախսերը նորմատիվային ժամանակամիջոցում, հազ. դրամ	5920	6080

Համեմատական արդյունավետության համար պետք է հաշվել նաև բերովի ծախսերը նորմատիվային ամբողջ ժամանակաշրջանի համար, որը նույնպես պետք է ձգտի մինիմումի ($T_H = 1/0,16$)

$$K + T_H \times C \rightarrow \min$$

Այն առաջին տարբերակում կազմում է 5920, երկրորդում՝ 6080 հազ. դրամ:

Բացի վերոհիշյալ ցուցանիշներից, կապիտալ ներդրումների արդյունավետության գնահատման համար օգտագործում ենք լրացուցիչ ցուցանիշներ, որոնցից նշվում են.

1. Համախառն արտադրանքի ելքը կապիտալ ներդրումների 1 դրամի հաշվով,
2. Վերջնական արդյունքը 1 դրամ կապիտալ ներդրումների հաշվով,
3. Տեսակարար կապիտալ ներդրումները (նրա մեծությունը 1 հեկտարի, ջերմատան, անասնապահական շենքի 1մ^2 , 1 անասնատեղի, 1 դրամ արտադրանքի հաշվով և այլն),
4. Աշխատանքի արտադրողականության աճը:

Եթե նոր կապիտալ ներդրումները կապված են գործող հիմնական ֆոնդերի լուծարքի հետ, ապա ֆոնդերի մնացորդային (չամորտիզացված) արժեքը (հաճած լուծարքի հետ կապված ծախսերը) գումարվում է կապիտալ ներդրումներին:

Եթե համեմատվող տարբերակների թիվը սահմանափակ է, ապա հնարավոր է նրանց զույգ-զույգ համադրումը, որը հաշվարկվում է.

$$E = \frac{(C_1 - C_2) - (K_2 - K_1)}{K_2 - K_1}, \text{ կամ } O = \frac{K_2 - K_1}{C_1 - C_2}, \text{ որտեղ՝}$$

E –ն համեմատական արդյունավետության գործակիցն է,

O –ն ինքնարժեքի իջեցման հետևանքով լրացուցիչ կապիտալ ներդրումների ետ ստացման ժամկետն է,

K_1, K_2 –ը համեմատվող տարբերակների կապիտալ ներդրումներն են,

C_1, C_2 –ը համեմատվող տարբերակների ինքնարժեքն են,
 եթե՝ $E > E_H$ կամ $T < T_H$,

ապա լրացուցիչ ներդրումները կամ ավելի կապիտալատար տարբերակը արդյունավետ է: Բերված օրինակում այն կկազմի՝

$$= \frac{(4000 - 4800)}{(8000 - 12000)} = 0,2$$

$$= \frac{(8000 - 12000)}{(4000 - 4800)} = 5 \text{ տարի, կամ } (1/0.2)$$

Յետևապես, $0.2 > 0.16$, իսկ $5 < 14$ -ից, և ավելի կապիտալատար առաջին տարբերակը թույլատրելի է:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Ոռոգման համար ներդրվող կապիտալի արդյունավետության որոշումը

Լոռու մարզի Կուրթանի համայնքը ցանկանում է կարտոֆիլի 400հա տարածությունը դարձնել ջրովի: Բերովի ծախսերի առաջարկվող 4 տարբերակներից նվազագույն բերովի ծախսերով հաշվարկվել է, որ ոռոգման դեպքում տնտեսությունը կարող է հասնել հետևյալ ցուցանիշների.

1. Կարտոֆիլի ոռոգման կապիտալ ներդրումների արդյունավետության հաշվարկման սխեմա

	Ցուցանիշները	Չափի միավոր	Անջրդի	Ջրովի
1.	Տարածությունը	հա	100	100
2.	1հա բերքատվությունը	ց	125	215
3.	Հավելյալ բերքի քանակը	ց	-	-
4.	Հավելյալ բերքի արժեքը (գործող գներով)	մլն. դրամ	-	-
5.	Ոռոգման ծախսերը՝ ներառյալ ջրի, էլեկտրատներգիայի արժեքը, հարկերը 1 հա հաշվով	հազ. դրամ	-	240-250
6.	Լրացուցիչ բերքի հավաքման և իրացման ծախսերը 1հա հաշվով	հազ. դրամ	-	150-160
7.	Սպասվող զուտ եկամուտը	հազ. դրամ	-	-
8.	Պահանջվող կապիտալ ներդրումները 1հա-ի համար	մլն. դրամ	-	2-3
9.	Պահանջվող կապիտալ ներդրումները, ընդամենը	մլն. դրամ	-	-
10.	Կապիտալ ներդրումների փոխհատուցման ժամկետը	տարի	-	-
11.	Կապիտալ ներդրումների արդյունավետության գործակիցը	q_k	-	-

Ձեր կարծիքը ներդրումների արդյունավետության վերաբերյալ, եթե ներդրողը Դուք եք, իսկ բանկը դրամական միջոցներ է տրամադրում 20%-ով: Սնկի 1մ²-ուց ստացվում է 2կգ, ռոտացիան տարին 4 անգամ է, 1000մ² համար կապիտալ ներդրումը 7մլն դրամ է (առանց բանկի տոկոսի), 1կգ սնկի մանրածախ գինը 800 դրամ է, շահութաբերությունը 40%:

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Կապիտալ ներդրումների մախընտրելի տարբերակը և տնտեսական արդյունավետությունը խաղողագործության մեջ

1. Բերովի ծախսերի մախընտրելի տարբերակի որոշումը

	Ցուցանիշները	Տարբերակները			
		1	2	3	4
1	1հա կապիտալ ներդրումները (հազ. դրամ)	4800	4600	4900	4870
2	1հա արտադրական ծախսերը, (հազ. դրամ)	490	540	400	620
3	Բերովի ծախսերը (հազ. դրամ)				

2. Խաղողի այգու 1հա բերքատվությունը ընդունել 160-230ց-ի շրջանակներում:
3. 1ց-ի շուկայական գինը՝ 15-20հազ. դրամի շրջանակներում:
4. Արտադրական և իրացման ծախսերի շահութաբերությունն ընդունել 75-82%:
5. Լրացնել աղյուսակը, և կատարել եզրակացություն:

Հաղոցեր ինքնաստուգման համար.

- Ձևակերպեք բերովի ծախսեր, տեսակարար կապիտալ ներդրումներ, կապիտալ ներդրումների արդյունավետություն, փոխհատուցման ժամկետ հասկացությունները:
- Վիճում են երկու տնտեսագետ, մեկն ընդունում է կապիտալի կարծ, մյուսը երկար կենսացիկլը: Որի կողմնակիցն եք դուք:

2. Հիշյալ տարբերակի կապիտալ ներդրումները, պահանջը և կառուցվածքը կազմել է.

	Ցուցանիշները	Չափի միավոր	Միջոցների ֆիզիկական պահանջը, ծավալը	Միավորի գինը, դրամ	Գումարը, հազ. դրամ
1	Հողի նախապատրաստումը	հա	1.0	120000	
2	Տնկանյութի արժեքը	հատ		250	
3	Տնկում և առաջին տարվա խնամք	հազ. դրամ	x	x	200
4	Հենասյունի արժեքը	հատ		1000	
5	Մետաղալարի արժեքը	գծամետր		200	
6	Մետաղալարի անցկացում	դրամ	x	x	60
7	Հենասյունների տնկում (փոսեր փորելով)	հատ		500	
8	Երկրորդ տարվա մշակության ծախսեր	դրամ	-	-	170
9	Երրորդ տարվա խնամքի ծախսեր	դրամ	-	-	200
10	Չորրորդ տարվա խնամքի ծախսեր	դրամ	-	-	250
	Ընդամենը	դրամ	-	-	

Ինքնաստուգման հարցեր

1. Կենսացիկլի ո՞ր փուլում է հաշվարկվում ֆոնդահատույցը, կապիտալ ներդրումների արդյունավետությունը, փոխհատուցման ժամկետը:
2. Ի՞նչ տարբերություն կա ֆոնդատարության և կապիտալատարության միջև:
3. Ի՞նչ է տեսակարար կապիտալ ներդրումները, նրանց ո՞ր մակարդակն է տնտեսապես ձեռնտու:
4. Ի՞նչն է ընկած կապիտալի արդյունավետ տարբերակի այլընտրանքի հիմքում:

ԹԵՄԱ 5. ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ԵՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Աշխատանքային ռեսուրսների հասկացության ձևակերպումը

Գյուղատնտեսության աշխատանքային ռեսուրսներին պատկանում են.

Ի՞նչ են՝

- մարդկային ռեսուրսը
- մարդկային ներուժը
- աշխատուժը
- աշխատանքի ռեսուրսը
- մտավոր ռեսուրսը
- մտավոր կապիտալը
- մտավոր ներուժը
- գիտելիքի կապիտալը
- սոցիալական կապիտալը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Աշխատանքային ռեսուրսներով ապահովվածության որոշումը

Աշխատանքային ծախսումների պահանջը որոշվում է տեխնոլոգիական քարտերի հիման վրա, ելնելով՝

- ա) աշխատանքերի ծավալներից,
- բ) արտադրական նորմաներից,
- գ) աշխատանքների կատարման ժամկետներից:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման սեզոնայնության գուցանիշների որոշումը

		Աշխատել են մարտ/օր	Միջին ամսականից շեղումները, մարտ/օր	Աշխատաք մարդ/օրերը, %			Ամենալավից ամսվա նկատմամբ չօգտագործված մարդ/օր
				Տարեկան ծախսումների նկատմամբ	Միջին ամսական ծախսումների նկատմամբ	Ամենալավից ամսվա նկատմամբ (թափը)	
1	Հունվար	100					
2	Փետրվար	150					
3	Մարտ	180					
4	Ապրիլ	230					
5	Մայիս	500					
6	Հունիս	700					
7	Հուլիս	900					
8	Օգոստոս	650					
9	Սեպտեմբեր	700					
10	Հոկտեմբեր	730					
11	Նոյեմբեր	350					
12	Դեկտեմբեր	150					
13	Տարեկան	5390		100			
14	Միջին ամսական			8.33	100		
15	Տարեկան սեզոնայնության գործակիցը						x
16	Սեզոնայնության թափը						x

ԱՌԱՋԱՂԴՐԱՆՔ 4. Աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետության որոշումը

Աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետության որոշվում է ինչպես էքստենսիվ (աշխատանքի մեջ ներգրավված աստիճանով, տարվա ընթացքում աշխատած օրերի թվով), այնպես էլ ինտենսիվ ցուցանիշներով (աշխատանքի արտադրողականությամբ) և ինտեգրալ ցուցանիշով:

Աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետությունը որոշվում է հետևյալ ցուցանիշներով.

1. Արտադրության մեջ աշխատունակների ներգրավման աստիճանով:
Այն որոշվում է _____

_____ :

2. Աշխատունակների աշխատանքային ակտիվությամբ:

Այն որոշվում է աշխատած մեկ աշխատունակի տարվա ընթացքում աշխատած օրերի թվով և տարեկան աշխատաժամանակի հնարավոր ֆոնդի օգտագործման աստիճանով:

Մեկ աշխատունակի աշխատած մարդ-օրերի թիվը որոշվում է ընհանուր մարդ/օրերը աշխատողների թվին հարաբերվելու միջոցով:

Տարեկան աշխատաժամանակի հնարավոր ֆոնդը որոշվում է 365 օրից հանելով կիրակի (52), տոն, արձակուրդային և այլ կարիքների համար հատկացված օրերը: Այն ընդունվում է 280-290 օր:

Աշխատաժամանակի հնարավոր ֆոնդը օգտագործման աստիճանը որոշվում է մեկ աշխատունակի աշխատած մարդ-օրերի թիվը 280-ի հարաբերելու միջոցով:

Պայմանական աշխատունակների թիվը որոշվում է մեծահասակների թիվը 0.5, պատանիներինը՝ 0.25-ով բազմապատկելու միջոցով: Սակայն առավել ճշտորիտ ցուցանիշը նրանց ըստ ակտիվության վերահաշվարկելու մեթոդն է:

Դրա համար ծերերի և պատանիների աշխատած մարդ-օրերի թիվը բաժանում ենք մեկ աշխատունակի աշխատած մարդ-օրերի թվին:

Աղյուսակի տվյալներով հաշվարկել (աղյուսակ 2).

ա) աշխատունակների աշխատաժամանակի տարեկան հնարավոր ֆոնդ (ՏՀ),

$$\text{ՏՀ} = \text{մարդ/օր}$$

բ) հնարավոր ֆոնդի օգտագործումը՝ ամբողջ տնտեսությունում:

3. Աշխատանքի չներկայացած օրերի տեսակարար կշիռը աշխատած օրերի նկատմամբ _____%, տարեկան աշխատաժամանակի ֆոնդի նկատմամբ՝ _____%:

4. Աշխատանքի մասնակցությունը:

Այստեղ պետք է պատկերացում կազմել, թե .

ա) ինչպիսի՞ն է աշխատանքի մեջ աշխատողնականների ներգրավման աստիճանը (աշխատած աշխատողնականների թվի հարաբերակցությունն ընդհանուր աշխատողնականներին):

բ) ինչպիսի՞ն է աշխատողնականների աշխատանքային ակտիվությունը (քանի՞ օր է աշխատել), ինչպես է օգտագործել աշխատաժամանակի հնարավոր ֆոնդը:

գ) ինչպիսի՞ն են երիտասարդության մասնակցությունը և ակտիվությունը:

դ/ի)նչպե՞ս է օգտագործվել մեծահասակների և անչափահասների աշխատանքը:

2. Աշխատանքային ռեսուրսները և նրանց օգտագործումը գյուղական համայնքում

	Ցուցանիշները	Թիվը	Աշխատել են մարդ-օր (հազար)	Նույնը մեկ աշխատողի հաշվով, մ/օր	Աշխատաժամանակի տարեկան ֆոնդի օգտագործման %
1	Անասնաբուծության աշխատողները, որից՝ տավարաբուծության, այդ թվում՝ կթվորներ	250 200 100	240 210		
	Խոզաբուծությունը սպասարկող Ոչխարաբուծությունը սպասարկող Թռչնաբուծությունը սպասարկող Անասնաբուծության այլ աշխատողներ	10 25 10 5	140 300 340 300		
2	Տրակտորիստ-մեքենավարներ, Կոմբայնավարներ	8	180		
3	Բեռնատար ավտոմեքենայի վարորդ	10		160	
4	Էլեկտրամոնտյորներ	2		340	
5	Բուսաբուծության մեջ զբաղված բանվորներ	300		190	
6	Ընդամենը աշխատողներ, որից՝ կանայք	570 300			

Եզրակացություն

3. Աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործումը տնտեսությունում

	Ցուցանիշները	Չափի միավորը	Ծավալը, քանակը
1.	Աշխատողների թիվը	մարդ	
2.	Նրանց աշխատաժամանակի տարեկան հնարավոր ֆոնդը	մարդ/օր	
3.	Մեկ աշխատունակը փաստորեն աշխատել է	մարդ/օր	
4.	Աշխատաժամանակի հնարավոր ֆոնդի օգտագործումը	%	
5.	Աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման աստիճանը	%	
6.	Զօգտագործված աշխատաժամանակը	մարդ/օր	
7.	Մեծահասակներ և այլ կարգի աշխատողներ	մարդ	
8.	Նրանք աշխատել են	մարդ/օր	
9.	Մեծահասակները վերահաշվարկած պայմանական աշխատունակի	պ.ա.	
10.	Ընդամենը պայմանական աշխատունակ	մարդ	
11.	Աշխատունակների չօգտագործած աշխատաժամանակը	մարդ/օր	

1. Հաշվարկենք աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման աստիճանը:
2. Ռեսուրսները գյուղատնտեսության մեջ ներդնելու նպատակահարմարությունը, եթե գյուղատնտեսության մեջ զբաղվածությունը 230 օր է, մեկ մարդ-օրվա վարձատրությունը 4000 դրամ, իսկ արտադրության այլընտրանքի ոլորտում՝ 3500, սակայն երաշխավորվում է լրիվ զբաղվածություն (290 օր):
3. Ի՞նչ է աշխատուժի հաշվեկշիռը:

Աշխատանքի արտադրողականությունը և նրա հաշվարկը գյուղատնտեսության մեջ

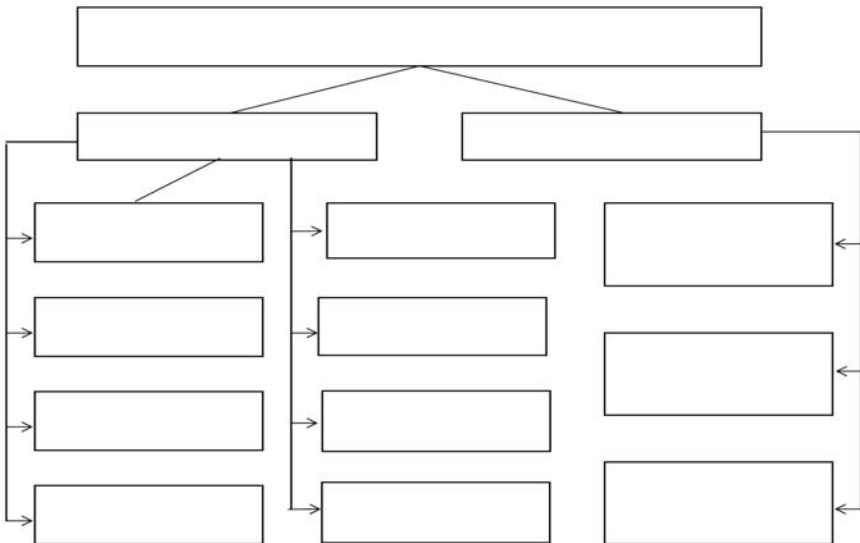
Աշխատանքի արտադրողականությունը (Π) աշխատուժի գործունակությունն է և չափվում է միավոր ժամանակաշրջանում (T , t) արտադրված արտադրանքի զանգվածով (Q , q) և որոշվում է.

$$\Pi = \frac{Q}{T}, \text{ բանաձևով:}$$

Աշխատատարությունն աշխատանքի արտադրողականության հակադարձ ցուցանիշն է և որոշվում է աշխատանքային ծախսումները (T , t) արտադրանքի ծավալին (Q) հարաբերելու միջոցով:

- Ի՞նչ է ռեսուրսների արտադրողականությունը, ինչո՞ւ է տարբերվում աշխատանքի արտադրողականությունից:

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 5. Լրացնել աշխատանքի արտադրողականության ցուցանիշների վերաբերյալ բերված սխեման

ԱՌԱՋԱՂԴՐԱՆՔ 6. Աշխատանքի արտադրողականության որոշման մեթոդիկան

Աշխատանքի արտադրողականությունը որոշվում է բնեղեն և արժեքային եղանակով: Բնեղեն եղանակով արտադրողականությունը որոշվում է մեկ կամ համասեռ արտադրանքների (հացահատիկների, բանջարեղենների) արտադրության դեպքում: Այս դեպքում ստացած արտադրանքը բնեղեն ձևով հարաբերում ենք ծախսված աշխատաժամանակին (արտադրողականություն) կամ կենդանի աշխատանքային ծախսումները հարաբերում ենք ստացված արտադրանքին (աշխատատարություն):

Երբ լրացուցիչ արտադրանք չի ստացվում կամ այն չի օգտագործվում, ամբողջ աշխատանքային ծախսումները հարաբերում ենք հիմնական արտադրանքին: Այսպես, եթե խաղողի այգու 1 հա մշակության համար այգեբացից մինչև այգեբաղ ծախսվել է 1000 մարդ-ժամ և արտադրվել է 200g խաղող, ապա աշխատանքի արտադրողականությունը (1 ժամում արտադրված խաղողը) կլինի՝ $200/1000 = 0.20g$:

Աշխատատարությունը կլինի.

$$T_e = \frac{1000}{200} = 5 \text{ մարդ-ժամ/ցենտներ:}$$

Գյուղատնտեսության մեջ հաճախ հիմնական արտադրանքի հետ միաժամանակ ստացվում են ուղեկցվող արտադրանքներ (հատիկ, ծղոտ, կաթ-սերունդ, միս-կաթ-բուրդ և այլն): Այս դեպքում անհրաժեշտ է արտադրանքները բերել մեկ պայմանական տեսքի: Ուղեկցվող արտադրանքները պայմանական (հիմնական) արտադրանքի են վերածում ընդունված գործակիցների միջոցով: Հացահատիկի արտադրության մեջ այսպիսի գործակիցներ են՝ հատիկը 1, ծղոտը՝ 0,08, եգիպտացորենը՝ 1 և 0,17, ճակնդեղի արմատը 1, փրերը՝ 0,2, միամյա խոտի սերմը՝ 9,0, ծղոտը՝ 0,1, կանաչ զանգվածը՝ 0,25, բազմամյա խոտի սերմը՝ 7,5, ծղոտը՝ 0,1, կանաչ զանգվածը՝ 0,3, տավարի կաթը՝ 1,0, հորթը՝ 1,5, ոչխարի միսը՝ 1, բուրդը՝ 5,0, կաթը՝ 0,22, թռչունի միսը՝ 1,0, 1000, ձուն՝ 0,8 և այլն: Հաշվարկը կատարվում է հետևյալ հաջորդականությամբ.

1. Որոշվում է պայմանական արտադրանքի քանակը: Դրա համար հիմնական արտադրանքին գումարվում են ուղեկցվող արտադրանքները՝ բազմապատկված վերածնունդ գործակցով:
2. Որոշվում են պայմանական արտադրանքի մեկ ցենտների վրա աշխատանքային ուղղակի ծախսումները: Դրա համար ամբողջ աշխատանքային ծախսումները բաժանվում են արտադրանքի պայմանական ծավալի վրա: Այդ ցուցանիշը միաժամանակ կլինի հիմնական արտադրանքի մեկ ց-ի աշխատանքային ծախսումները:
3. Ուղեկցվող արտադրանքների 1 ց-ի վրա աշխատանքային ծախսումները որոշում ենք պայմանական արտադրանքի 1 ց-ի աշխատանքային ծախսումները վերածնունդ գործակցով բազմապատկելու միջոցով:

Օրինակ՝ հացահատիկի 1 հա-ի վրա ծախսվել է 88 մարդ-ժամ և արտադրվել է 40 g հատիկ, 50 g ծղոտ: Այս դեպքում.

ա/ պայմանական արտադրանքը կլինի՝

$$(40 \times 1) + (50 \times 0,08) = 44g$$

բ/ 1g պայմանական արտադրանքի (հատիկի) վրա աշխատանքային ծախսումները կկազմեն՝

$$88/44 = 2 \text{ մ/ժ}$$

գ/ ծղոտի 1g-ի վրա աշխատանքային ուղղակի ծախսումները կլինեն՝

$$\delta = 2 \times 0,08 = 0,16 \text{ մ/ժ g}$$

$$\text{ստուգում՝ } (40 \times 2) + (50 \times 0,16) = 88 \text{ մ/ժ}$$

Նույն մեթոդով կարելի է հաշվարկել անասնաբուծական արտադրանքների աշխատատարությունը և աշխատանքի արտադրողականությունը:

Ենթադրենք, ոչխարաբուծության մեջ ծախսվել է 50 հազար մարդ-ժամ և արտադրվել է 317g քաշած, 117g բուրդ և 900g կաթ: Հետևապես՝ ա/ պայմանական արտադրանքի /վերահաշվարկած քաշաճի/ կլինի.

$$/317 \times 1/ + /117 \times 5/ + 7900 \times 0,22/ = 1100 \text{ g}$$

բ/ 1g պայմանական արտադրանքի /քաշաճի/ վրա աշխատանքային ծախսումները կկազմեն՝

$$\text{քաշաճը՝ } 50000/11000 = 45,4 \text{ մ/ժ}$$

$$\text{բրդինը՝ } 45,4 \times 5 = 227 \text{ մ/ժ}$$

$$\text{կաթինը՝ } 45,4 \times 0,22 = 10 \text{ մ/ժ}$$

Նույնը կարելի է կատարել աշխատանքային ծախսումները պայմանական արտադրանքների տեսակարար կշիռներին համամասնորեն բաժանելու միջոցով:

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 7. Արտադրանքի աշխատատարության որոշումը

7.1 Տնտեսության հացահատիկի արտադրության մեջ ծախսվել է 7250 մ/ժ և արտադրվել է 2660g հատիկ և 3000 g ծղոտ:

Որոշել աշխատանքային ծախսումները՝

1g պայմանական արտադրանքի վրա _____ :

1g հատիկի վրա _____ :

1g ծղոտի վրա _____ :

7.2 Հովիվը, իր տարեկան աշխատաժամանակի հնարավոր ֆոնդի սահմաններում յուրաքանչյուր օր աշխատելով 10 ժամ, խնամել է 300 զլուխ ոչխար: Յուրաքանչյուր 100 ոչխարից ստացվել է 103 գառ, յուրաքանչյուր ոչխարից՝ 3 կգ բուրդ, 90 կգ կաթ, յուրաքանչյուր գառից՝ 0,5 կգ բուրդ: Յուրաքանչյուր մատղաշի քաշաճը տարվա վերջին եղել է 0,2 g: Որոշել՝

1. Ստացված քաթի քանակը _____ g, բրդինը՝ _____,

քաշաճինը՝ _____ g:

2. Աշխատանքային ծախսումները 1g արտադրանքի վրա՝
 ա/ կաթի՝ _____, բ/ բաշահի՝ _____, գ/ բրդի՝ _____:

Բնեղեն եղանակով արտադրողականությունը կարելի է որոշել նաև աշխատանքային ծախսումները պայմանական արտադրանքի մեջ առանձին արտադրանքների տեսակարար կշիռներին համամասնորեն բաշխելու սկզբունքով: Օրինակ, հացահատիկի արտադրության մեջ 44g պայմանական արտադրանքի մեջ հատիկի և ծղոտի տեսակարար կշիռները կազմել են՝ հատիկինը՝ $(40 \times 100)/44 = 90,9\%$ և ծղոտինը՝ $9,1\%$, հետևապես աշխատանքային ծախսումները ըստ արտադրանքի կլինեն՝

$$t_{\text{հատիկը}} = \frac{88 \times 0.909}{40} = 2 \text{ մ/ժ},$$

$$t_{\text{ծղոտինը}} = \frac{88 \times 0.091}{50} = 0,16 \text{ մ/ժ}:$$

Սակայն այս ձևն ավելի աշխատատար է:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 8. Աշխատանքի արտադրողականության որոշումը արժեքային եղանակով

Բնեղեն եղանակով հնարավոր չէ որոշել աշխատանքի արտադրողականությունը բուսաբուծական, անասնաբուծական ճյուղերում, ամբողջ տնտեսության առումով, հնարավոր չէ համեմատել ճյուղերի արտադրողականության մակարդակները, ցույց տալ նրանց դիմամիկան, համեմատել տարբեր մասնագիտացման տնտեսությունները և այլն: Սիս, թե ինչու այն որոշվում է նաև արժեքային եղանակով: Դրա համար պետք է 1 g-ի գինը բաժանել 1g-ի վրա ծախսված աշխատաժամանակի վրա, իսկ ճյուղերի կամ տնտեսության մասշտաբով, ինչպես նաև արտադրողականության դիմամիկան ցույց տալու համար, համադրելի գներով գնահատված արտադրանքների գումարը՝ ծախսված մարդ-ժամերի վրա կամ աշխատած միջին տարեկան աշխատողների թվի վրա բաժանելու միջոցով /աղյուսակ 4/:

Աշխատանքի արտադրողականության որոշման ժամանակ պետք է հաշվի առնել ոչ միայն ուղղակի, այլև անուղղակի աշխատանքային ծախսումները, որը նախկինում հաշվարկվել է միայն ուղղակի աշխատանքային ծախսումներով: Այն աղավաղում է նրա իրական պատկերը:

Տեսակարար տարբեր նյութական ծախսերով ճյուղերում արտադրողականությունը դառնում է անհամեմատելի: Դրա համար ճիշտ է արտադրողականությունը համախառն եկամտով հաշվարկելու սկզբունքը:

Ըստ ճյուղերի համեմատել աշխատանքի արտադրողականության մակարդակները և կատարել եզրակացություն:

4. Աշխատանքի արտադրողականության հաշվարկը արժեքային եղանակով

Արտադրանքի անվանումը	Արտադրանքի քանակը, g	1g-ի շուկայական գինը, հազ. դրամ	Արտադրանքի արժեքը, հազ. դրամ	Աշխատանքային ծախսումները 1g-ի վրա, մ/ժամ	Ընդամենը աշխատանքային ծախսումները, մ/ժամ	Արտադրանքի ելքը 1մ/ժամում
Ցորեն	300	12		5		
Կարտոֆիլ	400	15		4		
Կաղամբ	50	10		3		
Լոլիկ	200	20		7		
Սոխ	40	20		10		
Ելակ	5	80		30		
Պտուղ	30	25		14		
Խաղող	25	15		18		
Ընդամենը բուսաբուծությունում	x	x		x		
Կաթ	60	25		11		
Տավարի քաշած	10	120		60		
Խոզի քաշած	3	200		50		
Թռչնի քաշած	8	1700		10		
Բուրդ	2	150		300		
Ընդամենը անասնաբուծությունում	x	x		x		
Ընդամենը տնտեսությունում	x	x		x		

Որոշեք, թե ո՞ր ճյուղում կգերադասեիք տեղադրել ձեր աշխատանքը:

ԱՈՍԱՎԱԴՐԱՆՔ 9. Աշխատանքի արտադրողականության որոշումը բուսաբուծության մեջ կարտոֆիլի օրինակով

Ֆերմերը մշակում է 5 հա կարտոֆիլ:

Որոշել՝

1. աշխատանքային ծախսումները՝ ընդամենը

– 1g-ի վրա _____

– 1 հա-ի վրա _____:

2. Արտադրանքի ելքը 1մարդ-օրում:

3. Եզրակացություն: Ֆերմերը քանի մարդ կկերակրի, եթե սպառողական զամբյուղի տարեկան արժեքը 600 հազ. դրամ է, իսկ կարտոֆիլի ապրանքայնությունը 85% է:

Կարտոֆիլի 1g-ի ինքնարժեքը 8000 դրամ է: Աշխատանքի վարձատրությունը 40% է: 1 մարդու օրվա վարձատրությունը 4000 դրամ է: 1հա-ի բերքատվությունը 300g է:

**5. Տվյալներ կայուն կազմով աշխատանքի արտադրողականության
ամիսատական և
բնեղեն ինդեքսների հաշվարկման համար**

	Արտադրանք, g		Աշխատանքային ժախսումներ, մ/ժամ		Արտադրանքի ելքը 1մ/ժամում, կգ		1g-ի աշխատատա- րություն, մ/ժամ		Աշխատանքի արտա- դրողականության ամիսատական ինդեքսը Π_t/Π_0 , t_0/t_1
1. Հացահատիկ	300	400	1200	1000					
2. Շաքարի ճակնդեղ	1000	1600	4000	2000					
3. Կարտոֆիլ	500	600	2500	1500					
4. Բանջարեղեն	600	1000	6000	5000					
Ընդամենը	×	×	13700	9500	×	×	×	×	$\sum \text{int}_t / \sum t_i$

Առանձին արտադրանքի համար /օրինակ հացահատիկի/

$$\text{in} = \frac{400}{1000} / \frac{3000}{1200} = \frac{40}{25} = 1.6 \text{ կամ } \frac{t_0}{t_1} = \frac{4,0}{2,5} = 1,6$$

Բոլոր արտադրանքների համար կայուն կազմով բնեղեն ինդեքսը կլինի՝

$$\text{in} = \frac{1.6 \times 1000 / + / 3.2 \times 2000 / + / 2.0 \times 1500 / + / 2.0 \times 5000 /}{1000 + 2000 + 1500 + 5000}$$

**ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 10. Աշխատանքի արտադրողականության
դինամիկայի որոշումը**

Հայտնի է, որ 1g հացահատիկի գինը շուկայում 1998թ. եղել է 8, 2013թ.՝ 15 հազար դրամ, իսկ աշխատանքային ծախսումները 1g-ի վրա համապատասխանաբար կազմել են՝

	1998թ.	2000թ.	2005թ.	20.....թ.
Աշխատանքային ծախսումները 1g-ի վրա մ/ժամ	4.0	4.2	4.4	4.5
Որոշել արտադրանքի ելքը 1մ/ժամում				

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 11. Աշխատանքային արտադրողականության որոշումը ինդեքսային եղանակով

1. Արտադրողականության փոփոխության ինդեքսի հաշվարկը.

$$i_n = \frac{q_1}{t_1} : \frac{q_0}{t_0} \qquad \frac{q}{t} = \text{արտադրանք}$$

$$\qquad \qquad \qquad t = \text{ժամանակ}$$

2. Աշխատատարության ինդեքսը.

$$iT_e = \frac{(t_1 : q_1)}{(t_0 : q_0)}$$

3. Աշխատանքային ծախսումների անհատական ինդեքսը և աշխատանքային ծախսերի տնեսումը.

$$i_{\Sigma T} = \frac{\sum t_0 q_1 - \sum t_1 q_1}{\sum t_0 q_1} \qquad \Delta \Sigma T = \sum t_0 q_1 - \sum t_1 q_1$$

Հաշվարկեք արտադրողականության անհատական ինդեքսը և աշխատանքային ծախսումների տնեսումը, եթե հացահատիկի համախառն բերքը 120g է, իսկ 1g–ի աշխատատարությունը 6-ից իջել է 4 մ/ժամի:

4. Աշխատանքի արտադրողականության ընդհանուր ինդեքսը ա) կայուն կազմով բնեղեն ինդեքսը.

$$i_n = \frac{\sum (q_1 / t_1 \cdot q_0 t_0) \times t_1}{\sum t_1} \quad \text{կամ} \quad i_n = \frac{\sum in \times t_1}{\sum t_1}$$

ա) փոփոխական կազմով բնեղեն ինդեքսը.

$$i_n = \frac{\sum q_1}{\sum t_1} / \frac{\sum q_0}{\sum t_0}$$

Բերված ելակետային տվյալներով հաշվարկեք կայուն կազմով բնեղեն ինդեքսը (i_n , աղյուսակն 5).

Աշխատանքի արտադրողականության փոփոխական կազմով արժեքային ինդեքսի հաշվարկը.

Արտադրանքի անվանումը	Արտադրանքի քանակը, g		Աշխատան- քային ծախսումներ 1g-ի վրա, մ/ժամ		Աշխատանքային ծախսումներ ընդամենը մ/ժամ		1g-ի համարելի զինը, հազ. դրամ	Արտադրված արտադրանքի արժեքը, հազ. դրամ	
	բ	հ	բ	հ	բ	հ		բ	հ
	q_0	q_1	t_0	t_1	t_0	t_1		q_0P_0	q_1P_1
Հացահատիկ	300	400	4.0	2.5	1200	1000	11.0	3300	4400
Շաքարի ճակնդեղ	1000	1600	4.0	1.25	4000	2000	2.0	2000	3200
Կարտոֆիլ	500	600	5.0	2.5	2500	1500	9.0	4500	5400
Բանջարեղեն	600	1000	10.0	5.0	6000	5000	8.0	4800	8000
Կաթ	80	120	13.0	9.0	1040	1080	14.0	1120	1680
Տավարի քաշած	8	10	75	50	600	500	50.0	400.0	500.0
Ընդամենը	x	x	x	x	$\sum t_0 = 15340$	$\sum t_1 = 11080$	x	16120	23180

բ - բազիսային, հ – հաշվետվային

Այս դեպքում արտադրողականությունը հաշվարկում են հաշվետու տարվա համախառն արտադրանքը համադրելի գներով աշխատանքային ծախսումների հարաբերելու միջոցով.

$$i_n = \frac{n_1}{n_0} = \frac{\sum q_1 p_c / \sum q_0 p_c}{\sum t_1 / \sum t_0}; \quad i_n = \frac{\sum q_1 p_c / \sum q_0 p_c}{\sum t_1 / \sum t_0};$$

$$i_n = \frac{\sum q_1 p_c}{p_c 1} / \frac{\sum q_0 p_c}{p_c 0}$$

P – ն առանձին արտադրանքների 1g-ի համադրելի գինն է,

$\sum q_1 p_c$, $\sum q_0 p_c$ – ն բազիսային և հաշվետու տարվա արտադրանքի արժեքն է համադրելի գներով,

$\sum t_1$, $\sum t_0$ – ն աշխատանքային ծախսումներն են բազիսային և հաշվետու տարում (մարդ-օր, մարդ-ժամ)

$p_c 1$, $p_c 0$ – ն միջին տարեկան աշխատողների թիվն է հաշվետու և բազիսային տարում:

Հետևապես՝ փոփոխական կազմով արտադրողականության ինդեքսը կկազմի՝

$$i_n = \frac{23180}{11080} / \frac{16120}{15340} = 1,99 \text{ կամ } 199\%$$

Աշխատատարության ինդեքսը կկազմի՝

iTc = _____

Այսպիսով, աշխատանքի արտադրողականությունն աճել է _____ անգամ, աշխատատարությունը կրճատվել է _____ անգամ: Թե դրանից ո՞ր մասն է բաժին ընկնում աշխատատարության կրճատմանը, որ մասը՝ արտադրանքի ավելացմանը, դուք կիմանաք «ՏԳՎ» առարկայից, գործոնային վերլուծության միջոցով, թեև դա գիտեք մար «Վիճակագրություն» առարկայից:

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Որո՞նք են աշխատանքային ռեսուրսների էքստենսիվ, ինտենսիվ և ինտեգրալ ցուցանիշները, ո՞րն է դրանց տնտեսագիտական իմաստը, որո՞նք են ավելի լիարժեք:
2. Ի՞նչ է ռեսուրսների օգտագործման աստիճանը: Ի՞նչ է «նվազող հատույցի» օրենքը:
3. Ի՞նչ է աշխատաժամանակի հնարավոր ֆոնդը և ո՞րն է նրա օգտագործման արդյունավետության ցուցանիշը:
4. ԱՄՆ-ի ֆերմերը մշակում է 500 հա հացահատիկ: Քանի՞ մարդ է նրան հարկավոր իր և ՀՀ արտադրողականության դեպքում (1g-ի աշխատատարությունը 0,2մ/ժ և 4մ/ժ):
5. Ի՞նչ են աշխատատարությունը և արտադրողականությունը ֆերմերի համար, դրանցից ո՞րն է ֆերմերին ավելի շատ հուզում:
6. Ի՞նչ է տալիս 5-րդ և 6-րդ աղյուսակի իմացությունը:

**ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 12. Աշխատանքի արտադրողականության
որոշումը ամբողջական աշխատանքային
ծախսումների միջոցով**

Միայն կենդանի աշխատանքով աշխատանքի արտադրողականության որոշումը խիստ թերի է հետևյալ նկատառումներով.

1. Ամբողջական աշխատանքային ծախսումների մեջ ($\sum T$) առանձին

արտադրանքների գծով եապես տարբերվում է կենդանի ($\sum t_1$) և

առարկայացած ($\sum t_2$) աշխատանքային ծախսումների հարաբե-

րակցությունը, հետևապես արտադրողականության ճյուղային մա-
կարդակների համադրումը դառնում է անիմաստ:

2. Աշխատանքի արտադրողականության մակարդակի բարձրացման ժա-
մանակ հայտնի չէ, թե կենդանի աշխատանքի 1 մարդ-օրվա տնտե-
սումը որքա՞ն առարկայացածի գնով է ձեռք բերվում: Դա տանում է
աշխատանքի արտադրողականության և ինքնարժեքի կապի աղա-
վաղման:

Եղած մեթոդիկան շատ բարդ է: Այն ենթադրում է արդյունաբերական և
գյուղատնտեսական առարկայացած աշխատանքների հաշվառում: Դրա հա-
մար ճյուղային ծագումնաբանական նյութական միջոցները բաժանվում են
նրանց ստեղծման ժամանակահատվածի բանվորի մեկ մարդ-օրվա աշխատա-
վարծի վրա:

Դրա համար առաջարկվում է նյութական ծախսերը (առարկայացած աշ-
խատանքի) կենդանի աշխատանքի վերահաշվարկելու հանրամատչելի եղա-
մակ: Ելնելով այն բանից, որ շուկայի պայմաններում միջճյուղային փոխա-
նակությունը ենթադրում է համարժեքային փոխանակություն, համապատաս-
խան տարիների նյութական ծախսերը պետք է բաժանել գյուղատնտեսության
մեջ ծախսված աշխատանքային ծախսումների մեկ մարդ-օրվա վարձատրու-
թյան վրա: Դա մի կողմից կարտացույի արտադրողականության իրական մա-
կարդակը, իսկ մյուս կողմից կմոտենա ինքնարժեքին:

**Աշխատանքի արտադրողականության և ինքնարժեքի կապը
արտադրողականության տարբեր ձևով հաշվարկման դեպքում
(ելակետային նյութեր)**

	Ցուցանիշներ	Չափի միավոր	Բազիսային տարի	Հաշվետու տարի
1	Արտադրվել է կարտոֆիլ	g	1000	1000
2	Արտադրական ծախսումները, որից՝ նյութական ծախսումներ	մլն դրամ մլն դրամ	4.2 3.0	5.8 5.0
2.1	Մեկ մարդ-օրվա վարձատրությունը	դրամ	3000	3000
3	Աշխատանքային ծախսումները Նույնը 1g-ի վրա	մ/օր մ/օր	1000 1.0	500 0.5
4	Նյութական ծախսումները վերահաշվարկված կենդանի աշխատանքային ծախսումների	մ/օր	1000	1666
5	Ամբողջական աշխատանքային ծախսումները	մ/օր	2000	2166
6	Աշխատանքի արտադրողականությունը ա) ավանդական եղանակով հաշվելիս բ) առաջարկվող եղանակով	կգ մ/օր կգ մ/օր	100 50	200 46

Արտադրողականության և ինքնարժեքի աճման հակասությունն ակնհայտ է արտադրողականությունը սովորական եղանակով հաշվարկելիս: Եթե արտադրողականությունն աճել է կրկնակի, ապա ինքնարժեքը նույնպես բարձրացել է 38 տոկոսով: Այսինքն՝ տնտեսական արդյունավետության ցուցանիշներից մեկը (արտադրողականությունը) փաստում է, որ արտադրության արդյունավետությունը շատ է բարձրացել, երկրորդը՝ (ինքնարժեքը) վկայում է, որ արդյունավետությունը շատ է իջել: Որի՞ն հավատալ:

Երկրորդ պարագայում արտադրողականությունը ընկել է 28 տոկոսով, ինքնարժեքը բարձրացել է 38 տոկոսով: Կապն ակնհայտ է:

ԱՌԱՋԱՂԻՍՔ 13. Աշխատանքի արտադրողականության որոշումը ավանդական և ամբողջական աշխատանքային ծախսումներով

Ինտենսիվացման հետևանքով տավարի կաթի արտադրության մեջ ավելացել են նյութական և կրճատվել են աշխատանքային ծախսումները:

Աշխատանքի արտադրողականության և ինքնարժեքի կապի բացահայտումը արտադրողականության տարբեր եղանակով հաշվարկելու դեպքում:

	Ցուցանիշներ	Չափի միավոր	Բազիսային տարի	Հաշվետու տարի
1	Արտադրվել է կաթ	գ	120	120
2	1գ-ի ինքնարժեքը	դրամ	6300	8000
3	Ընդամենը արտադրական ծախսեր, որից՝ Նյութական	հազ. դրամ հազ. դրամ	 500	 800
4	Աշխատանքային ծախսումները, Նույնը 1գ-ի վրա Արտադրանքի ելքը 1 մարդ օրում	մ/օր մ/օր կգ	 1.80	 0.90
5	Մեկ մարդ-օրվա վարձատրությունը	դրամ	2000	2000
6	Նյութական ծախսումները վերահաշվարկած կենդանի աշխատանքի	մ/օր		
7	Ամբողջական աշխատանքային ծախսումները	-/-		
8	Աշխատանքի արտադրողականությունն ամբողջական աշխատանքային ծախսումներով հաշվարկման դեպքում	կգ		

ԹԵՄԱ 6. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՆՏԵՆՍԻՎԱՑՈՒՄԸ

Ինտենսիվության մակարդակը և տնտեսական արդյունավետության որոշումը

Ինտենսիվացման բոլոր գործոնները սխեմատիկորեն կարելի է բաժանել երկու խմբի.

1. Մակարդակը բնութագրող ցացանիշներ (բնեղեն, արժեքային),
2. Տնտեսական արդյունավետությունը բնութագրող ցացանիշներ (բնեղեն, արժեքային):

Ինտենսիվության մակարդակը բնութագրող ցուցանիշները ցույց են տալիս միավոր հողատարածության կամ մեկ գլուխ անասունի հաշվով միջոցների կենտրոնացման չափը: Այդ ցուցանիշները կարող են լինել բնեղեն և արժեքային:

Բնեղեն ցուցանիշներից են միավոր հողատարածության հաշվով՝

- Գործադրված տրակտորների, մեքենաների թիվը, էներգետիկ ռեսուրսները,
- Մեքենայացված աշխատանքների ծավալը և մեքենայացման մակարդակը,
- Օգտագործված պարարտանյութերի քանակը,
- Անասունների մեկ գլխի հաշվով օգտագործված կերերի քանակը, որակը,
- Ինտենսիվ հողատեսքերի և ցանքերի, ցեղական անասունների տեսակարար կշիռը,
- Մելիորացված հողերի տեսակարար կշիռը,
- Նոր սորտերի և սորտային ցանքերի տեսակարար կշիռը,
- Անասնազխաքանակի խտությունը,
- Ինտենսիվ տեխնոլոգիաների ներդրումը,
- Արտադրության գիտական ապահովությունը և այլն:

1. Ինտենսիվացման մակարդակի (Y_i) արժեքային ցուցանիշներից կարելի է նշել գյուղատնտեսական նշանակության հիմնական արտադրական ֆոնդերի (F_{OC}) և ընթացիկ արտադրական ծախսերի միագումարի մեծությունը (առանց ամորտիզացիայի) (a), գյուղատնտեսական պիտանի հողերի (Π_{CX}) մեկ հա-ի հաշվով:

$$Y_i = \frac{F_{OC} + / z - a /}{\Pi_{CX}} \quad (1)$$

Այս ցուցանիշը բնութագրում է միավոր հողերի հաշվով անցյալ առարկայացած և կենդանի աշխատանքային ծախսումների կենտրոնացումը: Որքան մեծ է այդ ցուցանիշը, այնքան բարձր է ինտենսիվության մակարդակը:

2. Որպես մասնակի ցուցանիշ կարելի է օգտագործել նաև մեկ հա հողերի հաշվով գյուղնշանակության հիմնական միջոցների արժեքը կամ առանձին միջոցների ֆիզիկական քանակը:

$$Y_i = \frac{\sum F_{oc}}{\Pi_{CX}} \quad (2)$$

3. Վերոհիշյալ ցուցանիշներով առանձին ճյուղերի (հացահատիկի, տեխնիկական մշակաբույսերի, բանջարեղենի և այլն) ինտենսիվության մակարդակի որոշումը կապված է զգալի դժվարությունների հետ, ուստի այն պրակտիկայում կարելի է որոշել ընթացիկ արտադրական ծախսերը (շրջանառու ֆոնդեր + ամորտիզացիա) տվյալ մշակաբույսի տարածությամբ հարաբերելու միջոցով.

$$Y_i = \frac{F_{OE} + a}{\Pi_{CX}} \quad (3)$$

Այս ցուցանիշը բնութագրում է սպառված շրջանառու միջոցների, ամորտիզացիայի և աշխատանքի վարձատրության մեծությունը:

Ինտենսիվության մակարդակը կարելի է բնութագրել նաև հիմնական և շրջանառու ֆոնդերով ապահովվածությամբ՝

$$Y_i = \frac{F_{OC} + F_{OE}}{\Pi_{CX}} \quad (4)$$

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Արտադրության ինտենսիվության մակարդակի որոշումը

Աշխատանքի նպատակն է ուսումնասիրել ինտենսիվացման գործոնները և ցուցանիշները, տիրապետել դրանց հաշվարկման մեթոդիկային:

Ինտենսիվության մակարդակի թվաքանակի որոշման համար անհրաժեշտ է արտադրության առանձին միջոցների թվաքանակի, դրանց գումարի վերաբերյալ տվյալներն առանձին-առանձին բաժանել օգտագործված հողերի վրա:

Կատարված հաշվարկների արդյունքները պետք է գրանցել 2-րդ աղյուսակի առաջին սյունակում:

Քանի որ ինտենսիվության մակարդակը պայմանավորված է նաև մասնագիտացման տիպով, բնական պայմաններով, ուստի այն պետք է որոշել նույն գոտու և համանման մասնագիտացման ուղղություն ունեցող տնտեսությունների օրինակով:

1. Ելակետային տվյալներ ինտենսիվության մակարդակի և տնտեսական արդյունավետության հաշվարկման համար

	Ցուցանիշները	Չափի միավոր	20..... թ
1	Գյուղատնտեսական պիտանի հողեր, որից՝ մշակվող (վարելահող, բազմամյա տնկարկներ)	հա հա հա	50 20 5
2	Արտադրական հիմնական ֆոնդերի միջին տարեկան արժեքը	մլն. դրամ	11
3	Շրջանառու ֆոնդերի միջին տարեկան արժեքը	մլն. դրամ	6
4	Արտադրական ծախսումները, որից նյութական	մլն. դրամ	7 5
5	Աշխատանքային ծախսումները մարդ-ժամ	հազ. մ/ժամ	15
6	Աշխատողների թիվը	մարդ	8
7	Համախառն արտադրանքի արժեքը համադրելի գներով	մլն. դրամ	11
8	Իրացված արտադրանքի ծախսը	մլն. դրամ	8
9	Շահույթը	մլն. դրամ	6
10	Համախառն եկամուտ	մլն. դրամ	
11	Զուտ եկամուտ	մլն. դրամ	
12	Գյուղ. մշակաբույսերի տարածությունը Հացահատիկի Բանջարեղենի Տեխնիկական մշակաբույսերի Կարտոֆիլի Խաղողի	հա հա հա հա հա	12 1,2 1,0 2,5 2,5

13	Արտադրական ծախսերը, ընդամենը՝ Հացահատիկի Բանջարեղենի Տեխնիկական մշակաբույսերի Կարտոֆիլի Խաղողի	մլն. դրամ մլն. դրամ մլն. դրամ մլն. դրամ մլն. դրամ մլն. դրամ	7,0 1,45 0,80 1,00 2,00 1,75
14	Արտադրվել է ընդամենը Հացահատիկ Բանջարեղեն Կաթ Միս Բուրդ	գ գ գ գ գ գ	
15	Հող մտցված պարարտանյութերի քնակը (ազդող նյութ)	գ	125
16	Պայմանական էտալոնային տրակտորների թիվը	հատ	2
17	Անասունների գլխաքանակը վերածած պայմանական գլխաքանակի	գլուխ	20
18	Կերերի ծախսը	գ	660
19	Էներգետիկ հզորություն	ձիաուժ	180

2. Ինտենսիվության մակարդակի որոշումը

	Ցուցանիշները	Չափի միավոր	Ինտենսիվության մակարդակը
1.	<u>Հաշվարկային տվյալներ</u> 100 հա գյուղ. պիտանի հողերի հաշվով ա) հիմնական ֆոնդեր	հազ. դրամ	
	բ) արտադրական հիմնական ֆոնդեր և արտադրական ծախսեր (առանց ամորտիզացիայի)	հազ. դրամ	
	գ) ընթացիկ արտադրական ծախսումներ	հազ. դրամ	
2	Ընթացիկ արտադրական ծախսումներ 1 հա-ի վրա Հացահատիկի Բանջարեղիների Տեխնիկական մշակաբույսերի Կարտոֆիլի Խաղողի	հազ. դրամ հազ. դրամ հազ. դրամ հազ. դրամ հազ. դրամ հազ. դրամ	
3	Պարարտանյութերի օգտագործումը	գ	
4	Պայմանական էտալոնային տրակտորների թիվը 100 հա մշակվող հողերի հաշվով	հատ	
5	Կերերի ծախսը մեկ պայմանական գլուխ խոշորի հաշվով	գ/կմ	
6	Էներգաապահովվածությունը 100 հա մշակվող հողերի հաշվով	ձիաուժ	
7	Արտադրական ծախսերը մեկ հա մշակվող հողերի հաշվով	հազ. դրամ	
8	Աշխատանքային ծախսերը մեկ հա մշակվող հողերի հաշվով	մ/ժամ	
9	Այլ ցուցանիշներ		

Յարգել հնքնաստուգման համար.

1. Ի՞նչ է ինտենսիվության մակարդակը, որքա՞ն կարելի է այն բարձրացնել, ո՞րն է նրա վերին սահմանը:
2. Ի՞նչ ցուցանիշներով բնութագրեցիք այն:
3. Ինչպե՞ս որոշեցիք այն:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Արտադրության ինտենսիվացման տնտեսական արդյունավետության որոշումը

Քանի որ ինտենսիվացումն ուղղված է միավոր հողատարածության հաշվով արտադրանքի ավելացմանը, ուստի պետք է որոշել, թե լրացուցիչ ներդրումների հետևանքով որքանով են բարձրանալու գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվությունը (ամաստումների մթերատվությունը), համախառն արտադրանքը, համախառն ու զուտ եկամուտը: Յետևապես ինտենսիվացման արդյունավետությունը որոշվում է (Յ) որոշվում է.

1 մեկ հա գլուղ. պիտանի հողերի հաշվով (Π_{CX}) համախառն արտադրանքի ($B\Pi$), համախառն եկամտի ($B\mathcal{A}$) և զուտ եկամտի ($\mathcal{A}\mathcal{A}$) ելքով՝

$$\mathfrak{A}_i = \frac{B\Pi}{\Pi_{CX}}; \quad \mathfrak{A}_i = \frac{B\mathcal{A}}{\Pi_{CX}}; \quad \mathfrak{A}_i = \frac{\mathcal{A}\mathcal{A}}{\Pi_{CX}}$$

Դիմանիկայում համախառն արտադրանքը գնահատվում է համադրելի գներով: Ներկայումս խիստ կարևոր նշանակություն է ստանում նաև այն, թե արտադրանքի հավելածն ինչպիսի լրացուցիչ ծախսումների գնով է ձեռք բերվում:

Ուստի, լրացուցիչ ներդրումներն ու ծախսումները համադրվում են ստացված լրացուցիչ արդյունքների հետ: Այդ ցուցանիշներից են՝

2. Համախառն արտադրանքի, համախառն և զուտ եկամտի ելքը

լրացուցիչ կապիտալ ներդրումների, հիմնական և շրջանառու ֆոնդերի. միջին տարեկան գումարը մեկ դրամի հաշվով.

$$\mathfrak{A}_i = \frac{B\Pi}{F_{OC} + F_{OB}}; \quad \mathfrak{A}_i = \frac{B\mathcal{A}}{F_{OC} + F_{OB}}; \quad \mathfrak{A}_i = \frac{\mathcal{A}\mathcal{A}}{F_{OC} + F_{OB}}$$

Կարելի է օգտագործել նաև 1 հա-ի հաշվել հավելածի ցուցանիշները.

$$\mathfrak{A}_i = \frac{\Delta B\Pi}{F_{OC} + F_{OB}}, \quad \mathfrak{A}_i = \frac{\Delta B\mathcal{A}}{F_{OC} + F_{OB}}, \quad \mathfrak{A}_i = \frac{\Delta \mathcal{A}\mathcal{A}}{F_{OC} + F_{OB}}, \text{ կամ}$$

լրացուցիչ ներդրումների հաշվով ստացված լրացուցիչ արդյունքները.

$$\mathfrak{A}_i = \frac{\Delta B\Pi}{\Delta \sum /F_{OC} + F_{OB}/}, \quad \mathfrak{A}_i = \frac{\Delta B\mathcal{A}}{\Delta \sum /F_{OC} + F_{OB}/}, \quad \mathfrak{A}_i = \frac{\Delta \mathcal{A}\mathcal{A}}{\Delta \sum /F_{OC} + F_{OB}/}$$

3. Լրացուցիչ արտադրական ծախսումների (ΔZ) յուրաքանչյուր դրամի հաշվով համախառն արտադրանքի, համախառն և զուտ եկամտի ելքով՝

$$\Theta_i = \frac{\Delta B\Pi}{\Delta Z}, \quad \Theta_i = \frac{\Delta Y/I}{\Delta Z}$$

4. Աշխատանքի արտադրողականության բարձրագույնը կապված է նոր տեխնիկայի ներդրման հետ.

$$\Delta\Pi = \frac{P_{OP} \times P_{\%}}{100 - \Pi}, \text{ որտեղ}$$

P_{OP} - ն նոր տեխնիկայի ներդրման հետևանքով ազատված բանվորների թիվն է,

$P_{\%}$ - ը՝ ազատված բանվորների տեսակարար կշիռը ընդհանուրի մեջ,

Π - ն նոր տեխնիկայի ներդրման հետևանքով ստացված լրացուցիչ արժեքն է:

Նոր տեխնիկայի ներդրման հետևանքով համախառն արտադրանքի ավելացումը ($\Delta B\Pi$) որոշել հետևյալ բանաձևով.

$$\Delta B\Pi = P_{\Phi} / \Pi\Phi - \Pi B / , \text{ որտեղ}$$

P_{Φ} - ն աշխատողների թիվն է, նոր տեխնիկայի ներդրումից հետո,

$\Pi\Phi$ - ն և ΠB - ն մեկ աշխատողի հաշվով արտադրանքի ելքն է բազիսային և փաստացի ժամանակահատվածում:

5. Ինտենսիվացման արդյունավետության ինտեգրալ ինդեքսը (IS) հաշվի է առնում հողի ($Y\Pi_3$), ֆոնդերի (IF), աշխատանքի արտադրողականության (III), համախառն արտադրանքի ծախսատարության ինդեքսների (IZ_{BII}) ինտեգրալ ցուցանիշների ամբողջությունը.

$$\frac{Y\Pi_3 IF}{\sqrt[4]{Y\Pi_3 IF, III, IZ_{BII}}}$$

6. Համախառն արտադրանքի ծախսատարությունը (Z)

$$I_{ZCX} = \frac{Z}{B\Pi} \quad \text{կամ} \quad I_{ZCX} = \frac{\Delta Z}{\Delta B\Pi}$$

Այս ցուցանիշները կարելի է հաշվել, որպես լրացուցիչ նոր ներդրումների, ծախսումների և միայն նրանցով պայմանավորված արդյունքի հարաբերությամբ, սակայն այն կապված է լուրջ դժվարությունների հետ, քանի որ բոլոր միջոցները գործում են միաժամանակ, ուստի, կարելի է համեմատել սոսկ հավելաճերը:

Ինտենսիվացման տնտեսական արդյունավետությունը նույնպես կարելի է արտահայտել բնեղեն և արժեքային ցուցանիշներով: ***Բնեղեն*** ցուցանիշներից են գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվությունը և անասունների մթերատվությունը, 100հա վարելահողի (գյուղատնտեսական հողերի, կադաստրային հեկտարի, պայմանական և չափակցելի վարելահողի) հաշվով արտադրված բուսաբուծական և անասնաբուծական արտադրանքների քանակը և այլն:

Կատարած այս հաշվարկները մտցվում են 3-րդ աղյուսակի մեջ: Ստացված տվյալների հիման վրա ռաանողը պետք է պարզ պատկերացում կազմի ինտենսիվացման արդյունավետության ցուցանիշների վերաբերյալ: Ուրիշ ի՞նչ նոր ցուցանիշներ կառաջադրեք ինքներդ:

3. Ինտենսիվացման տնտեսական արդյունավետությունը

(1-ին աղյուսակի տվյալներով)

	Ցուցանիշները	Չափի միավորը	Արդյունավետությունը
1	Մեկ հա գ/պ հողերի հաշվով ստացվել է. Համախառն արտադրանք Համախառն եկամուտ Չուտ եկամուտ	հազ. դրամ -/- -/-	
2	Հիմնական և շրջանառու ֆոնդերի 100 դրամի հաշվով ստացվել է. Համախառն արտադրանք Համախառն եկամուտ Չուտ եկամուտ	դրամ -/- -/-	
3	Արտադրական ծախսերի 100 դրամի հաշվով ստացվել է. Համախառն եկամուտ Չուտ եկամուտ	դրամ -/-	
4	Համախառն արտադրանքի ելքը ա) մեկ մարդ/ժամվա հաշվով բ) միջին տարեկան մեկ աշխատողի հաշվով	հազ. դրամ -/-	
5	100 հա վարելահողի հաշվով արտադրվել է. Հացահատիկ Բանջարեղեն Կարտոֆիլ	գ -/- -/-	
6	100 հա գ/պ հողերի հաշվով ստացվել է.. Կաթ Միս Բուրդ	գ -/- -/-	

Հարցեր ինքնաստուգման համար

1. Ֆերմերներից մեկը 1հա-ի, գլուխ անասնի հաշվով կրճատում, մյուսը ավելացնում է նյութական ծախսերը: Ո՞վ է ճիշտ:
2. Հնարավոր է ինտենսիվության ծախսերի կրճատում

ԱՈԱՋԱՐՐԱՆՔ 3. Ինտենսիվացման ցուցանիշների սխեմայի լրացումը

Ինտենսիվացման ցուցանիշները	
Մակարդակի	Տնտեսական արդյունավետության
ա) բնեղեն 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 բ) արժեքային 1 2 3 4 5	ա) բնեղեն 1 2 3 4 5 բ) արժեքային 1 2 3 4 5 գ) ինտեգրալ ինդեքսը

ԱՈԱՋԱՐՐԱՆՔ 4. Ոռոգման քրի օգտագործման արդյունավետության որոշումը

Որոշել հացահատիկի ոռոգման տնտեսական արդյունավետությունը
Լոռու մարզում:

Ոռոգման տնտեսական արդյունավետության ցուցանիշները ներառում են՝

- ա) մեկ հեկտարից բերքի և արտադրանքի հավելումը (հիմնական և լրացուցիչ),
 - բ) արտադրանքի որակի լավացման հետևանքով շուկայական գների բարձրացումից (բոնիֆիկացիա) առաջացած հավելածը,
 - գ) աշխատանքի արտադրողականության բարձրացումը և աշխատանքային ծախսումների տնտեսումը,
 - դ) ինքնարժեքի իջեցումից առաջացած տնտեսումը,
 - ե) մեկ հեկտարից համախառն և զուտ եկամտի ավելացումը,
 - զ) լրացուցիչ ծախսերի եկամտաբերությունը,
 - է) լրացուցիչ ներդրումների արդյունավետությունը, ետզման ժամկետը:
- Տվյալները կարելի է ստանալ և փորձնական ճանապարհով, և գիտական կենտրոններից:

1. Ելակետային տվյալները (հացահատիկի օրինակով)

	Ցուցանիշները	Զափի միավորը	Անջրդի	Ջրովի
1	Տարածությունը	հա	100	100
2	Հացահատիկի համախառն բերքը	գ	940	3200
3	Աշխատանքային ծախսումները	մ/ժ	4000	9000
4	Նյութական ծախսումները	հազ. դրամ	7200	15700
5	1գ ցորենի շուկայական գինը	հազ. դրամ	11	11
6	Կապիտալ շինությունների արժեքը	մլն. դրամ	-	25

Ելակետային տվյալների հիման վրա լրացվում է աղյուսակ 2-ը և ավանդական եղանակով հաշվարկվում արդյունավետության ցուցանիշները:

Սեռողիկան. կարելի է հաշվարկը կատարել ինչպես ամբողջ, այնպես էլ լրացուցիչ ներդրումների գծով: Հաշվարկը կատարել հետևյալ հաջորդականությամբ՝

ա) որոշեցեք լրացուցիչ արտադրանքի արժեքը (ΔqP), դրա համար լրացուցիչ բերքի քանակը (Δq) բազմապատկեք մեկ միավորի գնման գնով (P).

բ) որոշեցեք ցորենի ոռոգման հետ կապված լրացուցիչ ծախսերը (ջրի արժեքը, ոռոգման կարիքների անցկացման, ջրումների, լրացուցիչ բերքի հավաքման և փոխադրման, պահպանման, վաճառահանման, ջրամատակարարման, միջտնտեսային և ներտնտեսային ցանցի շահագործման ծախսերը, վարկի տոկոսները և այլն: Ոռոգման ջրի արժեքը կազմելու է 1.5 մլն. դրամ, ոռոգման ցանցի շահագործումը՝ 0.25 մլն, ոռոգման ծախսերը՝ 0.5 մլն. դրամ, 2500մ³ նորմայով, 4 ջուր և մարդ-օրվա 4000 դրամ վարձատրություն), ընդամենը ծախսեր 4.7 մլն. դրամ:

Կապիտալ ներդրումները կազմում են 66 մլն. դրամ, որը նախատեսվում է փոխհատուցել 5 տարում: Տարեկան ամորտիզացիան 1.2 մլն. դրամ է:

Լրացուցիչ 226 տ ցորենի հավաքման, փոխադրման, պահեստավորման և իրացման ծախսերը՝ 1.5 մլն. դրամ:

Այսպիսով, լրացուցիչ ծախսերը տարեկան կկազմեն (ΔCP).

$$1.5+2.5+0.5+1.2+1.5 = 7.2 \text{ մլն. դրամ}$$

զ) Լրացուցիչ զուտ եկամուտը (ΔP) որոշվում է՝ լրացուցիչ արտադրանքի արժեքից հանելով լրացուցիչ ծախսերը (ΔCP).

$$\Delta P_1 = \Delta qP - \Delta CP$$

$$18 - 7,2 = 10,8 \text{ մլն.դրամ}$$

դ) Պետք է որոշել լրացուցիչ ծախսումների արդյունավետությունը: Այնքանով, որ լրացուցիչ ծախսերը դիտարկվել են որպես միայն լրացուցիչ բերքի հավաքման և ոռոգման ծախսեր, ուստի եկամտաբերությունը ցույց կտա ոռոգման արդյունավետությունը՝ այսինքն՝ ծախսված 1 դրամի հաշվով ստացված զուտ եկամուտը՝ 1.50 դրամ.

$$P_2 = \frac{\Delta P_1 \times 100}{\Delta CP}, \quad P_2 = \frac{10,8 \times 100}{7,2} = 150\%$$

Դա համարվում է շատ բարձր և միանգամայն թույլատրելի ցուցանիշ: Ինվեստորը կարող է գնալ շուկայական ռիսկի:

ե/ Ոռոգման հետ կապված կապիտալ ներդրումների փոխհատուցումը: Ինվեստորները գնում են լուրջ ռիսկի, հետևապես պետք է համոզված լինեն ներդրումների ժամանակին փոխհատուցման մեջ: Թույլատրելի է մինչև 10 տարին:

Գյուղատնտեսության ինտենսիվացման 21-րդ դարաշրջանի նոր մարտահրավերները.

1. Գյուղատնտեսության համակողմանի և հետևողական ինտենսիվացումը բնապահպանական և կենսաբազմազանության ի՞նչ սպառնալիքներով է հղի
2. Ի՞նչպիսի կարծիքներ կան ինվեստիցիաների կենսացիկլի տևողության վերաբերյալ
3. Ինտենսիվացման դիրքերից դիտարկելիս ինչպես պահպանենք բնական լանդշաֆտները, ֆլորան և ֆաունան, ջրային ռեսուրսները, անտառն ու էկոլոգիական անադարտությունը
4. Ինչ կարծիքի է ապագայի ուսանողը՝ ինչ աստիճանի ինտենսիվացում: Արդյոք այն ունի գիտատեխնիկական սահմանափակվածություն: Որն է ինտենսիվության մակարդակի վերին սահմանը:
5. Արդյոք ճիշտ չէր Մալթուսը, ինչ գիտեք նրա մասին:
6. Ուրբանիզացիան և հողի կարողությունը: Կկերակրվի արդյոք 10 մլրդ-ից ավելի մարդ, երբ 2013թ-ի 7,1 մլրդ-ից քաղցած էր 1 մլրդ-ը:
7. Ուսանողի կարծիքը գենային ինժեներիայի, մանոտեխնոլոգիայի, ակվակուլտուրայի(լճակային ձկնատնտեսության հնարավորությունների վերաբերյալ):
8. Կարելի է համեմատել տարբեր մշակաբույսերի, անասնատեսակների ինտենսիվության մակարդակները:
9. Ներկայացրեք լրացուցիչ ներդրումների արդյունավետությունը (150 հազ. դրամ 1 հա-ին) հացահատիկի 15 և 50g բերքատվության պարագայում: Պարզաբանեք ի՞նչ է «լրացուցիչ ներդրումների արդյունավետության անկման օրենքը», ի՞նչպես պայքարել դրա դեմ: Դատապարտվա՞ծ է քաղաքակրթությունը:
10. Արտադրության ծախսերի կառուցվածքով հնարավո՞ր է պատկերացում կազմել ինտենսիվության վերաբերյալ:

ԹԵՄԱ 7. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԻ ԻՆՔՆԱՐԺԵՔԸ

Պարապմունքի նպատակն է տիրապետել ինքնարժեքի հաշվարկման մեթոդիկային, ուսումնասիրել ինքնարժեքի տարրերի կազմը, բացահայտել ինքնարժեքի իջեցման և շահութաբերության բարձրացման ռեզերվները:

Աշխատանքը կատարվում է առաջադրանքների ձևով:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Ինքնարժեքի հաշվարկման մեթոդիկայի տիրապետում

Գյուղատնտեսական արտադրանքի ինքնարժեքի հաշվարկման մեթոդիկան

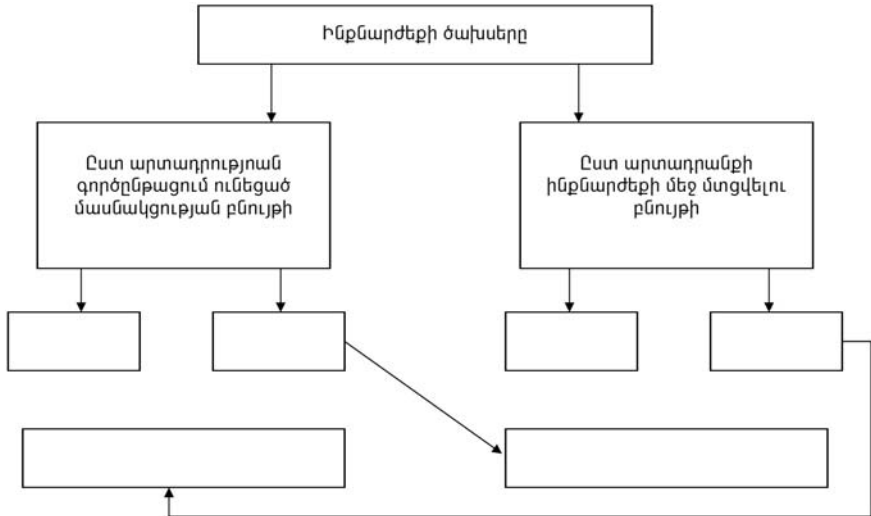
Գյուղատնտեսական արտադրանքի ինքնարժեքը _____

Ինքնարժեքի հաշվարկման մեթոդիկա ասելով հասկանում ենք նրա հաշվարկման եղանակների, այսինքն՝ ձեռնարկությունների ծախսերի դրամական ձևով արտահայտման և այն ըստ արտադրանքների բաշխելու սկզբունքների ամբողջությունը:

Ինքնարժեքի հաշվարկման հիմնական սկզբունքներն են՝.

1. Ծախսերի հոդվածների որոշումը և խմբավորումը:
2. Աշխատանքի վարձատրության համար ձեռնարկությունների ծախսերի որոշումը:
3. Բնեղեն ձևով ծախսված սեփական արտադրանքների արժեքային գնահատումը:
4. Ծախսերն ըստ հիմնական, զուգակցվող և կողմնակի արտադրանքների բաշխումը:
5. Վերադիր (անուղղակի) ծախսերի բաշխումը և այլն:

Ինքնարժեքի հաշվարկման ժամանակ արտադրության ծախսերը խմբավորում են ըստ տարրերի, հոդվածների, գոյացման, պլանավորման և հաշվառման տեղի և այլն:

Տարրերը միանման տնտեսական բովանդակությամբ ծախսերի խմբերն են, տեսակները:

Հոդվածները մի քանի տարրեր ներառող առանձին ծախսերի խմբեր են:

Արտադրության ծախսերը կազմված են հետևյալ տարրերից՝

- I. Աշխատանքի վարձատրություն ներառյալ սոցիալական ապահովության ծախսումները (պետական, գ/կ և այլ տնտ): Դրանք են՝ գյուղատնտեսական ձեռնարկությունների աշխատողների աշխատավարձը, սոցիալական ապահովվածության համար նրանց աշխատավարձից կատարվող մասհանումները:

II. Նյութական ծախսումների մեջ են մտնում՝

1. Սերմերի և տնկանյութերի արժեքը, բացառությամբ՝ բազմամյա տնկարկների տնկանյութի, որոնց արժեքը և նախապատրաստման ծախսերը փոխհատուցվում են կապիտալ ներդրումներից:
2. Անասունների կերակրման համար օգտագործված սեփական, գնովի կերերի արժեքը (կերի նախապատրաստման համար կատարված ծախսումները կերի արժեքի մեջ չեն մտցվում), կերահավելումները:
3. Գյուղատնտեսական այլ արտադրանքների (զոմաղբ, ցամաք, ինկուբացիոն ձու) արժեքը:
4. Մշակաբույսերին տրված օրգանական և հանքային պարարտանյութերի արժեքը (նրանց նախապատրաստման և հող մտցնելու ծախսումները պարարտանյութի արժեքի մեջ չեն մտցվում):
5. Նավթամթերքների (վառելիք և քսայուղեր) արժեքը:
6. Էլեկտրաէներգիայի արժեքը:
7. Վառելանյութերի (բոլոր տեսակի, բացի նավթամթերքից) արժեքը:
8. Ջրի վարձը:
9. Հողի հարկը:

10. Այլ նյութական ծախսումներն են՝ պահեստամասերը, բույսերի պաշտպանության միջոցները, դեղամիջոցները և պրեպարատները, գործիքները, հարմարանքները, արտահագուստները, այլ ցածրարժեք և արագամաշ առարկաներ, օժանդակ արտադրության արտադրանքի համար օգտագործվող հումքը և նյութերը և այլն:
11. Հիմնական միջոցների ամորտիզացիան հաշվարկվում են գյուղատնտեսական նշանակության և այլ արտադրությունների հիմնական միջոցների գծով, ինչպես նաև տվյալ ձեռնարկության բանվորներին սպասարկելու համար սննդի, առողջապահական–սանիտարական, արհմիութենական, սպորտային, հասարակական կարգի պահպանման կազմակերպություններին անվճար հատկացված շենքերի, կառույցների գծով:
12. Ապահովագրական վճարումները հաշվարկվում են գյուղատնտեսական մշակաբույսերի, բազմամյա տնկարկների, գյուղատնտեսական անասունների, ընտանի թռչունների, մեղվաընտանիքների, շենքերի, կառույցների, փոխանցվող հարմարանքների, գյուղմեքենաների սարքավորումների, գույքի և գյուղատնտեսական արտադրական նշանակության ձեռնարկության, այլ արտադրության միջոցների գծով:
13. Այլ ծախսումներին են պատկանում աշխատողների գործուղման ծախսերը, հարկերը, կապի հանգույցի, հաշվիչ կենտրոնի ռացիոնալիզատորական առաջարկությունների վճարումները, հակահրդեհային ծառայության, տնտեսության հաշվին գործուղված ուսանողների թոշակները:
 Ինքնարժեքի մեջ են մտցվում նաև սեփական շրջանառու միջոցների հաշվին հողաբարելավման ծախսումները, ելնելով դրանց նորմատիվային ժամկետից, ինչպես նաև անասունների անկման հետ կապված կորուստները, բացի տարերային աղետի հետևանքով ընկած և մեղավոր անձանց հաշվին վերականգնված անասունների արժեքից, նյութական արժեքների համանման կորուստները, պակասորդները և այլն:

III. Ինքնարժեքի մեջ չեն մտցվում.

1. Գյուղատնտեսական կենդանիների և բույսերի վարակիչ և ներմուծված վնասատուների և հիվանդությունների դեմ պայքարի, հողերի կրացման, գիպացման, տորֆի հանույթի, տեղափոխման, օգտագործման, անտառտնտեսության, անտառպահպանման, հողաշինարարական և բյուջեյի հաշվին իրականացվող այլ կուլտուրտեխնիկական միջոցառումների ծախսումները:
2. Տեղական ճանապարհների շինարարությունը կամ վերանորոգմանը ցույց տրված օգնության ծախսումները:
3. Ձեռնարկության աշխատանքների կուլտուր-կենցաղային սպասարկման հետ կապված ծախսումները (բնակարանային – կոմունալ տնտեսության, բաղնիքի, լվացքատան, հիվանդանոցի, մանկամսուրի, հանգստյան տան, սանատորիայի, ակումբի և այլն):
4. Գյուղատնտեսության աշխատողների շրջանում կուլտուր-լուսավորական, առողջապահական, սպորտային և այլ միջոցառումների իրականացման համար հատկացված շենքերի, շինությունների պահպանության ծախսումները (բացի ամորտիզացիայից):

5. Անաշխատունակության և ծննդաբերության համար ստացած նպատակները, ինչպես և աշխատող թոշակառուների թոշակները և այլն:
6. Տարերային աղետների հետևանքով առաջացած վնասները և հիմնական միջոցների ծախսումները:
7. Արտադրանք չտվող արտադրությունների ծախսումները:
8. Նախորդ տախիների արտադրական գործունեության հետ կապված տվյալ տարում հայտնաբերված վնասները:
9. Վաղեմության ժամկետն անցած պարտքերի դուրս գրման հետևանքով առաջացած վնասները:
10. Պայմանագրային պարտավորությունների խախտման համար ստացված հատույցների կամ վճարված տույժերը, տուգանքները:

IV. Ինքնարժեքի հաշվարկումը կատարում ենք հետևյալ հաջորդականությամբ. Որոշում ենք առանձին կոմպլեքս աշխատանքների, արտադրությունների, ծառայությունների (1 հեկ էտալոնային վարի, ձի-օրվա, տոննա/կմ-ի, 1 կվտ/ժամ էլեկտրաէներգիայի, օժանդակ ձեռնարկությունների) ինքնարժեքը:

1. Ձի-օրվա ինքնարժեքը (ձի-օր) որոշվում է՝ ամբողջ ծախսումների գումարից (Ծ) հանելով օգտագործված գոմաղբի (Գ) և ստացված սերմղի արժեքը (Ս) մեկ տոննա գոմաղբը՝ 10 000 դրամ, (մեկ մտրուկը 60 օրվա ծախսով) և մնացած գոմաղբը բանվորական օրերին (Օ) հարաբերելու միջոցով.

$$h_{\text{ձի-օր}} = \frac{\text{Ծ} - (\text{Գ} + \text{Ս})}{\text{Օ}} \text{ դրամ}$$

Այս ծախսումները ներառում են հիմնական և լրացուցիչ աշխատավարձը, կերերի, ցամքարի, շենքերի, սարքավորումների ամորտիզացիայի, ընթացիկ նորոգման, վառելիքի սակավարժեք և արագամաշ առարկաների մաշվածքի ծախսումները:

Գյուղատնտեսական ձեռնարկություններում օժանդակ արտադրություններին են պատկանում բեռնատար ավտոտրանսպորտի, կենդանաբաշտրանսպորտի, տրակտորներով կատարված տրանսպորտային աշխատանքների, ձեռնարկության էլեկտրամատակարարման, ջերմամատակարարման, ջրամատակարարման ծառայություններն ու արտադրությունը, սառնարանային տնտեսությունը, տեխնիկայի վերանորոգման արհեստանոցը և այլն:

2. Որոշում ենք անավարտ արտադրության ծախսումները: Դրանք տվյալ տարում կատարված և հաջորդ տարվա արտադրանքին վերագրվող ծախսումներն են (ցրտահերկի, ցելի, հղի կովերի կերակրման): Դրանց մեծությունը որոշվում է կատարված փաստացի (աշխատավարձի, սերմի, կերի, վառելիքիմ քսայուղերի, ամորտիզացիայի, ընթացիկ նորոգման, ավտոտրանսպորտի, պարարտանյութերի, ցածրարժեք և արագամաշ առարկաների) մեծությամբ:

3. Ինքնարժեքի հաշվարկման ժամանակ կարևոր է զուգակցվող և կողմնակի արտադրանքների առանձնացումը: Հիմնական ենք համարում այն արտադրանքը, որի համար կազմակերպվում է տվյալ արտադրությունը:

Զուգակցվող արտադրանք ենք համարում միևնույն արտադրապրոցեսի արդյունքն հանդիսացող երկու և ավելի արտադրանքները (տավարի

կաթը, հորթը, ոչխարի բուրդը, միսը, կաթը, վուշի հատիկը, ծղոտը, բամբակի թելը, սերմը և այլն):

Կողմնակի (երկրորդական) անվանում ենք այն արտադրանքը, որը կենսաբանական առանձնահատկություններից ելնելով, ստացվում է հիմնական և զուգակցվող արտադրանքի հետ միասին (գոմաղը, փրոր, պտղատու մշակաբույսերի կտրոնները, մորթված կենդանիների կաշին, մսատու տավարի կաթը և այլն):

Ինքնարժեքի որոշման ժամանակ պետք է դրանցարժեքը (եթե օգտագործվել է) դուրս հանել ընդհանուր ծախսումներից և ապա մնացած գումարը հարաբերել հիմնական և զուգակցվող արտադրանքին: Արտադրական ուղղակի ծախսումները հիմնական և զուգակցվող արտադրանքների միջև բաշխվում են ըստ պայմանական արտադրանքի մեջ նրանց ունեցած տեսակարար կշռի: Պայմանական արտադրանքը որոշվում է՝ հիմնական արտադրանքին գումարելով պայմանականի վերահաշվարկված զուգակցվող արտադրանքի քանակը: Պայմանական արտադրանքի վարահաշվարկման գործակիցներն են՝

հացահատիկի հատիկը	1,0	կանաչ զանգված	0,8
ծղոտը,	0,08	պտղատուների պտուղը	1,0
եգիպտացորենի հատիկը	1,0	1000 կտրոնը	0,8
ցորունը	0,17	հատապտուղների պտուղը	1,0
շաքարի ճակնդեղը	1,0	1000 կտրոնը	0,8
փրեթը	0,20	խաղողինը՝ խաղողը	1,0
միամյա խոտը	1,0	1000 կտրոնը	0,4
սերմը	9,0	կովի կաթը	1,0
ծղոտը	0,1	սերունդը	1,5
կանաչ զանգվածը	0,25		
բազմամյա խոտինը	1,0		
խոտի սերմը	7,5		

Բրդային ուղղության ոչխարաբուծության ծախսերը բրդի, կաթի, մսի վրա բաշխվում են իրացման գներով հաշվարկված արտադրանքի մեջ առանձին մթերքի ունեցած տեսակարար կշռին համապատասխան:

Այս գործակիցները հետագա կատարելագործման կարիք ունեն:

4. Ինքնարժեքի հաշվարկման ժամանակ բոլոր ծախսումները ըստ արտադրանքի ինքնարժեքի մեջ մտցնելու բնույթի բաժանվում են ուղղակի և անուղղակի ծախսումների:

Ուղղակի կոչվում են այն ծախսումները _____

_____ :

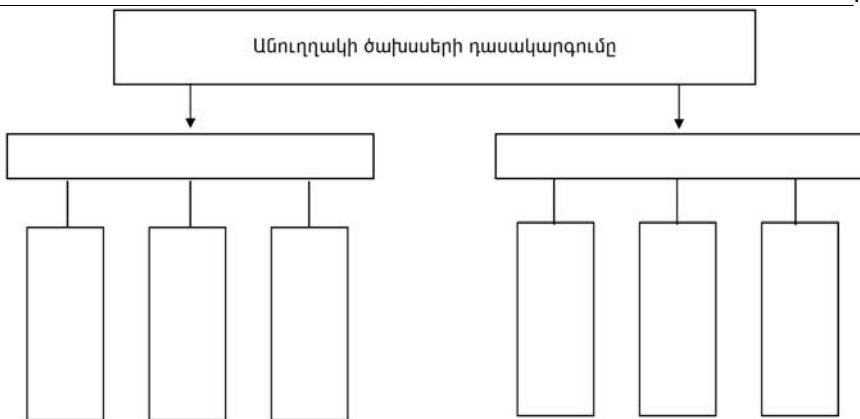
Ուղղակի ծախսումների մեջ են մտնում (հոդվածների նույն անվանումով)

1. _____

2. _____

3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____

Անուղղակի ծախսումներին են պատկանում այն ծախսումները, որոնք

Համաարտադրական ծախսումներին են պատկանում տվյալ ճյուղի կառավարման և սպասարկման ծախսումները՝ ճյուղային մասնագետների վարձատրությունը, աշխատանքային միջոցների պաշտպանության, մարդատար տրանսպորտի պահպանման, ագրոգոնկոմբինատների, անասունների սպասարկման մասնագիտացված ծառայությունների համար կատարված վճարումները և այլն:

Համատնտեսական ծախսումները կապված են ամբողջ տնտեսության և նրա բոլոր ճյուղերի կառավարման և սպասարկման հետ: Դրանց են պատկանում վարչակառավարչական, տնտեսական և ոչ արտադրական ծախսումները՝ վարչակառավարչական ապարատի վարձատրությունը սոցիալական ապահովության հատկացումներով հանդերձ, գործուղման, մարդատար ավտոտրանսպորտի, գրասենյակային, տպագրության, փոստահեռագրական և հեռախոսային վճարման ծախսումները, համատնտեսական նշանակության շենքերի, շինությունների, գույքի ամորտիզացիան, նորոգման և պահպանության ծախսումները, կադրերի պահպանության, ձեռնարկության ապահովության և համա-

տնտեսական բնույթի այլ ծախսումները, ոչ արտադրական բնույթի այլ ծախսումները:

Համաարտադրական (ճյուղային) ծախսումները բաշխվում են միայն տվյալ ճյուղի արտադրանքների վրա, իսկ համատնտեսականը՝ տնտեսության բոլոր արտադրանքների վրա՝ նրանց վրա կատարված բոլոր ծախսումներին համամասնորեն, բացի սերմերից, կերերից, ինչպես նաև օժանդակ արտադրությունների հումքի, կիսաֆաբրիկատների և նյութերի արժեքից:

5. Տրանսպորտային միջոցների, տրակտորների պահպանության ծախսումները առանձին արտադրանքների ինքնարժեքին են վերագրվում՝ այդ արտադրանքների ստացման գծով կատարված տոննա-կիլոմետրին և էտալոնային վարին համամասնորեն, շարքացաններինը՝ ըստ ցանած մշակաբույսերի տարածքի, հնձի մեքենաներինը՝ ըստ հնձած տարածությունների, պահեստները՝ ըստ տվյալ արտադրանքի զբաղեցրած տարածության, անասնապահական ֆերմաների պահպանության ծախսերը՝ ըստ տվյալ սեռահասակային խմբերի զբաղեցրած տարածության:

Ինքնարժեքի հաշվարկման ժամանակ սեփական արտադրության արտադրանքը գնահատվում է ինքնարժեքով (կամ շուկայի գներով), գնովին՝ փաստացի գներով:

6. Սահմանվում են նյութական և աշխատանքային ծախսումների լիմիտները, որոնցով տեխնոլոգիական քարտերի հիման վրա հաշվարկվում է պլանային, իսկ փաստացի ծախսերի հիման վրա՝ փաստացի ինքնարժեքը: Պլանային ինքնարժեքի հաշվարկմանը պետք է նախորդի տնտեսության և նրա ստորաբաժանումների արտադրության գործունեության վերլուծությունը, պետք է վերլուծել պայմանների, ագրոգոտեխնիկական միջոցառումների ողջ համալիրը, որոնց ազդեցությամբ գոյանում են մշակաբույսերի բերքը և կենդանիների մթերատվությունը, արտադրամիջոցների, հողի օգտագործումը, արտադրության տեխնիկական և կազմակերպական մակարդակը, վեր հանվեն չօգտագործված ռեզերվները, նախատեսվեն առաջադիմական ինտենսիվ տեխնոլոգիաների, նոր սորտերի, անասնացեղերի աշխատանքի կազմակերպման ածաջադիմական ձևերի ներդրումը, խնայողական ռեժիմի իրականացումը, պայքարը կորուստների դեմ և որակի բարձրացման համար հայտնաբերվեն փաստացի ինքնարժեքի նախնականից շեղվելու պատճառները, նշվի նոր պլանավորող ինքնարժեքի մակարդակի տնտեսական հիմնավորվածությունը:

Նախնական (պլանային) ինքնարժեքի հաշվարկմանը պետք է նախորդի բոլոր մշակաբույսերի, անասնատեսակների և սեռահասակային խմբերի տեխնոլոգիական քարտերի կազմումը, որտեղ ցույց են տրվում նյութական և աշխատանքային նորմատիվային ծախսումներն ըստ արտադրանքների և աշխատանքների տեսակների:

**ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Կաթնային տավարաբուծության արտադրանքի
(կաթի, հորթի) ինքնարժեքի հաշվարկը**

	Ցուցանիշները	Չափի միավորը	Քանակը
1	Ելակետային տվյալներ արտադրության համար		
	Ֆուրաժային կովերի գլխաքանակը	գլուխ	50
2	100 կովից ստացվել է հորթ (80 – 90)	գլուխ	
3	Ընդամենը՝ սերունդ	գլուխ	
4	Նույնը վերահաշվարկված կաթի	գ	
5	Մեկ ֆուրաժային կովի կաթնատվությունը (20-25գ)	գ	
6	Կաթի արտադրանքը	գ	
7	Ստացվել է գոմաղբ	տ	
8	Գոմաղբի արժեքը (1տ = 10000 դր.)	հազ. դրամ	
9	Կատարված ծախսերը		
	Աշխատանքի վարձատրություն	հազ. դրամ	
10	Կերի ծախսը 1գ կաթի վրա (1,1-1,3)	գ/կրմ	
11	Կերի ծախսը, ընդամենը կերամիավորներով	գ/կրմ	
12	1գ կերամիավորի արժեքը (4000-5000)	դրամ	
13	Կերի արժեքը, ընդամենը	հազ. դրամ	
14	Հաշվարկված է ամորտիզացիա	հազ. դրամ	50
15	Հիմնական միջոցների ծախսերը	հազ. դրամ	30
16	Այլ ուղղակի ծախսումներ	հազ. դրամ	20
17	Աշխատանքային ծախսումներ 1գ կաթի վրա (0,9-1,2)	մարդ/օր	
18	Մեկ մարդ/օրվա վարձատրությունը (3000 - 4000)	դրամ	
19	Ընդամենը՝ ուղղակի ծախսումներ	դրամ	
20	Ընդամենը՝ անուղղակի ծախսումներ (ուղղակի ծախսումների 5-8%)	դրամ	
21	Ընդամենը ծախսումներ	հազ. դրամ	
22	Գոմաղբի արժեքը	հազ. դրամ	
23	Վերագրվել է՝ կաթին սերնդին	դրամ դրամ	
24	Մեկ ց կաթի ինքնարժեքը Մեկ հորթի ինքնարժեքը	դրամ դրամ	

ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 3. Անուղղակի ծախսերի բաշխման սխեման

Արտադրանքի անվանումը	Ուղղակի ծախսեր, հազ. դրամ			Անուղղակի ծախսեր, հազ. դրամ				Բաշխված անուղղակի ծախսեր, հազ. դրամ			Ընդամենը ծախսեր, հազ. դրամ	
	Ընդամենը, հազ. թղմ	որից՝		Համաարտադր-ական	Համատնտեսա-կան	Բաշխման գործակիցներ		Համատնտեսական	Համատնտեսական	Ընդամենը		
		կերեր, սերմեր, նյութեր	Աշխատավարձ, ամորտիզացիա, ընթացիկ			Համաարտադրական	Համատնտեսական					
Հացահատիկ	150	30	120	102600	146550							
Բանջարեղեն	1270	270	100									
Կարտոֆիլ	350	150	200									
Տեխնիկական մշակաբույս.	400	180	220									
Կերի մշակաբույս.	200	30	170									
Ընդամենը բուսաբ.	2370	660	1710				102,6					
Կաթ	200	80	120	17080								
Քաշած, խոշոր անասունների	100	48	52									
Քաշած ոչխար	70	20	50									
Բուրդ	30	8	23									
Ընդամենը անասնաբ.	400	156	244					17,1				
Ընդամենը տնտեսությ.	2770	816	1954					119,7	146	266	2536	

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Անուղղակի ծախսերի հաշվարկը

Անասնաբուծության բոլոր ճյուղերում ուղղակի ծախսումները (առանց կերերի) կազմել են 19000 հազ. դրամ, որից տավարաբուծության մեջ _____ հազ. դրամ: Համարատադրական ծախսումներն այդ ճյուղում կազմել են 950 հազ. դրամ: Որոշել տավարաբուծական արտադրանքին վերագրվող գումարը:

ա) ճյուղում ուղղակի ծախսումների 1 դրամին ընկած համարատադրական ծախսերը ($Հ_1$).

$Հ_1 = \frac{\text{_____}}{\text{_____}} = 0.05$ դրամ, իսկ տավարաբուծության մեջ _____ հազ. դրամ:

բ) տնտեսության համարատադրական ծախսումները կազմել են 1400 հազ. դրամ, իսկ բոլոր ուղղակի ծախսումները՝ 25 մլն. դրամ (որից կերերի ու սերմերի արժեքը՝ 18 մլն. դրամ) հետևապես մնացած ծախսումները կկազմեն _____ մլն. դրամ, իսկ ուղղակի ծախսումների 1 դրամին ընկնում են համատնտեսական ծախսեր՝

$Հ_1 + Հ_2 = \frac{\text{_____}}{\text{_____}} = 0. \text{_____}$ դրամ, իսկ տավարաբուծության մեջ _____ հազ. դրամ _____:

Այսպիսով տավարաբուծությանը վերագրվող ամբողջ անուղղակի ծախսումները կկազմեն՝

$Հ_1 + Հ_2 = \text{_____} + \text{_____} = \text{_____}$ հազ. դրամ:

Ինքնարժեքը հաշվել հետևյալ հաջորդականությամբ՝

1. Ընդհանուր ծախսումներից հանել գումարի արժեքը:

2. Որոշել պայմանական արտադրանքի քանակը:

3. Որոշել 1g պայմանական արտադրանքի (կաթի) ինքնարժեքը:

$h_{\text{կաթ}} = \text{_____}$ g:

4. Որոշել 1 հորթի ինքնարժեքը:

1 հորթի ինքնարժեքը = _____:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 5. Ինքնարժեքի տարրերի և կառուցվածքի որոշումը

Որոշել ծխախոտի ինքնարժեքի կառուցվածքը, հացահատիկի և կարտոֆիլի ինքնարժեքի տարրերը: Ինքնարժեքի կառուցվածքները դա

_____:

Բերված աղյուսակի տվյալներով հաշվարկել՝

ա) հացահատիկի և կարտոֆիլի ծախսերի հոդվածները,

բ) ծխախոտի ինքնարժեքի կառուցվածքը,

գ) առանձին հոդվածները հաշվարկել տրված սահմանային գումարների շրջանակներում:

Տնտեսության նյութերով որոշել 1g ծխախոտի ինքնարժեքի կառուցվածքը, հացահատիկի և կարտոֆիլի ինքնարժեքի տարրերը:

Ծախսերի հոդվածները (ինքնարժեքի կազմը, տարրերը)	Ծախսումները 1g - ի վրա			Ինքնարժեքի կառուցվածքը, %		
	հացահատիկ	կարտոֆիլ	ծխախոտ	հացահատիկ	կարտոֆիլ	ծխախոտ
Ուղղակի աշխատավարձ			21180	19.0	20.0	
Սերմեր և տնկանյութեր			2520	16.0	44.4	
Պարարտանյութեր			1780	-	5.2	
Հիմնական միջոցների պահպանության ծախսեր			1560	36.7	25.2	
Այլ ուղղակի ծախսեր			1560	22.3	10.2	
Ընդամենը ուղղակի ծախսեր			18600	94.0	95.0	
Համաարտադրական և համատնտեսական			1400	6.0	5.0	
Ընդամենը ծախսեր	6800	5000	30000	100	100	100

Տալ հետևյալ բացատրությունները՝

- ա) կառուցվածքում համեմատել առանձին մշակաբույսերի համանման տարրերը (հոդվածները) և մշել դրանց տատանման պատճառները,
- բ) մշել, թե ինքնարժեքի իջեցման համար գլխավորապես ո՞ր տարրերի վրա պետք է սևեռել ուշադրությունը,
- գ) ինչպիսի՞ն է պարարտանյութերի, ավտոտրանսպորտի, ամորտիզացիայի, ընթացիկ նորոգման և մյուս ծախսումների տեսակարար կշիռը,
- դ) ինչպիսի՞ն է C/V հարաբերակցությունը, ո՞րն է դրա տնտեսական իմաստը,
- ե) ինչպիսի՞ն է ուղղակի և անուղղակի ծախսումների հարաբերակցությունը,

- գ) նշված հողվածներից որի՞ մեջ են ներառվում քո՝ մասնագետի պահպանման ծախսերը,
- ե) ինքնարժեքի նշված մակարդակների ինչպիսի՞ փոփոխություններ են կանխատեսվում:

Ինքնաստուգում

1. Ինչու՞ այսօր գյուղատնտեսության մեջ ինքնարժեք չի հաշվվում, ի՞նչ ենք կորցնում, ի՞նչ կտա:
2. Արտերկրում այս կատեգորիան հայտնի է այլ անվանումով: Ո՞րն է:
3. Ի՞նչ են միջին հաստատագրված, միջին փոփոխական, միջին ծախսերը:
4. Կարո՞ղ է ֆերմերի ծախսը «եկամուտ» լինել:
5. Բարձր ինքնարժեքը հիմնավորե՞ք բարձր և ցածր աշխատավարձի տեսանկյունից:
6. Ինքնարժեքի բարձր լինելու մեջ ինչքա՞ն է ֆերմերի մեղքը, ի՞նչ գործոններ են ազդում ինքնարժեքի վրա:
7. Եթե Ձեզ համձնարարեն սկսել համայնքի արտադրանքի ինքնարժեքի հաշվարկը, որտեղի՞ց կսկսեք:
8. Հացահատիկի 1հա-ի 15g և 60g բերքատվության պարագայում 1g-ի ինքնարժեքը կազմում է 6000 և 9000 դրամ: Գնման գինը 15000դր: Որ՞ն է ձեռնտու, ո՞րտեղ է բարձր ինտենսիվություն:
9. Ի՞նչ կապ կա ինտենսիվության մակարդակի և ինքնարժեքի միջև:
10. Ինքնարժեքի 1 հողվածով որոշե՞ք նրա մակարդակը:
11. Հաստատագրված և փոփոխական ծախսերից ո՞րն է առավել շատ ներգործում ինքնարժեքի վրա:
12. Ո՞րն է արտադրության ծախսերի և ինքնարժեքի տարբերությունը:

ԻՆՔՆԱՐԺԵՔԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 6. Պլանային (նորմատիվային) ինքնարժեքի հաշվարկը

I. Նախագծել պլանային (նախնական, նորմատիվային նախագծային) ինքնարժեքը, եթե հայտնի է՝

1. Գալիք տարում խաղողի խրագրավորված բերքատվությունը կլինի 160 – 220g, ընտրվում է _____ g,
2. Ըստ տեխնոլոգիական քարտի, հաշվարկային տվյալների 1հա-ի վրա աշխատանքային ծախսումները կկազմեն 800 - 1000 մարդ/ժամ (1 մարդ/ժամվա վարձատրությունը 600 դրամ է), ընդամենը _____ հազ. դրամ:
3. _____ g բերքի համար ըստ տեղեկատվական բանկի տվյալների պահանջվում է:
4. 8g NPK 80 հազ. դրամ արժողությամբ:
5. Բուժանյութ՝ 30 հազ. դրամին համարժեք:
6. 7000 մ³ ջուր՝ 60 հազ. դրամ արժողությամբ:
7. Տեխնիկայի վարձակալության ծախսերը՝ 100 հազ. դրամ:
8. Վառելիքի ծախսը՝ 30 հազ. դրամ:
9. Հողի հարկ՝ 40 հազ. դրամ (այն ֆերմերի համար ծախս է, թեև հաշվարկվում է շահույթից):
10. Ամորտիզացիա՝ 40 հազ. դրամ (այգու, հենասյուների, մետաղալարերի, տեխնիկայի):
11. Այլ նյութադրամական ծախսեր՝ 60 հազ. դրամ:
Ընդամենը ծախսեր՝ _____ հազ. դրամ:
1g - ի պլանային ինքնարժեքը _____ հազ. դրամ:

II. Սպասվելիք ինքնարժեքը: Նախատեսված գումարից ծախսվել է 60%, և սպասվում է 170 g բերք: Պարտադիր կատարվելիք ծախսերը կազմում են մնացած ծախսերի 60% - ը:

Որոշել սպասվելիք ծախսերը _____ հազ. դրամ:

Սպասվելիք ինքնարժեքը _____ հազ. դրամ:

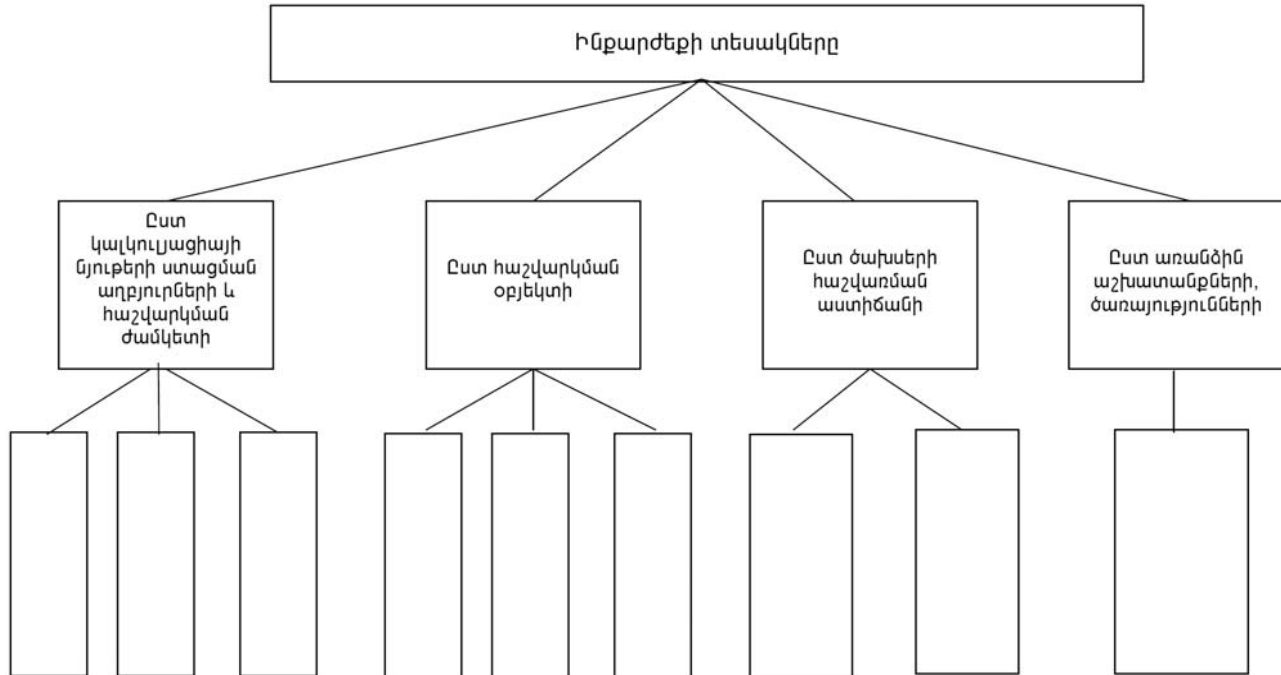
Պատասխանեք՝ ի՞նչ խնդիր լուծեցիք, ո՞րն է դրա իմաստը ֆերմերի համար: Կարելի՞ է առանց դրա էլ բավարարվել:

III. Փաստացի ինքնարժեքը: Ի վերջո փաստացի բերքը կազմեց 180g, իսկ բոլոր արտադրական ծախսումները՝ 585 հազ. դրամ:

Որոշեք փաստացի ինքնարժեքը _____ դրամ:

IV. Լրիվ ինքնարժեքի հաշվարկը: Մարքեթինգի ծախսերը կազմում են փաստացի ծախսերի 5% - ը: Լրիվ ինքնարժեքը =

ԱՌԱՋԱՐՈՒՆՔ 7. Լրացնել «ինքնադժեքի տեսակները» սխեման

ԱՈԱԶԱԴԻՍՆՔ 8. Ինքնարժեքի վերլուծություն

1. Ինքնարժեքի բազմամյա տարիների միջին մակարդակը որոշվում է թվաբանական պարզ միջինով կամ միջին կշռվածով, եթե ժամանակահատվածը խոշորացված է.

$$\overline{Z} = \frac{\sum Z_1}{n}, \quad \overline{Z} = \frac{\sum Z_1 f_1}{\sum f_1}, \text{ որտեղ՝}$$

$\sum Z_1$ - ը 19 արտադրանքի ինքնարժեքն է դրամով,

n - ը տարիների թիվն է:

2. Ինքնարժեքի դինամիկան ($Z_{\text{փոփ}}$).

$$Z_{\text{փոփ}} = \frac{Z_1}{Z_0}, \text{ կամ } Z_{\text{փոփ}} = \frac{Z_i}{Z_{i-1}}, \text{ որտեղ՝}$$

Z_1, Z_0 - ն 1 9-ի ինքնարժեքն է

Z_i, Z_{i-1} - ը նախորդ և գալիք տարվա ինքնարժեքն է:

3. Ինքնարժեքի փոփոխությունը՝ կախված ծախսերի հոդվածների փոփոխությունից որոշվում է հետևյալ կերպ.

ա) որոշվում է ինքնարժեքի կառուցվածքը բազիսային տարում,

բ) որոշվում է ծախսերի փոփոխության ինդեքսը ըստ հոդվածների և ամբողջովին.

$$i_c = Z_1/Z_0$$

գ) $i_c - 1$ ֆորմուլայով որոշում են ծախսերի փոփոխությունը:

դ) գտնում ենք ըստ ծախսերի հոդվածների փոփոխության ազդեցությունն ինքնարժեքի ընդհանուր փոփոխության վրա՝ %, հետևյալ բանաձևով.

$$i_{\text{ՀՅՄ}} = \frac{((i_c - 1) \times 100) P_0}{100}, \text{ որտեղ՝}$$

P_0 - ն բազիսային տարվա տվյալ հոդվածի տեսակարար կշիռն է, %-ով:

Համաձայն բանաձևի՝ հաշվարկեք վերոհիշյալ ցուցանիշները և լրացրեք աղյուսակը: Կատարեք հետևություններ: Գնահատեք ինքնարժեքի և նրա առանձին տարրերի փոփոխությունը: Օրինակ, «աշխատավարձ» հոդվածի փոփոխությունը կկազմի.

$$i_{\text{ՀՅՄ}} = \frac{\left(\left(\frac{1300}{1000} - 1 \right) \times 100 \right) \times 25}{100} = 7.5\%:$$

Դա նշանակում է, որ միայն աշխատավարձի հոդվածի փոփոխության հաշվին ինքնարժեքը բարձրացել է 7.5%-ով: Նույն ձևով հաշվարկում ենք մյուս հոդվածների փոփոխությունը հետևյալ աղյուսակում:

**Տվյալներ կախված ինքնարժեքի առանձին հողվածների փոփոխությունից՝
ինքնարժեքի փոփոխության ընդհանուր ինդեքսի որոշման համար**

	Ծախսերի հողվածները	1g կարտոֆիլի ինքնարժեքը		Բազիսային տարվա ինքնարժեքի կառուցվածքը	Ծախսերի ինդեքսը $i_c = Z_1/Z_0$	Ծախսերի փոփոխությունը $i_c - 1$	Ինքնարժեքի հողվածների փոփոխությունը
		բազիսա- յին տարի	հաշվետու տարի				
		Z_0	Z_1				
1	Աշխատանքի վարձատրությունը	1000	1300				
2	Սերմեր	1600	2180				
3	Վառելիք	200	230				
4	Ամորտիզացիա	120	110				
5	Ոռոգման ջուր	120	100				
6	Տեխնիկայի վարձակալությ.	400	500				
7	Պարարտանյութ	160	190				
8	Բուժանյութ	80	100				
9	Այլ ուղղակի ծախսեր	80	130				
10	Անուղղակի ծախսեր	240	160				
	Ընդամենը	4000	5000	100			

4. Ըստ հողվածների ընդհանուր ինդեքսը: Օրինակ աշխատավարձի ինդեքսը (i_3).

$$i_3 = Z_1 q_1 / Z_0 q_0, \text{ որտեղ՝}$$

$Z_1 q_1$ - ը աշխատավարձի վարձատրության հողվածն է հաշվետու, իսկ

$Z_0 q_0$ - ը աշխատավարձի վարձատրության հոդվածն է բազիսային տարում:

Օրինակ, 50g հացահատիկը 4000 դրամ ինքնարժեքով հաշվետու տարում և 50g 4500 դրամով բազիսային տարում կլինի.

$$i_3 = \frac{60 \times 4300}{50 \times 4000} = 1,29 :$$

Ընդհանուր ինդեքսը բաղկացած է «նորմայի» և «գնի» ինդեքսներից: Այսինքն՝ պետք է պարզել, թե ինքնարժեքի տվյալ հոդվածի փոփոխությունը հետևանք է ծախսեր նորմայի՞ (ասենք մարդ-օրերի, սերմի, կերի ծախսի), թե՞ միավորի գնի փոփոխության (ասենք վարձատրության բարձրացման, կերերի, վառելիքի, սերմի, պարարտանյութի թանկացման):

Նորմայի ինդեքսը (i_N) փոփոխությունը որոշվում է.

$$i_N = \frac{H_1 \times P_1 \times q_1}{H_0 \times P_0 \times q_0} \text{ բանաձևով, որտեղ}$$

H_1, H_0 – միավոր արտադրանքի նյութափոխանակությունը կամ աշխատատարությունը է հաշվետու (H_1) և բազիսային (H_0) տարում, ասենք՝ կերի ծախսը 1 g կաթի վրա 1.0 – ից հասել է 1.1 ցկմ-ի, 1 ցկմ-ի գինը 5000 դրամ է:

q – մ արտադրված արտադրանքի ֆիզիկական ծավալն է հաշվետու տարում (g), դիցուկ՝ 50 ցկմ, ապա՝

$$i_N = \frac{1.1 \times 5000 \times 50}{1.0 \times 5000 \times 50} :$$

Գների ինդեքսը որոշվում է հետևյալ բանաձևով.

$$i_P = \frac{P_1 \times H_1 \times q_1}{P_0 \times H_1 \times q_1}, \text{ որտեղ՝}$$

$P_0 P_1$ – ը միավոր նյութական, աշխատանքային ծախսերի գինն է (կամ ինքնարժեքը): Եթե արտադրանքը 50 ցկմ է, որը 1999թ-ին արտադրվել է 4000, իսկ 2010թ-ին 5000 դրամով, ապա «կերեր» հոդվածի գնի ինդեքսը կլինի.

$$\frac{5000 \times 11 \times 50}{4000 \times 11 \times 50} = \frac{275000}{220000} = 1.25$$

Սա նշանակում է կերերը թանկացել են 25%-ով (5000/4000):

Ընդհանուր փոփոխությունը կկազմի.

$$i_{\text{ընդ.}} = i_N \times i_P; \quad i_{\text{ընդ.}} = 1,1 \times 1,25 = 1,375$$

Այսինքն, կերի 10% - ով գերածախսի և 25% թանկացման հետևանքով արտադրանքի 1g-ն թանկացել է 37.5%-ով՝

$$(50 \times 1,1 \times 5000) / (50 \times 1,0 \times 4000) = 1,375$$

5. Կառուցվածքային տեղաշարժի ինդեքսը

$$i_s = \frac{\sum Z_0 q_1}{\sum q_1} / \frac{\sum Z_0 q_0}{\sum q_0} = \frac{\bar{Z}_y}{\bar{Z}}, \text{ որտեղ՝}$$

$\sum Z_0 q_1$ - ը պայմանական նյութադրամական ծախսումներն են, դրամով:

$\sum Z_0 q_0$ - ն բազիսային ժամանակահատվածի նյութադրամական ծախսումներն են, դրամով,

q - ն հաշվարկային տարումն արտադրված արտադրանքի անակն է,

$\bar{Z}_y$ - ը 1g արտադրանքի միջին պայմանական ինքնարժեքն է, դրամ:

Z_0 - ն 1g արտադրանքի միջին ինքնարժեքն է բազիսային տարում:

6. Տարանեռ արտադրանքների կառուցվածքային տեղաշարժերի ինդեքսը որոշվում է.

$$i_{sp} = \frac{\sum Z_0 q_1}{\sum Z_0 q_1}, \text{ բանաձևով, որտեղ՝}$$

$\sum Z_0 q_1$ - ը պայմանական նյութադրամական ծախսումներն են, դրամով,

$\sum Z_0 q_1$ - ը պայմանական ծախսերն են ըստ միջին ինքնարժեքի, դրամով:

7. Ամբողջ ապրանքային արտադրանքի ինքնարժեքի իջեցման ինդեքսը (i_{cc}) որոշվում է.

$$i_{cc} = \frac{\sum Z_1 q_1}{\sum Z_n q_1} \text{ բանաձևով, որտեղ՝}$$

$\sum Z_1 q_1$ - ը փաստացի ինքնարժեքով գնահատված արտադրանքն է,

$\sum Z_n q_1$ - ը պլանային ինքնարժեքով գնահատված արտադրանքն է:

8. Համադրելի արտադրանքի պլանային ինքնարժեքի իջեցման ինդեքսը (i_{pc}) որոշվում է.

$$i_{pc} = \frac{\sum Z_n q_n}{\sum Z_0 q_n}, \text{ որտեղ՝}$$

$\sum Z_n q_n$ - ը պլանային ծախսերն են,

$\sum Z_0 q_n$ - ը բազիսային ժամանակահատվածի արտադրանքի և պլանային արտադրանքի ինքնարժեքի պայմանական ծախսերն են:

9. Համադրելի ապրանքային արտադրանքի ինքնարժեքի իջեցումից առաջացած նախատեսվող տնտեսումը որոշվում է պլանի համեմատությամբ.

$$\Theta = \sum Z_1 q_1 - \sum Z_n q_1$$

Փաստացի քանակի նկատմամբ՝

$$\Theta = \sum Z_1 q_1 - \sum Z_0 q_1$$

10. Համադրելի ապրանքային արտադրանքի դինամիակյի կառուցվածքային տեղաշարժերի ազդեցության ինդեքսը որոշվում է.

$$i_{ac} = \frac{\sum Z_0 q_1}{\sum Z_1 q_1} / \frac{\sum Z_1 q_n}{\sum Z_0 q_n}, \quad i_{ac} = \frac{\sum Z_0 q_1}{\sum Z_0 q_1} / \frac{\sum Z_1 q_1}{\sum Z_0 q_1}, \text{ որտեղ՝}$$

$\sum Z_1 q_n$ - ը ըստ ինքնարժեքի և պլանային արտադրանքի պայմանական ծախսերն են:

11. Ապրանքային արտադրանքի 1 դրամի վրա կատարված ծախսերի իջեցման ինդեքսը որոշվում է.

$$i_{c3} = \frac{\sum Z_1 q_1}{\sum P_1 q_1} / \frac{\sum Z_0 q_0}{\sum P_0 q_0} :$$

12. Համադրելի ապրանքային արտադրանքի ինքնարժեքի իջեցման պլանի կատարման ինդեքսը որոշվում է՝

$$i_{cn} = \frac{\sum Z_n q_n}{\sum Z_0 q_n} / \frac{\sum Z_1 q_1}{\sum Z_0 q_1} :$$

13. Ինքնարժեքի իջեցման հաշվին ծախսերի փոփոխության ինդեքսը որոշվում է ապրանքային արտադրանքի 1 դրամի հաշվով ծախսերը հարաբերելով այդ նույն արտադրանքի 1 դրամի հաշվով ծախսերին՝ հաշվարկած պլանային ինքնարժեքով.

$$i_{HB} = \frac{\sum Z_1 q_1}{\sum P_1 q_1} / \frac{\sum Z_n q_1}{\sum P_1 q_1} :$$

14. Ինքնարժեքի փոփոխությունը ի հաշիվ աշխատավարձի, աշխատանքի արտադրողականության փոփոխության.

$$\Delta Z = \left(1 - \frac{i_3}{i_n} \right) \times \frac{P}{100}, \text{ որտեղ՝}$$

i_3 - ն աշխատավարձի միջին մակարդակն է,

i_n - ը աշխատանքի արտադրողականության միջին մակարդակի ինդեքսն է,

P -ն աշխատանքի վարձատրության տեսակարար կշիռն էինքնարժեքում:

15. Ինքնարժեքի փոփոխությունը արտադրության կառավարման շախսերի փոփոխության հաշվին, որը որոշվում է.

$$\Delta Z = \left(1 - \frac{i_y}{i_q} \right) \times P_y, \text{ որտեղ՝}$$

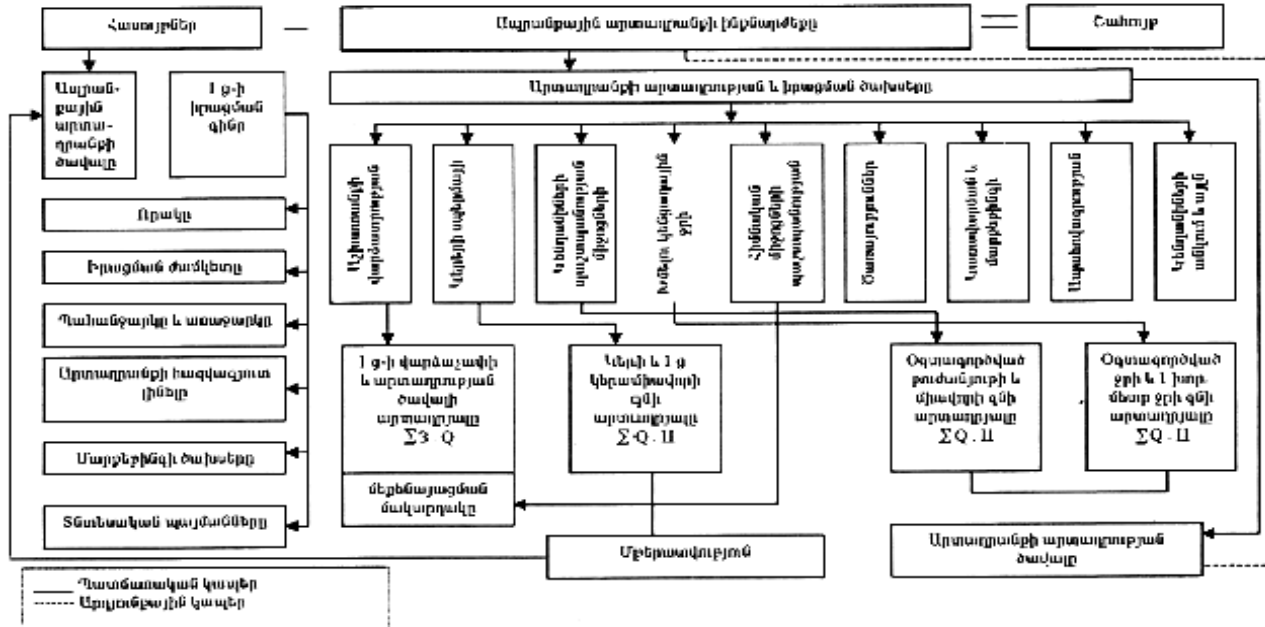
i_y - ը արտադրության կառավարման և սպասարկման ծախսերն են,

i_q - ը արտադրության ծավալի փոփոխության ինդեքսն է,

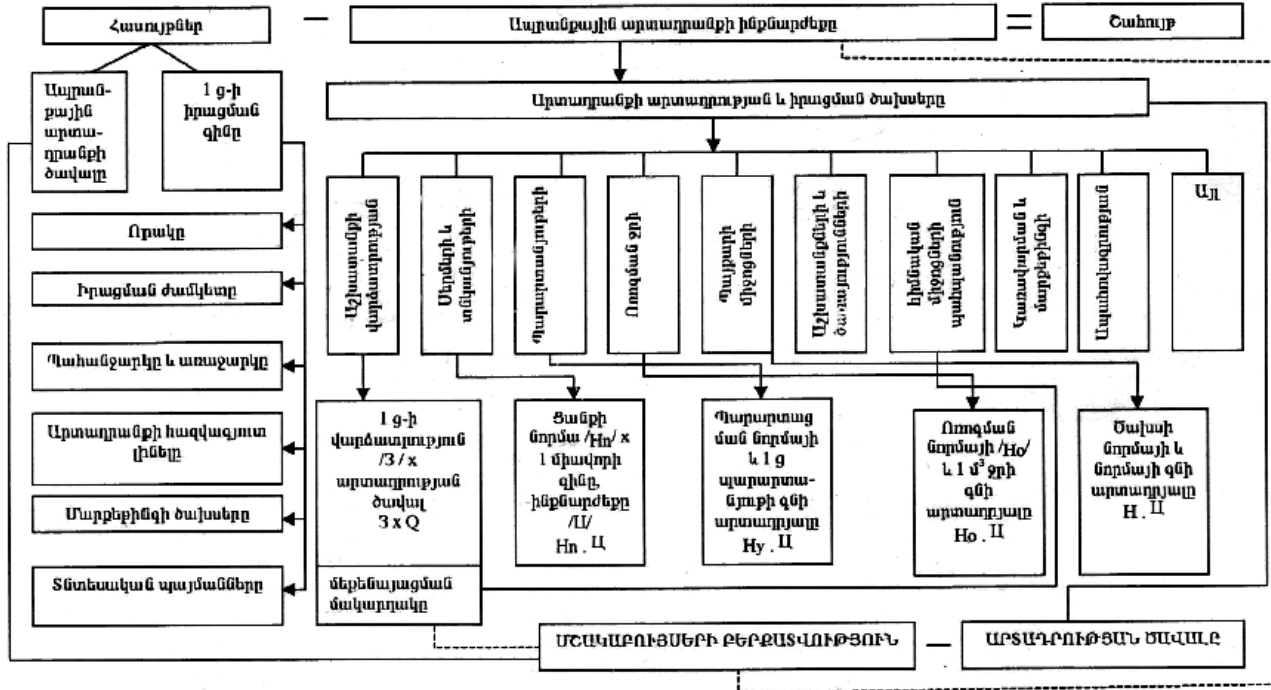
P_y - ը կառավարման և սպասարկման ծախսերի տեսակարար կշիռն է ինքնարժեքում:

ԱՌԱՋԱԴԴԱՆՔ 9, 10 Արտադրական ծախսերի դասակարգումը, հասույթների և շահույթների
ձևավորման ընթացքը բուսաբուծության և անասնաբուծության մեջ

Արտադրական ծախսերի և շահույթի ձևավորումը անասնաբուծության մեջ

Արտադրական ծախսերի և շահույթի ձևավորումը բուսաբուծության մեջ

ԹԵՄԱ 8. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՈՒՍԱԿԱՆ ԵՎ ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԸ

Համախառն արտադրանքի գնահատումը

Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը _____

_____ ,
նրա մեջ ներառվում են. _____

1. _____ ,

2. _____ ,

3. _____ ,

4. _____ ,

5. _____ ,

_____ :
Տնտեսության համախառն արտադրանքը, տնտեսական տարբեր
նկատառումներից ելնելով, հաշվարկվում է երկու գներով.

ա) նրա իրական մեծության, բաշխման չափի և համամասնությունների որոշ-
ման համար այն գնահատվում է համախառն շրջանառության մեթոդով,
այսինքն՝ տնտեսության համախառն արտադրանքի մեջ մտցվում է ինչպես
ապրանքային, այնպես էլ ներտնտեսային շրջանառության համար օգտագործ-
ված մասը: Ընդունված մեթոդիկայի համաձայն՝ համախառն արտադրանքի ոչ
ապրանքային մասը գնահատվում է _____

_____ ,
իսկ ապրանքայինը մասը՝ _____

_____ :
Այսպիսով, համախառն արտադրանքի գնահատման տվյալ մեթոդի
դեպքում ամբողջ արտադրանքը գնահատվում է ինքնարժեքով ($C+V$), նրան
ավելանում են իրացման օգուտները ($+m$) և հանվում են վնասները ($-m$), որը
կարելի է արտահայտել հետևյալ բանաձևով՝

$$C+V = \pm m, \text{ կամ}$$

համապատասխան դրամական հոսքերին ավելացվում է ոչ ապրանքային ար-
տադրանքի արժեքը՝ ինքնարժեքով կամ շուկայական միջին գներով հաշված:

Դիցուկ տնտեսությունն արտադրել է 300g կարտոֆիլ, 1g ինքնարժեքը՝
7000 դրամ: 100g կարտոֆիլը իրացրել է 1g՝ 12000 դրամով, 40g՝ 13000 դրա-
մով, 60g՝ 8000 - ական դրամով: Մնացած 100g օգտագործվել է ներտնտեսային
կարիքների համար: Հաշվել համախառն արտադրանքի փաստացի մեծությունը

_____ :

ԱՌԱՋԱՂԴՐԱՆՔ 1. Համախառն արտադրանքի որոշումը համախառն շրջանառության մեթոդով

Այստեղ կարելի է վարվել երկու կերպ՝ մի դեպքում համախառն արտադրանքը գնահատել ինքնարժեքով, դրան ավելացնելով իրացման օգուտները և հանելով վնասները, մյուս դեպքում էլ ոչ ապրանքային մասը գնահատել ինքնարժեքով, ապրանքայինը՝ արժեքով, և գումարել միմյանց: Արդյունքը ստացվում է նույնը: Այսպես, եթե արտադրվել է 100g հացահատիկ հացահատիկ, 1g-ի ինքնարժեքը՝ 4000 դրամ, որից իրացվել է 40g՝ 1g – 12000դրամ միջին գնով, ապա երկու դեպքում էլ արժեքը կկազմի.

1-ին դեպքում. (համախառն ինքնարժեք + իրացման շահույթը)

$$B\Pi = (100 \times 4000) + 40(12000 - 4000) = 720 \text{ հազար դրամ}$$

2-րդ դեպքում. (ոչ ապրանքայինը՝ ինքնարժեքով, ապրանքայինը՝ արժեքով).

$$B\Pi = (60 \times 4000) + (40 \times 12000) = 720 \text{ հազար դրամ}$$

Արդյունակ 1-ը լրացնելու համար անհրաժեշտ է արտադրանքների ֆիզիկական ծավալները բազմապատկել նրանց 1g ինքնարժեքով և ստանալ համախառն արտադրանքի ինքնարժեքը: Այնուհետև հաշվվում է ստացված շահույթը, որը հաշվարկվում է իրացված արտադրանքի արժեքից հանելով ինքնարժեքը:

Համախառն արտադրանքի արժեքը հաշվելու համար համախառն արտադրանքի ինքնարժեքին գումարվում են իրացումից ստացված շահույթները, հանվում վնասները (աղյուսակ 1):

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Ֆերմերի ինչի՞ն է պետք համախառն արտադրանքի ծավալի իմացությունը:

2. Նա ինչպիսի՞ գներով կգնահատեր իր արտադրանքը:

3. Ձեր սեփական սերմացուն, կերերը ինչպիսի՞ գներով կգնահատեիք ինքնարժեքի հաշվարկման ժամանակ:

4. Կարո՞ղ է արդյոք տնտեսությունն համախառն եկամուտ չունենալ:

5. Կարո՞ղ արդյոք տնտեսությունը ապրանքային արտադրանք չունենալ:

6. Ինչպե՞ս պետք է գնահատել համախառն արտադրանքը, երբ որոշվում են նրա աճի դիմամիկան, աշխատանքի արտադրողականությունը, ռեսուրսների օգտագործման դիմամիկան:

7. Ի՞նչ գնով է հաշվարկվում համախառն արտադրանքը, ե՞րբ պետք է վճռվի նրա բաշխման հարցը, իրական մեծությունը:

8. Կարո՞ղ է ինքնարժեքը հանդես գալ արժեքի դերում, գնի դերում:

9. Գյուղացիական տնտեսությունները կարո՞ղ են արդյոք լրիվ սպառել արտադրանքը:

10. Ի՞նչ է արտագյուղական ապրանքաշրջանառությունը:

1. Համախառն արտադրանքի գնահատումը համախառն շրջանառության մեթոդով

	Արտադրանքի անվանումը	Համախառն արտադրանքի			Ապրանքային արտադրանքի					Համախառն արտադրանքի արժեքը (հազ. դրամ)
		Քանակը (g)	1g-ի ինքնարժեքը (հազ. դրամ)	Ընդամենը ինքնարժեքը (հազ. դրամ)	Քանակը (g)	1g-ի			Ընդամենը շառված (+) վնասը (+) հազ. դրամ	
						Գինը (դրամ)	Լրիվ ինքնարժեքը (դրամ)	Շահույթը (+) վնասը (-)		
1	Հացահատիկ	28	5800		10	8000	6500			
2	Կարտոֆիլ	30	4200		20	10000	5000			
3	Գլուխ սոխ	20	4800		190	10000	5500			
4	Շաքարի ճակնդեղ	25	1900		250	2500	2000			
5	Խնձոր	20	5200		20	12000	6000			
6	Կորնզան	130	1200		-	-	-			
7	Բնական խոտ	600	800		-	-	-			
	Ընդամենը բուսաբուծություն									
8	Կաթ	40	7200		30	12000	8000			
9	Տավարի միս	8	90000		6	100000	90000			
10	Ոչխարի միս	3	70000		2	90000	80000			
11	Ոչխարի կաթ	50	8000		40	14000	10000			
12	Լվացած բուրդ	0.5	60000		0.5	85000	110000			
	Ընդամենը անասնաբուծություն									
	Տնդամենը տնտեսություն									

2. Տնտեսության համախառն արտադրանքի և համախառն եկամտի հաշվարկը

	Համախառն արտադրանքի բաղադրամասերը	Գյուղատնտեսական արտադրանքի արժեքը, (հազ. դրամ)			Օժանդակ արտադրության և ձեռնարկության արտադրանք (հազ. դրամ)	Այլ ծառայություններ և աշխատանքներ, (հազ. դրամ)	Ընդամենը տնտեսության համախառն արտադրանքը, (հազ. դրամ)	Կապիտալ շինարարություն և հիմնական նորոգում
		Բուսաբուծության	Անասնաբուծության	Ընդամենը				
1	Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը ինքնարժեքով				85	15		200
2	Արտադրանքի իրացումից ստացված գումարների գերազանցումը իրացված արտադրանքի ինքնարժեքից	+40% _____	+25% _____	_____	37% _____	-25% _____	_____	- _____
3	Արտադրանքի իրացումից ստացված գումարների նվազումը իրացված արտադրանքի ինքնարժեքից	-13% _____	-27% _____	_____	-19% _____	- _____		- _____
4	Ընդամենը համախառն արտադրանք							
5	Նյութադրամական ծախսումներ (4-րդ կետից)	52%	65%		33%	41%		
6	Նոր ստեղծված արդյունքը (համախառն եկամուտ)							

Համախառն եկամուտը ամբողջական աշխատանքով ստեղծված նոր արդյունքն է:

Հաշվարկում է՝ տնտեսության համախառն արտադրանքի աժեքից հանելով նյութական ծախսումները:

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Ինչքա՞ն կավելանար գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը, եթե իրացումից վնասներ չստացվեին:

Իրացման վնասները = 0, ՀԱ = _____:

2. Ինչքա՞ն է տնտեսության և գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի տարբերությունը.

ՀԱտ – ՀԱգ =

3. Համախառն արտադրանքի մեջ ինչպիսի՞ն է համախառն եկամտի տեսակարար կշիռը (S).

$$S = \frac{ՀԵ \times 100}{ՀԱ} =$$

4. Ի՞նչ է կրկնակի հաշվարկը՝ _____

_____ :

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Համախառն արտադրանքի հաշվարկումը համադրելի գներով

Համադրելի գներով համախառն արտադրանքի մեծության որոշման համար բոլոր արտադրանքների ֆիզիկական ծավալներն առանձին - առանձին բազմապատկվում են 1g-ի 20.....թ. համադրելի գներով և գումարվում են միմյանց (գները վերցնել ամբիոնից):

Համադրելի գներով համախառն արտադրանքի գնահատման նպատակն է համադրելի արտադրանք ստանալ (չեզոքացնել գների տարբերությունը՝ P_C/P_ϕ)՝ աշխատանքի արտադրողականության, հողօգտագործման, ֆոնդե-

րի, օգտագործման արդյունավետության դինամիկայի համադրման համար: Դա ճշտգրիտ կերպով է արտացոլում արտադրանքի ֆիզիկական ծավալների ինդեքսները: Նման ձևով հաշվարկված համախառն արտադրանքները, նայած իրական և համադրելի գների շեղման աստիճանին, կարող են համընկնել, պակասել կամ ավելանալ համախառն արտադրանքի իրական մեծությունից: Նրանց ինդեքսները կարելի է հաշվել (I).

$$I_{BIC} = \sum Q_1 P_C / \sum Q_0 P_C$$

$$I_{BIII} = \sum Q_1 P_C / \sum Q_0 P_\phi$$

$$I_{BIF} = \sum Q_1 P_\phi / \sum Q_0 P_\phi$$

I_{BIIIC} , I_{BIIIP} , $I_{BII\Phi}$ -ն համադրելի, փոփոխական և փաստացի արտադրանքի ինդեքսներն են,

Q_0 , Q_1 - ն արտադրանքի քանակը,

P - ն գինը:

3. Համախառն արտադրանքի գնահատումը 20.... թ. համադրել գներով

	Արտադրանքի անվանումը	Քանակը, (g)			1g-ի համադրելի գինը, (դրամ)	Համախառն արտադրանք, (մլն. դրամ)		
		20.....թ	20.....թ	20.....թ		20.....թ	20.....թ	20.....թ
1	Հացահատիկ	800	500	700				
2	Կարտոֆիլ	200	2500	1600				
3	Գլուխ սոխ	40	50	20				
4	Շաքարի ճակնդեղ	3000	4000	4000				
5	Խնձոր	200	250	400				
6	Կորնզան	3000	3000	3000				
7	Բնական խոտհարքներից	1000	1200	1400				
	Ընդամենը ըուսաբուծությունում							
8	Կաթ	800	1000	1200				
9	Տավարի միս	80	95	102				
10	Ոչխարի միս	60	40	10				
11	Ոչխարի կաթ	200	120	30				
12	Բուրդ	12	8	2				
	Ընդամենը անասնաբուծությունում							
	Ընդամենը՝ տնտեսությունից							

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Ապրանքային արտադրանքի բնորոշումը

Ապրանքային արտադրանքին են պատկանում _____

_____ :

Ոչ ապրանքային արտադրանքի մեջ մտնում են _____

_____ :

Ապրանքայնությունը (Ա) _____

_____ :

Այն որոշվում է.

$$A = \frac{A_w}{\sum A} \times 100 \text{ բանաձևով, որտեղ՝}$$

A_w

$\sum A$

Ապրանքայնությունը կարելի է հաշվել ինչպես բնեղեն, այնպես էլ արժեքային ձևով: Արժեքային ձևով որոշելիս համախառն և ապրանքային արտադրանքները պետք է հաշվարկել նույն գներով: Ամբողջ գյուղատնտեսության, բուսաբուծության և անասնաբուծական և անասնաբուծական ճյուղերի ապրանքայնությունը հաշվարկվում է միայն արժեքային ձևով:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Առանձին ճյուղերի և գյուղատնտեսական արտադրանքի ապրանքայնության որոշումը

Ելակետային տվյալները կարելի վերցնել գյուղացիական տնտեսություններից:

Լրացնել աղյուսակ 5-ը և կատարել հաշվարկներ: Մասնագիտացման խորությունը (K_c) որոշել.

$$K_c = \frac{100}{\sum P(2i - 1)} \text{ բանաձևով, որտեղ՝}$$

P - ն ապրանքային արտադրանքի մեջ առանձին արտադրանքների տեսակարար կշիռն է %-ով նվազող հաջորդականությամբ,

i - ն արտադրանքի զբաղեցրած տեղն է ապրանքային արտադրանքի մեջ նվազող հաջորդականությամբ (կենտ թվերի շարք):

5. Գյուղատնտեսական առանձին ճյուղերի ապրանքայնությունը

	Արտադրանքի անվանումը	Չափի միավորը	Համախառն արտադրանքը	Ապրանքային արտադրանքը, g	Ապրանքայնությունը
1	Հացահատիկ	g	50	_____	35
2	կարտոֆիլ	g	_____	40	40
3	Բանջարեղեն	g	120	90	_____
4	Պտուղ	g	_____	50	90
5	խոտեր	g	300	-	10
6	Ընդամենը խուսաբություն	հազ. դրամ			
7	Կաթ	g	40	_____	80
8	Քաշած տավարի	g	10	5	_____
9	Քաշած ոչխարի	g	5	_____	70
10	Կաթ ոչխարի	g	10	_____	85
11	Բուրդ	g	0.5	_____	80
12	Ընդ. անասնաբուծություն	հազ. դրամ			
13	Ընդ. տնտեսություն	հազ. դրամ			

1. Ինչու՞ հնարավոր չէ 6-րդ, 12-րդ և 13 – րդ կետերի հաշվարկը: Ի՞նչ է պետք դրա համար:
2. Վերոնշյալ տվյալներով հնարավոր է արդյոք որոշել տնտեսության և ճյուղի մասնագիտացումը:
3. Ո՞ր դեպքում է, որ տնտեսությունը խուսափում է ավելացնել ապրանքային արտադրանքը:
4. Ապրանքայնության մակարդակը կարո՞ղ է ազդել շահույթի զանգվածի, շահութաբերության, ֆոնդահատույցի վրա:
5. Վերոնշյալ տվյալներով որոշե՞ք համախառն և ապրանքային արտադրանքի, ապրանքայնության բաց թողնված տեղերը:
6. Ի՞նչ է արտադրողական ապրանքաշրջանառությունը:
7. Ի՞նչ անել ապրանքայնության բարձրացման համար:
8. Ի՞նչ տարբերություն «դրամական եկամուտ», «դրամական հոսք», «ապրանքային արտադրանք» հասկացությունների միջև:
9. Ի՞նչ է ապրանքային շղթան:
10. Ի՞նչ կապ կա կապիտալի շրջապտույտի արագության և ապրանքայնության միջև:

6. Տնտեսության մասնագիտացման ուղղության և խորության որոշումը

	Արտադրանքը	Արտադրանքի քանակը, g	1g-ի շուկայական գինը, հազ. դրամ	Ապրանքային արտադրանքի արժեքը, մլն. դրամ	Ապրանքային արտադրանքի կառուցվածքը, %	Տնտեսության մասնագի- տացման ուղղությունը
1	Հացահատիկ	200	11			
2	Կարտոֆիլ	80	10			
3	Գլուխ սոխ	250	15			
4	Պտուղ	50	25			
5	Ծխախոտ	50	50			
6	Ընդամենը բուսաբուծությունում					
7	Կովի կաթ	40	13			
8	Տավարի միս	10	130			
9	Խոզի միս	15	160			
10	Ոչխարի միս	10	120			
11	Ոչխարի կաթ	15	15			
12	Բուրդ (լվացած)	1.0	100			
13	Ընդամենը անասնաբուծությու- նում	x	x			
14	Ընդամենը տնտեսությունում	x	x		100	

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 5. Առաջադրանքներ ինքնաստուգման համար

ա) Որոշել համախառն արտադրանքի արժեքը, եթե ֆոնդահատույցը 0.5 է, իսկ ֆոնդերի արժեքը՝ 2 մլն. դրամ:

Պատասխան՝ _____ մլն. դրամ:

բ) Որոշել համախառն արտադրանքի մեծությունը, եթե ֆոնդատորությունը 2.0 է, իսկ ֆոնդերի որժեքը՝ 2 մլն. դրամ:

Պատասխան՝ _____ մլն. դրամ:

գ) Որոշել հացահատիկի համախառն արտադրանքի արժեքը և 1g-ի շուկայական գինը, եթե 1 մարդ/օրում աևտադրվել է 18000 դրամի արտադրանք, 1 հա-ի բերքատվությունը 30g է, իսկ 1g-ի աշխատատարությունը 0.7 մարդ/օր է, տարածությունը՝ 10 հա:

Պատասխան _____ հազ. դրամ:

դ) Որոշել համախառն արտադրանքի արժեքի 1g-ի գինը, եթե ծխախոտի 1g-ի ինքնարժեքը 30հազ. դրամ է, 1հա-ի բերքատվությունը՝ 40g, աշխատանքի վարձատրությունը կազմում է ինքնարժեքի ծախսերի 60 %-ը, 1 մարդ/օրվա վարձատրությունը 3000 դրամ է, իսկ աշխատանքի արտադրողականությունը 1 մարդ/օրում կազմում է 8383 դրամ, տարածքը՝ 10 հա է:

Պատասխան՝ _____ մլն. դրամ:

ե) Որոշել համախառն արտադրանքի արժեքը, եթե արտադրական ծախսերի աշժեքը 0.5 մլն. դրամ է, իսկ եկամտաբերությունը՝ 40%:

Պատասխան՝ _____ մլն. դրամ:

զ) Որոշել համախառն արտադրանքի արժեքը, եթե ապրանքային արտադրանքը 0.7 մլն. դրամ է, ապրանքայնությունը՝ 35%:

Պատասխան՝ _____ մլն. դրամ:

է) Որոշել բիզնեսի այլընտրանքի նպատակահարմարությունը, եթե գյուղատըն-տեսության մեջ 1 մարդ/օրվա արտադրանքը 15000 դրամ է, իսկ համախառն եկամուտը կազմում է նրա 60%-ը, աշխատանքային վարձատրությունը՝ համախառն եկամտի 50%-ը, իսկ Ձեզ առաջարկում են աշխատանք օրական 5000 դրամով:

Ապրանքային արտադրանք

ը) Որոշել ապրանքային արտադրանքը, եթե շրջանառու միջոցների միջին տարեկան արժեքը 2 մլն. դրամ է, իսկ շրջապտույտի տևողությունը՝ 182 օր:

թ) Որոշել ապրանքային արտադրանքը, եթե շրջանառու միջոցների արժեքը 2 մլն դրամ է, իսկ շրջապտույտի գործակիցը՝ 2:

ժ) Հաշվարկել ապրանքային արտադրանքը, եթե համախառն արտադրանքի արժեքը 2 մլն. դրամ է, իսկ ապրանքայնությունը՝ 75%:

ի) Որոշել ապրանքային արտադրանքը, եթե լրիվ ինքնարժեքը կազմում է 3 մլն. դրամ, իսկ շահութաբերության մակարդակը՝ 35%:

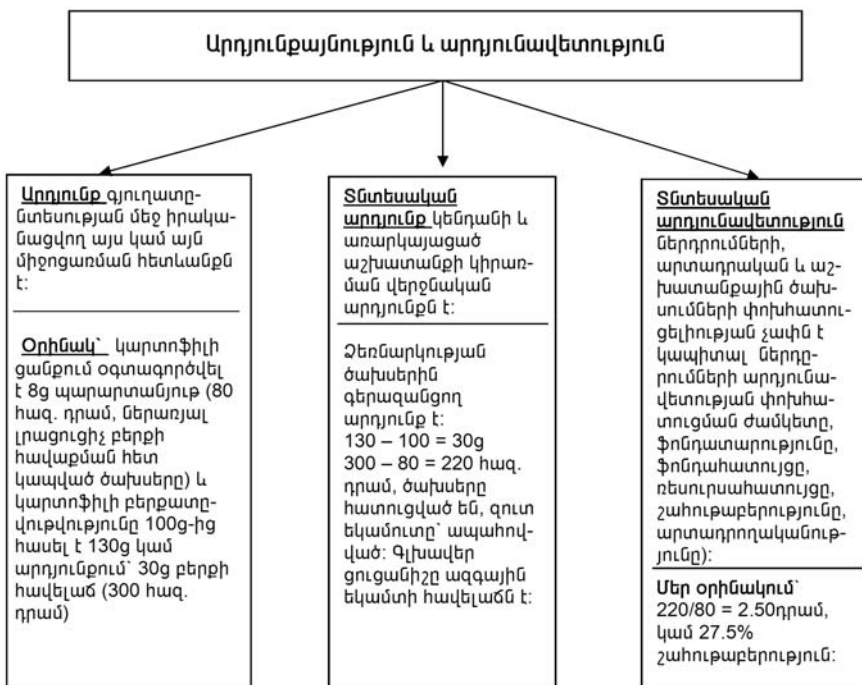
ԹԵՄԱ 9. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐՏՐԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԿԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Արդյունավետության հասկացության ձևակերպումը

Գյուղատնտեսական արտադրության տնտեսական արդյունավետությունը _____

_____ :

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. «Արդյունք», «Տնտեսական արդյունք», «Տնտեսական արդյունավետություն» ձևակերպումը

Տնտեսական արդյունավետության տեսակները

1. Ճյուղային արդյունավետություն ($\mathfrak{O}_{or}$) ամբողջ գյուղատնտեսության մեջ ստեղծված համախառն արտադրանքի (ԲՊ) զուտ եկամտի (ԲԺ) կամ շահույթի Ո հարաբերությունն է կենդանի և առարկայացած ծախսերին.

$$\mathfrak{O}_{or} = \frac{B\Pi}{\Pi_j + \Phi_{oc} \times K} \quad \mathfrak{O}_{or} = \frac{B\mathfrak{I}}{\Pi_j + \Phi_{oc} \times K} \quad \mathfrak{O}_{or} = \frac{\mathfrak{U}\mathfrak{I}(\Pi)}{\Pi_j + \Phi_{oc} \times K}$$

Π_j - ն արտադրական ծախսերն են,

Φ_{oc} - հիմնական ֆոնդերի արժեքն է,

K - ճյուղային արդյունավետության գործակիցն է:

2. Գյուղատնտեսական ձեռնարկության տնտեսական արդյունավետությունը

3. Տնտեսավարող առանձին սուբյեկտների արտադրության արդյունավետությունը

4. Առանձին ճյուղերի (բուսաբուծություն, անասնաբուծություն) արդյունավետությունը

5. Առանձին մշակաբույսերի և արտադրանքների արտադրության արդյունավետությունը (հացահատիկ, կարտոֆիլ, կերեր, կաթ, միս)

6. Առանձին միջոցառումների տնտեսական արդյունավետությունը (ագրոտեխնիկական, մեխորատիվ, զոռանասնաբուծական, ինժեներական, տնտեսական)

7. Էկոլոգիական արդյունավետությունը տնտեսական արդյունավետությունն է՝ գնահատված շրջակա միջավայրին հասցված վնասի տարբերությամբ

8. Նորաստեղծության, մարդկային կապիտալում ներդրումների արդյունավետությունը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Զուտ եկամտի և շահույթի, եկամտաբերության և շահութաբերության որոշումը

Զուտ եկամուտը ($YД$) համախառն արտադրանքի ($ВП$) այն մասն է, որը մնում է նրա արտադրության համար ծախսված արտադրական ծախսումների ($Π_3$) (աշխատանքի վարձատրության, շրջանառու միջոցների և սպառված հիմնական ֆոնդերի մաշվածքը) փոխհատուցումից հետո: Օրինակ, կարտոֆիլի 1հա-ի վրա ծխսվել է 900 հազ. դրամ և արտադրվել է 300g կարտոֆիլ, որի շուկայական գինը կազմում է 2400 հազ. դրամ, հետևապես՝

$$YД = ВП - Π_3, \quad YД = 2400 - 900 = 1500 \text{ հազ. դրամ:}$$

Առավելապես օգտագործվում է ոչ ապրանքային արտադրանքի մեջ եղած շահույթը գնահատելու համար: Զե - ն ամբողջովին ապրանքային շրջանառության ոլորտը չի մտնում, այն փող չէ, սուկ հաշվարկային թիվ է:

Օրինակ, ֆերմերն աճեցնում է 30 արու հորթ: Նպատակ ունի այն իրացնել

17 – 18 ամսական հասակում՝ 400 կգ քաշով: Ավարտվել է տարին, և նա ուզում է իմանալ բիզնեսը շարունակելու նպատակահարմարությունը, եթե շուկայական գինը 1g քաշաճի համար 45 հազ. դրամ է: Պարզվում է, որ նախնական տվյալներով 1g քաշաճը տարեվերջին նստել է 60 հազ. դրամ: Մինչդեռ, նվազող հատույցի դրսևորման հետագա ռիսկի հաշվառմամբ, այն հետագայում ավելի թանկ կնստի: Ուրեմն, վնասի կեսից էլ կարելի էր սթափվել:

Եկամտաբերություն (P) - կարևոր է զուտ եկամտի ոչ միայն բացարձակ, այլև հարաբերական մեծությունը: Միևնույն չէ, թե ծախսած 1 դրամը 0.2, 1.2 կամ 3 դրամով է հատուցվել: Դրա համար զուտ եկամուտը պետք է հարաբերել արտադրական ծախսումներին: Այն որոշվում է եկամտաբերության ցուցանիշով (Рентабельность) կարելի է արտահայտել գործակցի կամ %-ի ձևով.

$$P_K = \frac{YД}{З_{ПР}}, \quad P_Y = \frac{YД}{З_{ПР}} \times 100$$

Այն ցույց կտա, թե տնտեսությանն ինչ է բերել ծախսված 1 դրամը: Օրինակ, վերը նշված օրինակում, կարտոֆիլի արտադրության մեջ ծախսված յուրաքանչյուր դրամը բերել է՝

$$P_K = \frac{1500}{900} = 1.66 \text{ դրամ,} \quad P_Y = \frac{1500}{900} \times 100 = 166 \%$$

Եթե առևտրում այն 2 կամ 3 է, պարզ է, որ ներդրողներն իրենց կապիտալը կփոխադրեն այնտեղ:

Շահույթ - իրացված արտադրանքի արժեքի (B) և նրա արտադրության ու սպառողին հասցնելու ծախսերի (C) ու ավելացված արժեքի գումարի (H_c) տարբերությունն է:

$$\Pi = (B - H_{Дс}) - C_K \quad (\text{коммерческая себестоимость})$$

Հետևապես, այն զուտ եկամտի միայն իրացված և դրամական ձև ընդունած մասն է: Այն ապրանքային արտադրության կատեգորիա է: Եթե արտադրանքն ամբողջապես իրացվում է, ապա զուտ եկամուտը հավասար է շահույթին:

Շահութաբերության մակարդակ - ցույց է տալիս ամբողջական ծախսումների արդյունավետությունը (C_K) և որոշվում է ինչպես եկամտաբերության պարագայում, այս անգամ շահույթը (Π) հարաբերելով լրիվ ինքնարժեքին (մինչև սպառողին հասցնելու ծախսեր)՝ C_K (коммерческая себестоимость).

$$\Pi T = \Pi / C_K \times 100$$

ԱՌԱՋԱՂՈՒՄ 4 Ինքնաստուգման առաջադրանքներ (4 - 6)

Ֆերմերն արտադրել է 120g կարտոֆիլ՝ 1g-ի արտադրական ինքնարժեքը 6000 դրամով, դրանից իրացրել է 80g, որի 1g-ն մինչև սպառողին հասցնելը նստել է 7000 դրամ: Կարտոֆիլի 1g-ի իրացման գինը 10 000 դրամ է: Որոշել զուտ եկամուտը և շահույթը:

1. Ջուտ եկամուտը կկազմի.

$$C_D = 120(10000 - 6000) = 480 \text{ հազ. դրամ}$$

Եկամտաբերությունը՝

$$PT = \frac{10000 - 6000}{6000} \times 100 = 66\% \text{ կամ}$$

$$PT = \frac{120 \times (10000 - 6000)}{120 \times 6000} = 66\% :$$

2. Շահույթը կկազմի՝

$$\Pi = 80 \times (10000 - 7000) = 240 \text{ հազ. դրամ:}$$

Շահութաբերությունը՝

$$PT = \frac{80 \times (10000 - 7000)}{800 \times 7000} \times 100 = 42.8\% \text{ կամ}$$

$$PT = \frac{(10000 - 7000)}{7000} \times 100 = 42.8\%$$

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 5. Ձուտ եկամուտ, շահույթ, եկամտաբերություն, շահութաբերություն

Ֆերմերը, խնամելով 40 գլուխ խոշոր եղջերավոր անասուն, տարեվերջում ստացել է 80ց քաշած: Դրանից իրացրել է 60 ց-ն: 1ց-ի արտադրական ինքնարժեքը 135 հազ. դրամ, իրացման գինը 165 հազ. դրամ:

Պատասխան՝ զուտ եկամուտը՝ _____ հազ. դրամ,
շահույթը՝ _____ հազ. դրամ,
եկամտաբերությունը՝ _____ %,
շահութաբերությունը՝ _____ %:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 6. Ձուտ եկամտի, շահույթի, եկամտաբերության, շահութաբերության որոշում

Որոշեք շահույթը, եթե շահութաբերությունը՝ 27% է, իսկ պտղի 1ց-ի իրացման գինը՝ 15 հազ. դրամ, բերքատվությունը՝ 125ց է:

Պատասխան՝ շահույթը 1ց-ից՝ _____ դրամ,
շահույթը 1 հա-ից՝ _____ հազ. դրամ,

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 7. Բիզնեսի նպատակահարմարության որոշում

Որոշեք բիզնեսի նպատակահարմարությունը, եթե սնկի արտադրության շահութաբերությունը 80% է, սնկի 1 կգ-ի շուկայական գինը՝ 1000 դրամ է: Աշխատանքի վարձատրությունը կազմում է ծախսերի 70%-ը: 1ց սնկի վրա աշխատանքային ծախսումները կազմում են 10 մարդ/օր: ՓԲԸ-ն 1 մարդ/օրվա համար Ձեզ առաջարկում է 3000 դրամ:

Պատասխան՝ սնկի արտադրությունում 1 մարդ/օրվա վարձատրությունը _____ հազ. դրամ է: Ձեռնտու է, թե՞ ոչ:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 8. Մշակաբույսերի համեմատական արդյունավետության որոշում

Ինչպիսի՞ն է մշակաբույսերի համեմատական արդյունավետությունը, եթե հացահատիկի 1ց-ի գինը 10 հազար, կարտոֆիլինը՝ 9 հազար դրամ է, շահութաբերությունը՝ համապատասխանաբար 140% և 40%, իսկ 1հա-ից ստացված բերքը՝ 25ց և 180ց:

Պատասխան՝ 1 հա-ից ստացվում է շահույթ՝ _____ հացահատիկից՝ _____ հազ. դրամ,
կարտոֆիլից՝ _____ հազ. դրամ:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 9. Շահութաբերության որոշում այլ գործոններով

Որոշեք շահութաբերությունը, եթե աշխատանքի վարձատրությունը ինքնարժեքում 40% է, 1 մարդ/օրվա վարձատրությունը՝ 3500 դրամ: Բանջարեղենի 1ց-ի վրա աշխատանքային ծախսումները կազմում են 2 մարդ/օր, իսկ 1ց-ի շուկայական գինը 6000 դրամ է:

Պատասխան՝ 1ց-ի ինքնարժեքը _____ դրամ,
շահույթը _____ դրամ,
շահութաբերությունը՝ _____ %:

Իսկ Դուք կգբաղվեի՞ք նման բիզնեսով:

ԱՌԱՋԱՂԱՐԱՆՔ 10. ՀԱ-ի, ՁԵ-ի, ՀԵ-ի որոշում

Տնտեսությունը զբաղվում է խոզաբուծությամբ: Արտադրվելու է 50 g միս: Մսի 1g-ի շուկայական գինը 100 հազ. դրամ է: 1g-ի վրա կերերի ծախսը կազմում է 7g կերամիավոր: Որոշեք արտադրության նպատակահարմարությունը, եթե կերերը այլ նյութական ծախսերի հետ միասին կազմում են 70%, աշխատանքի վարձատրությունն այլ ծախսերի հետ միասին՝ 30%: 1g համակցված կերի արժեքը նյութական ծախսումների մեջ կազմում է 80%:

Որոշեք համախառն արտադրանքի արժեքը _____ հազ. դրամ,
համախառն եկամուտը՝ _____ հազ. դրամ,
Զուտ եկամուտը՝ _____ հազ. դրամ,
եկամտաբերությունը՝ _____ %:

ԱՌԱՋԱՂԱՐԱՆՔ 11. Հահույթի հաշվարկ կապիտալի միջոցով

Ինչքա՞ն շահույթ կստացվի, եթե կապիտալ ներդրումների պահանջը 9 մլն. դրամ է, իսկ փոխհատուցման ժամկետը՝ 3 տարի:
Պատասխան՝ շահույթը պետք է կազմի՝ _____ մլն. դրամ:

ԱՌԱՋԱՂԱՐԱՆՔ 12. ՀԵ-ի որոշում այլ ցուցանիշներով

Որքա՞ն է համախառն արտադրանքը, եթե 3մլն. դրամ շրջանառու միջոցների շրջապտույտի գործակիցը 2 է, իսկ ապրանքայնության մակարդակը՝ 65%:
Պատասխան՝ համախառն արտադրանքը _____ մլն. դրամ է:

ԱՌԱՋԱՂԱՐԱՆՔ 13. Ինքնարժեքի, շահույթի և շահութաբերության որոշում

Որքա՞ն են տնտեսության կաթի 1g-ի ինքնարժեքը, շահույթը և շահութաբերությունը, եթե աշխատանքի վարձատրությունն ինքնարժեքում 35% է, 1g կաթի վրա ծախսվել է 1.1 մարդ/օր, իսկ 1 մարդ/օրվա վարձատրությունը 4800 դրամ է, 1g կաթն իրացվում է 15000 դրամով:

Հաղցեր ինքնաստուգման համար.

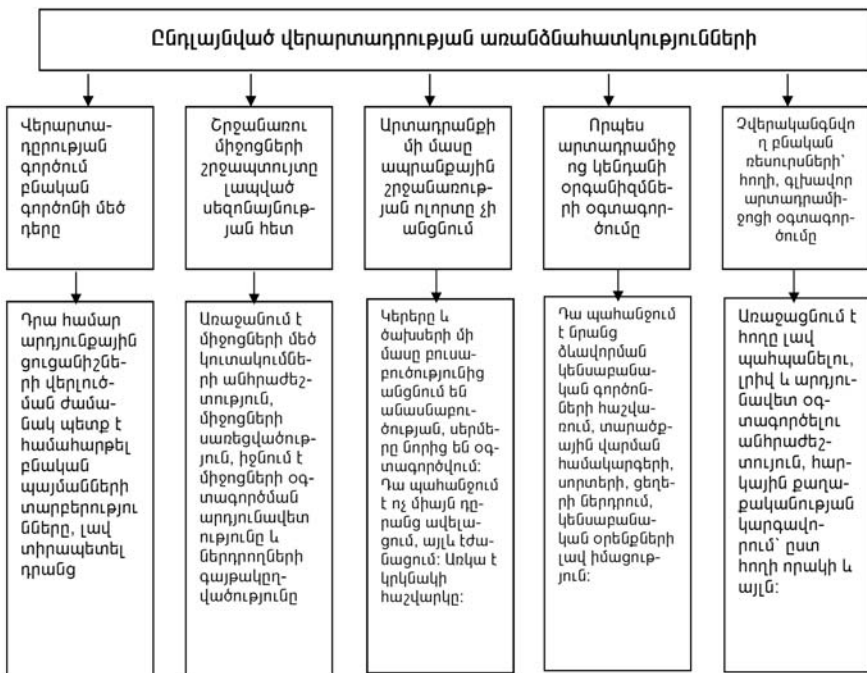
1. Ի՞նչ է գյուղատնտեսության արդյունավետությունը: Ինչպիսի՞ն է նրա ըմբռնումը կանոնական և իրական տնտեսագիտության կողմից:
2. Ցուցանիշների ո՞ր խումբն է բնութագրում գյուղատնտեսության մեջ անցկացվող միջոցառումներից ստացված արդյունքը.
ա) բերքատվության, կաթնատվության բարձրացումը, կենդանի քաշի հավելաճի մեծացումը, ձվատվության բարձրացումը,
բ) աշխատողների հաշվով արտադրանքի ելքը, աշխատատարությունը, ինքնարժեքը, ծախսերի հատուցումը, շահութաբերության մակարդակը:
3. Ո՞րն է համարվում գյուղատնտեսության տնտեսական արդյունավետության չափանիշը.
ա) կենդանի և առարկայացած աշխատանքի նվազագույն ծախսումներով ազգային եկամտի, համախառն եկամտի առավելագույն ստացում,
բ) կենդանի և առարկայացած աշխատանքի նվազագույն ծախսումներով հողի յուրաքանչյուր հա-ից, անասունի յուրաքանչյուր գլխից առավելագույն արտադրանքի ստացում:
4. Ո՞ր ցուցանիշն է առավել բարձր աստիճանով արտացոլում ժողովրդա-տնտեսական արդյունավետությունը.
ա) համախառն ներքին արդյունքի ծավալը բնակչության 1 շնչի հաշվով,
բ) ազգային եկամտի արտադրության ծավալը բնակչության 1 շնչի հաշվով,
գ) ՀՆԱ և ազգային եկամուտը ռեսուրսների միավորի հաշվով,
դ) միջազգային համեմատական սանդղակներում երկրի զբաղեցրած տեղը:
5. Ո՞րն է գյուղատնտեսության մեջ ստեղծված նոր արդյունքը.
ա) համախառն արտադրանքի և նյութական ծախսերի տարբերությունը,
բ) աշխատանքի վարձատրության և շահույթի միագումարի,
գ) իրացված արտադրանքի ծավալը,
դ) զուտ եկամտի մեծությունը, վերջնական արդյունքը:

ԹԵՄԱ 10. ԸՆԴԱՅՆՎԱԾ ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

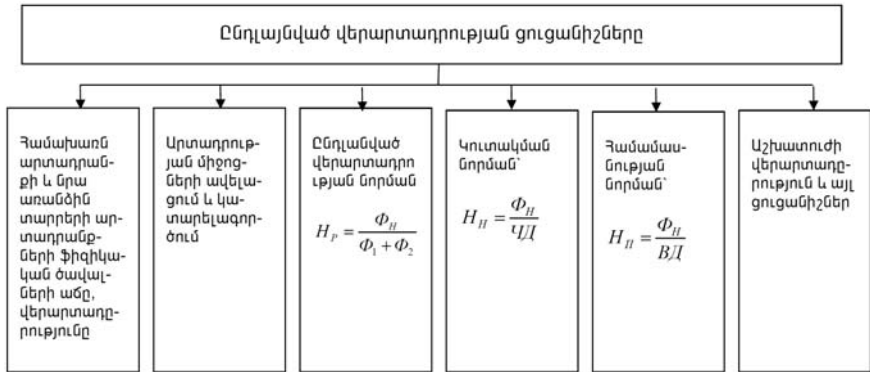
ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Ընդլայնված վերարտադրության հասկացողության ձևակերպումը

Ընդլայնված վերարտադրությունը _____

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Ընդլայնված վերարտադրության առանձնահատկությունների սխեմայի լրացում

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Գյուղատնտեսության ընդլայնված վերարտադրության ցուցանիշների տիրապետում

H_p - ընդլայնված վերարտադրության նորման,

Φ_1, Φ_2 - հիմնական և շրջանառու միջոցների արժեքը,

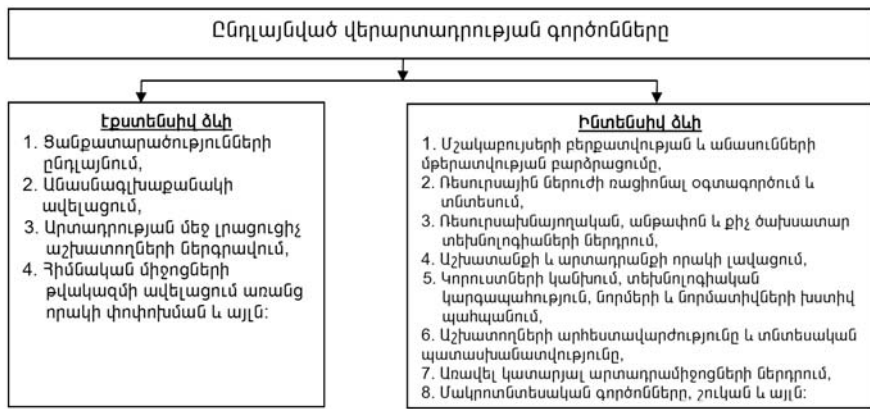
Φ_H - զուտ եկամտի կուտակվող մասը, դրամ,

H_H - զուտ եկամտի կուտակվող մասի տեսակարար կշիռը, %,

Y/I - զուտ եկամտի գումարը, դրամ

H_H - համախառն եկամտի կուտակվող մասի տեսակարար կշիռը, %:

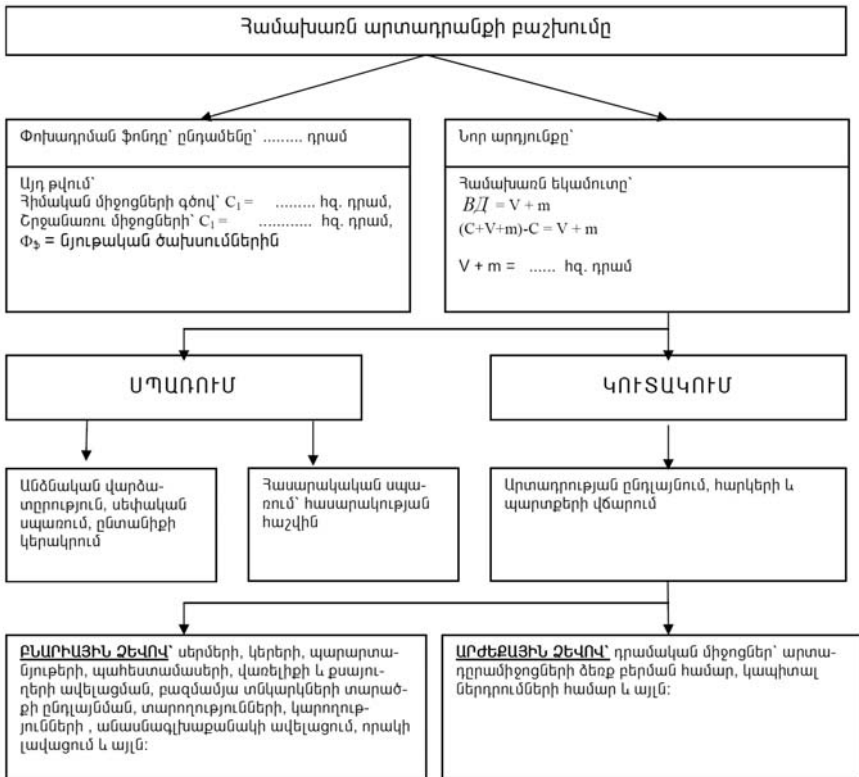
ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Ընդլայնված վերարտադրության գործոնների տիրապետում

ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 5. Համախառն արտադրանքի բաշխումը

Գյուղացիական տնտեսությունն արտադրել է 2.4 մլն դրամի համախառն արտադրանք: Դրա համար ծախսել է սերմեր՝ 0.2, կերեր՝ 0.4, վառելիք՝ 0.1, պարարտանյութեր և բուժանյութեր՝ 0.15, ջուր 0.3, հիմնական միջոցների մաշվածք՝ 0.07, փոքրարժեք և արագամաշ առարկաներ՝ 0.03մլն. դրամի: Աշխատանքային ծախսումները կազմել են 600մ/օր: Մեկ մարդ օրվա համար վճարելու է 3500 դրամ: Վճարվելու է հողի վարկը՝ 60 հազար, տեխնիկայի վարձակալման համար՝ 0.1 մլն. դրամ (որից՝ 60%-ը վարձատրություն):

Կատարել համախառն արտադրանքի բաշխում:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 6. Ընդլայնված վերարտադրության գուցանիշների հաշվարկման մեթոդի տիրապետում

1. Ընդլայնված վերարտադրության նորմայի (H_p) հաշվարկը:

Որոշվում է կուտակման ֆոնդը (Φ_H) հիմնական և շրջանառու ֆոնդերին (Φ_1, Φ_2) հարաբերելու միջոցով.

$$H_p = \frac{\Phi_H}{\Phi_1 + \Phi_2} \times 100 ,$$

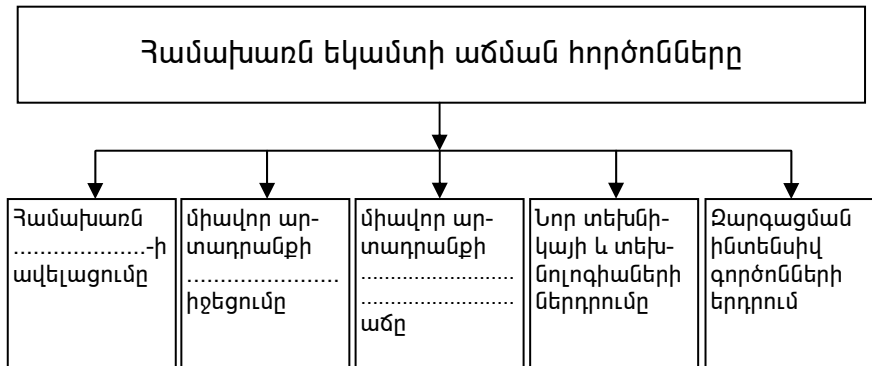
2. Կուտակման նորմայի (H_H) հաշվարկը:

$$H_H = \frac{\Phi_H}{\Psi_D} \times 100 :$$

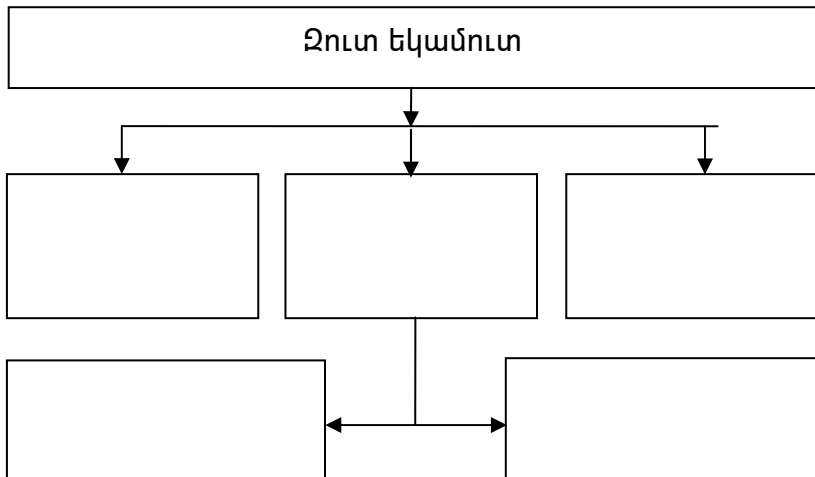
Սա վկայում է, թե տնտեսության զուտ եկամտի որ մասն է գնում կուտակման: Կուտակման նորման կախված է բազմաթիվ գործոններից՝ ֆոնդատարության գործակցից (K_ϕ), եղած ֆոնդերի մեծությունից (Φ), արտադրանքի ծրագրավորված հավելումից (t_1), աշխատանքի վարձատրության ֆոնդից (O_ϕ) և նրա նախատեսվող աճից (t_2): Հետևապես, այն պարզ վերարտադրության նկատմամբ կարելի է ներկայացնել հետևյալ բանաձևով.

$$H_H = \frac{K_\phi (\Phi \times t_1) + O_\phi \times t_2}{100} :$$

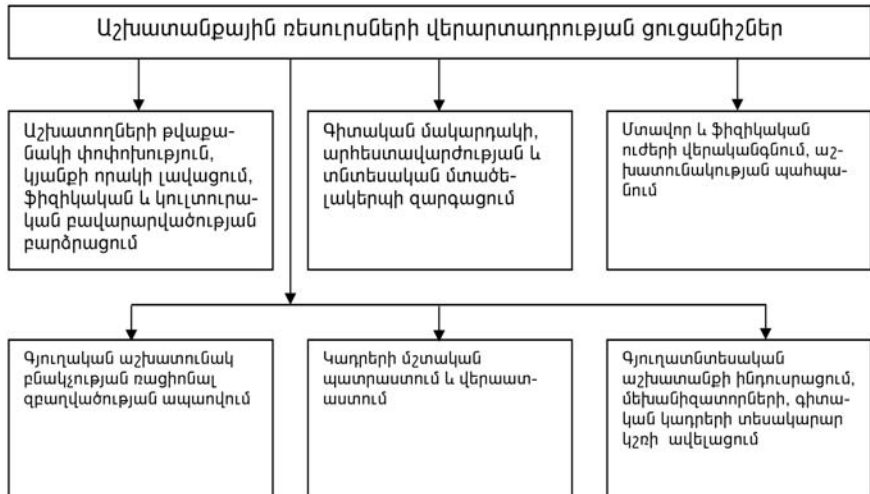
ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 7. Համախառն եկամտի աճման գործոնները

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 8. Զուտ եկամտի բաշխումը

ԱՈԱԶԱՐՐԱՆՔ 9. Աշխատանքային ռեսուրսների ընդլայնված վերարտադրության ցուցանիշներ

ԹԵՄԱ 11. ԳԻՆԸ Լ ԳՆԱԳՈՅԱՑՈՒՄԸ

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Ձևակերպել գնի կատեգորիան

Գինը _____

_____ :

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Միջին գնի որոշումը

Հաշվարկել իրացման միջին գինը, եթե 300g ապրանքային կարտոֆիլն իրացվել է 80g էլիտային ընկանյութ, 1g՝ 25 հազ. դրամով, 100g՝ 11000 , 40g՝ 7000, 80g՝ 5000 դրամով:

Պատասխան՝ _____ դրամ:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Գնի որոշումը տարբեր եղանակներով

Հաշվարկեք կաթի իրացման միջին գինը, եթե ինքնարժեքը կազմում է 7200 դրամ, իսկ շահութաբերությունը՝ 33%:

Պատասխան՝ _____ դրամ:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Գնի որոշումը այլ ցուցանիշներով

1 մարդ/օրվա վարձատրությունը 4500 դրամ է, 1g կարտոֆիլի վրա ծախսվել է 1 մարդ/օր, իսկ վարձատրության տեսակարար կշիռն ինքնարժեքում կազմում է 40%: Որոշեք 1g կարտոֆիլի իրացման գինը, եթե շահութաբերությունը 75% է:

Պատասխան՝ _____ դրամ:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 5. Գնի փնտրելը այլ ցուցանիշներով

Ֆերմերը քիմիական պայքարի միջոցով հացահատիկի 1հա-ի բերքն ավելացրեց 3g-ով (1g-ի արժեքը՝ 8000 դրամ) և բերքատվությունը 17g-ից հասցրեց 20g-ի: Որոշեք միջոցառման արդյունավետությունը և գների մակարդակը, եթե հերթիցիդով մշակված հացահատիկը շուկայում մշված գնից վաճառվում է 30%-ով ցածր գնով, իսկ պայքարի ծախսը 1հա-ի հաշվով 15 – 20 հազ. դրամ է:

Պատասխան բերքի հավելումը = _____ դրամ,

Գների իջեցումից կորուստը՝ = _____ դրամ,

Գների անկումը 1g-ի հաշվով՝ = _____ դրամ,

Շահույթի կորուստը՝ = _____ դրամ:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 6. Գճի տնտեսական հիմնավորումը

Ինչպիսի՞ն է գների տնտեսական հիմնավորվածությունը, եթե օպտիմալ շահութաբերությունը շուկայի տվյալ իրավիճակում պետք է կազմեր 25%, մինչդեռ տնտեսությունների 75%-ն ապահովում են 13% շահութաբերություն, արտադրում են արտադրանքի 13%-ը, իսկ արտադրանքի 87%-ն արտադրող ձեռնարկությունների 25%-ը ապահովում են 35% շահութաբերություն:

Հաշվարկ՝

Պատասխան՝ շահութաբերությունը =%,
(ցածր է օպտիմալից, բարձր է օպտիմալից, հավասար է նրան):

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 7. Գճի տնտեսական հիմնավորումը

Հանրապետությունում ծխախոտի 1g-ի միջին գինը 50 հազ. դրամ է, միջին ինքնարժեքը՝ 35 հազ. դրամ: Ինչպե՞ս վարվեն Գեղարքունիքի մարզի ճամբարակի ենթաշրջանի տնտեսությունները, որոնց ծխախոտի 1g-ի ինքնարժեքը 50-70 հազ. դրամ է:

Պատասխան՝ _____

_____ :

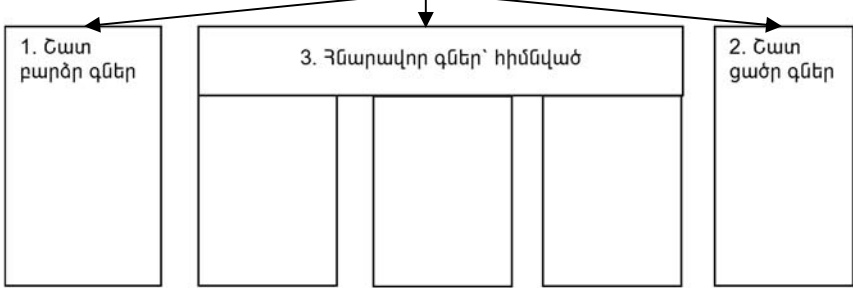
ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔ 8. ԳՆԵՐԻ ՖՈՒՆԿՑԻԱՆ

ԳՆԵՐԻ ՖՈՒՆԿՑԻԱՆԵՐԸ (\$)	
→	Հաշվառման \$.
→	Պլանավորման \$.
→	Կարգավորիչ \$.
→	Բաժխիչ և վերաբաշխիչ \$.
→	Հսկիչ \$.
→	Խթանման \$.
→	Սոցիալական \$.
→	Էկոլոգիական, նորաստեղծություն

ԱՌԱՋԱՂԻՍՔ 9. Գնագոյացման սկզբունքները

	Գնագոյացման սկզբունքները
	Ազատ գնագոյացման զուգակցում (ինչի՞ հետ) _____
	Գների հավասարակշռում (ինչո՞վ) _____
	Գների համարժեքության ապահովում (ո՞ր ճյուղերի միջև) _____
	Առաջարկի գների մշակման հիմքում _____ մեթոդի օգտագործում
	Ապրանք արտադրողների համար ընդլայնված վերարտադրության հիմք հանդիսացող ապահովում
	Գյուղատնտեսական արտադրանքի _____ բարձրացում և _____ իջեցում
	Գների տարբերակում, ելնելով արտադրանքի _____-ից, իրացման _____-ից
	Ապրանք արտադրողների նյութական _____ և տնտեսական _____ բարձրացում
	Արտադրության և ռեսուրսների ռացիոնալ _____ և արտադրության ապահովում
	Լեռնային գյուղերի դատարկումից փրկելու և ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետության բարձրացման խթանումը
	Արտադրանքի առանձնահատուկ կողմի _____
	Գնորդի աչքում ապրանք - առաջարկի _____ ապահովում
	Այլ սկզբունքներ մտաբերե՞ք ինքներդ _____

ԱՌԱՋԱՌԱՆՔ 10. Գնագոյացման մեթոդները

1. Այս գներով հնարավոր չէ ծնավորել _____

2. Այս գներով հնարավոր չէ ստանալ _____

ԱՌԱՋԱՌԱՆՔ 11. Գները միջազգային առևտրում: Գին և որակ

Բրազիլիայում ձեռք է բերվել 20տ սուրճ՝ 1տ-ի համար վճարելով՝ 1000 ԱՄՆ դոլար: Հայաստանում վաճառելու համար այն հանձնվել է 50 վերավաճառողների, որոնք էլ հանձնել են 200 վաճառողների: Ինչպե՞ս անվանել ձեռք բերման, հանձնման և վաճառքի գները: Ի՞նչ են \$ՕԲ, ԿԱՖ, \$ԱՍ, ՍԻՖ գները:

ԱՌԱՋԱՌԱՆՔ 12. Գինը և արտադրանքի որակը

3.6% յուղայնությամբ կաթի 1ց-ին գործարանը վճարել է 6.0 հազ. դրամ: Ինչպիսի՞ն է 4.2% յուղայնությամբ կաթի 1ց-ի գինը:

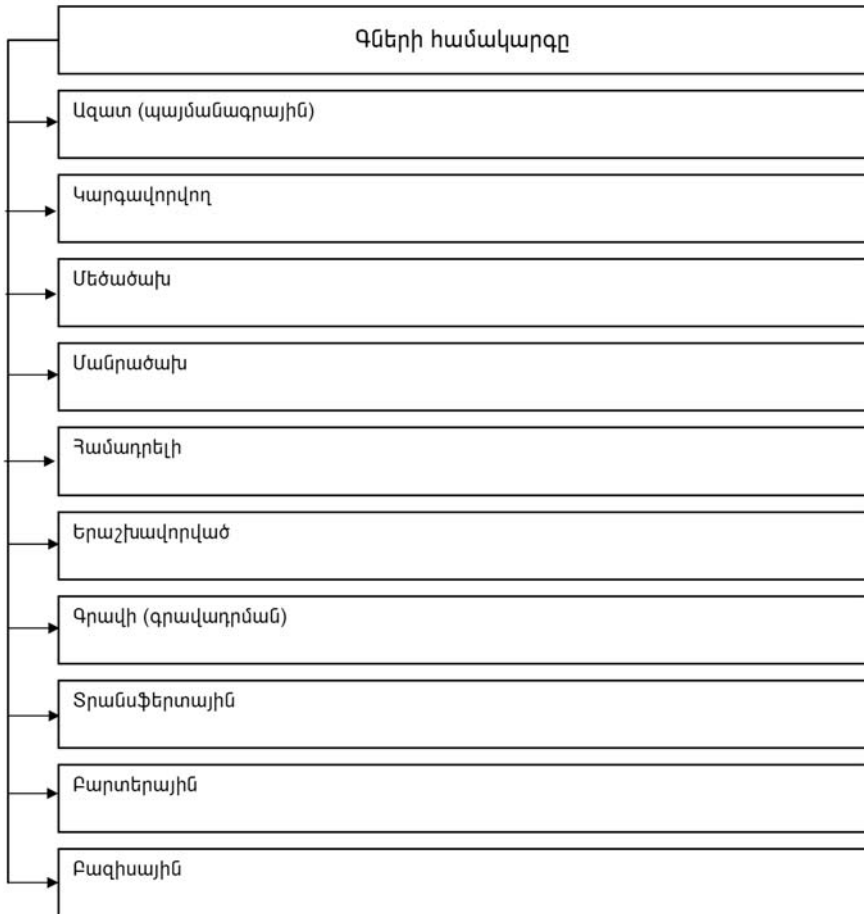
ԱՌԱՋԱՌԱՆՔ 13. Գինը և արտադրանքի որակը

Տեխնիկական խաղողի 19% բազիսային շաքարայնության 1ց-ի գնման գինը գործարանը սահմանել է 13000 դրամ: Հաշվեք, ճի՞շտ են արդյոք Ձեզ վճարել, եթե շաքարայնությունը կազմել է 21%, իսկ Ձեզինց գնել են 12500 դրամով:

Հարցեր ինքնաստուգման համար.

1. Ի՞նչ է գների կառուցվածքը:
2. Ինչպե՞ս հիմնավորել գները:
3. Որո՞ն է գյուղատնտեսության գնագոյացման տարբերիչ առանձնահատկությունը:
4. Ագրոպարենային համակարգում ինչպիսի՞ գներ են գործում:
5. Ի՞նչ կարևոր դեր ունեն գները:
6. Որո՞նք են գյուղատնտեսության մեջ գնագոյացման առանձնահատկությունները:

ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 14. Գների համակարգը

ԹԵՄԱ 12. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒՔՅԱՆ ՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒՄԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՑՈՒՄԸ

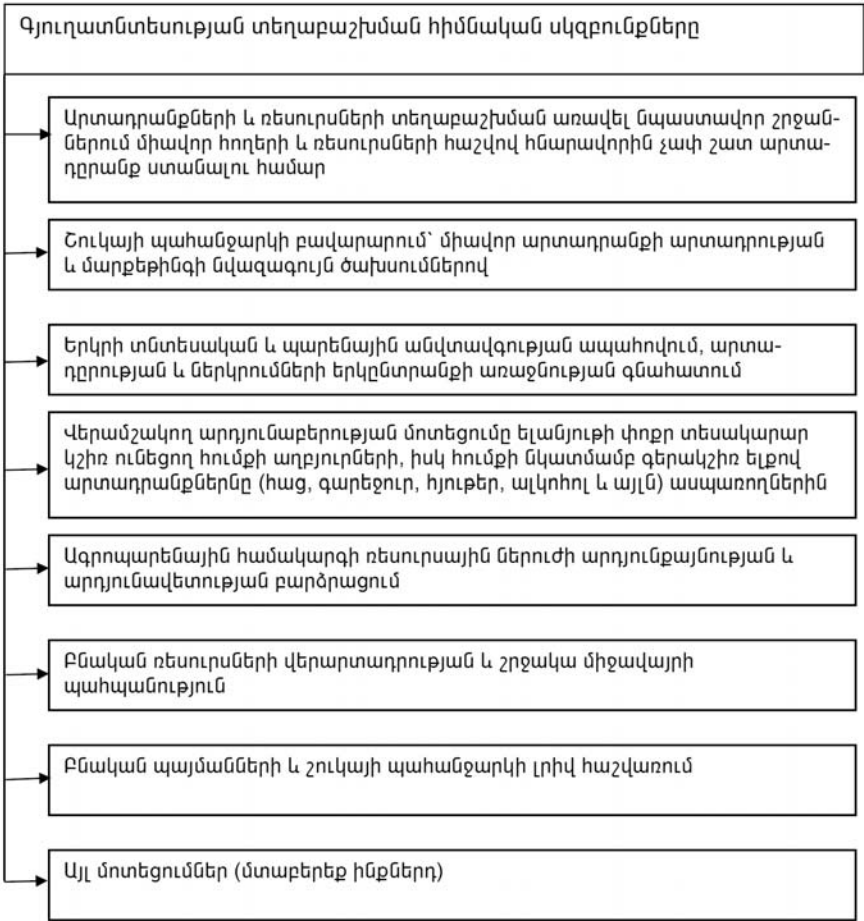
ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 1. Տեղաբաշխման և մասնագիտացման հասկացությունների ձևակերպումը

Գյուղատնտեսության տեղաբաշխումը _____

_____ :

←	Տեղաբաշխմանը նպաստող և հակազդող գործոնները
→	Բնական պայմաններն ու գործոնները
→	Արտադրանքի բնույթը _____ և օգտագործման նպատակը
→	Գիտատեխնիկական _____, գյուղատնտեսական արտադրության _____ մակարդակը, ռեսուրսներով _____, ռեսուրսների _____ :
→	Սպառողների տեղադրվածությունը
→	Շուկայի տարողությունը, գալթակությունը, գործարար ակտիվությունը (Բոստոնյան մատրիցան,) գնողունակությունը
→	Տրանսպորտի _____ մակարդակը, իրացման _____, մարքեթինգի _____, տեսակարար _____ :
→	Աշխատանքի միջազգային և տարածքային _____
→	<u>Հակազդող գործոնները</u> ` աշխատանքի, մյուս ռեսուրսների տարվա ընթացքում անհավասարաչափ օգտագործումը, դրամական հոսքերի ստացման անհավասարաչափությունը, ցանքաշրջանառությունը և այլն:

ԱՌԱՋԱՂԻՍՆՔ 2. Տեղաբաշխման հիմնական սկզբունքների տիրապետում

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Տնտեսության մասնագիտացման ծրագիր

Ձեզ առաջարկվում է Տավուշի մարզը մասնագիտացնել խաղողագործությանը, ծխախոտագործությանը, պտղաբուծությանը և կաթնալիճ տավարաբուծությանը: Ի՞նչ գործոններ պետք է նախապես ուսումնասիրել:

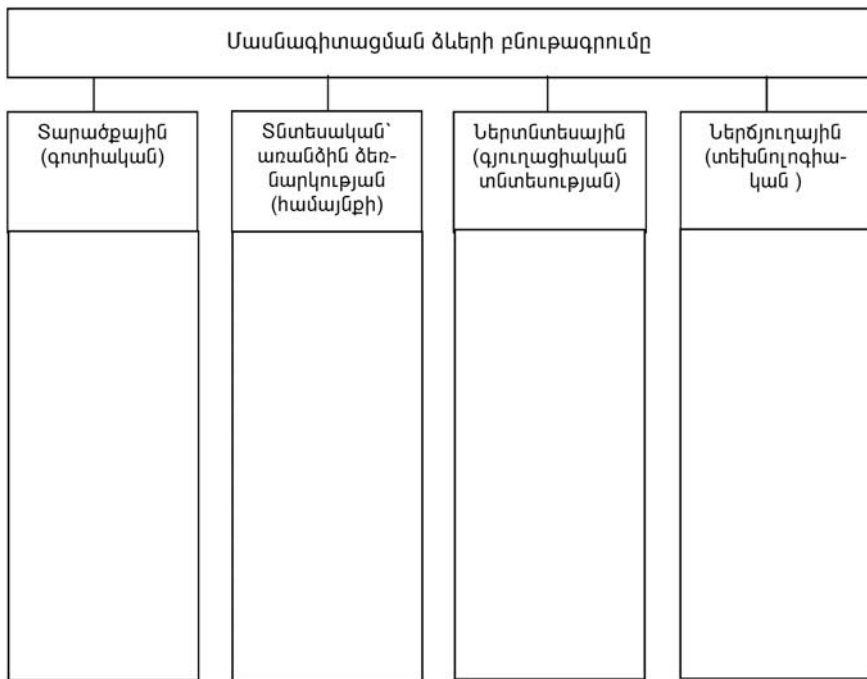
Գյուղատնտեսության մասնագիտացման գործոնները	
→	
→	
→	
→	
→	
→	
→	
→	
→	

ԱՌԱՋԱՂԻՄՆՔ 4. Գյուղատնտեսության մասնագիտացման էության ձևակերպումը.

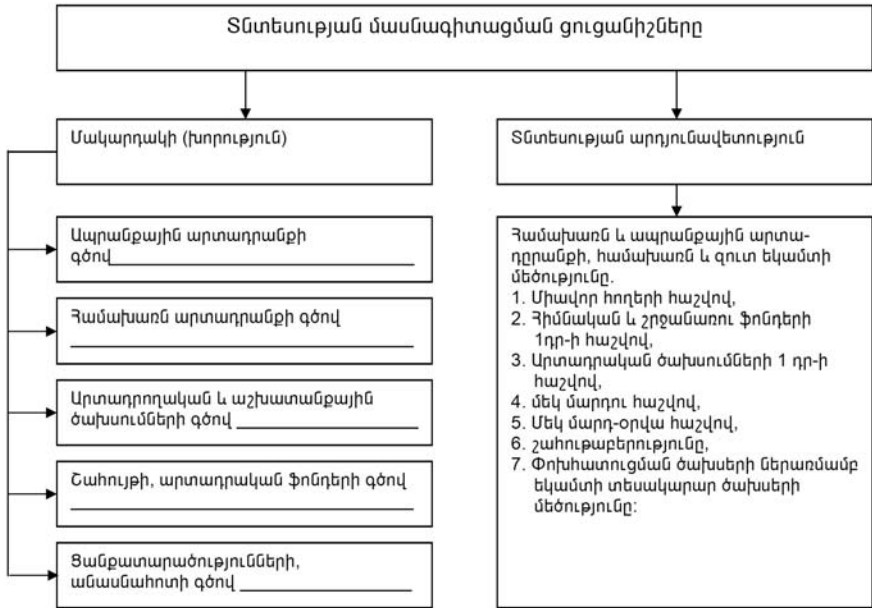
Գյուղատնտեսության մասնագիտացումը _____

_____ :

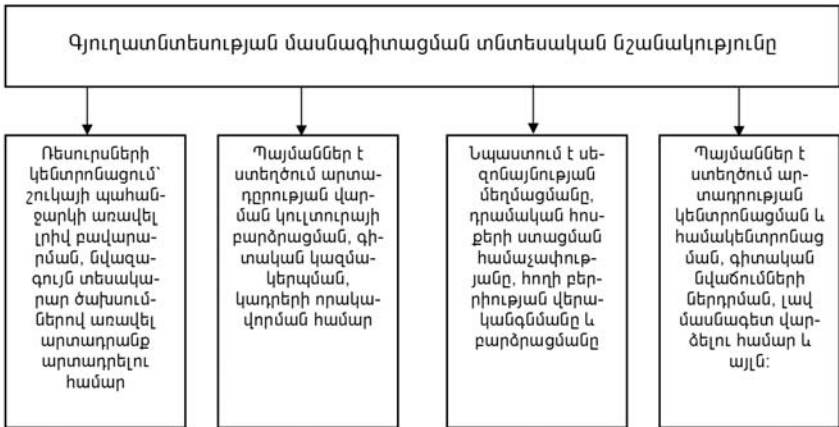
ԱՌԱՋԱՂԻՄՆՔ 5. Մասնագիտացման ձևերի բնութագրումը

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 6. Տնտեսության մասնագիտացման ցուցանիշների տիրապետում

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 7. Գյուղատնտեսության մասնագիտացման տնտեսական նշանակության տիրապետում

ԱՌԱՋԱՐԻՆՔ 8. Խնդիր՝ մասնագիտացման խորության վերաբերյալ

Ինչպիսի՞ն է մասնագիտացման խորությունը, եթե տնտեսության 900 հազար դրամ ապրանքային արտադրանքից 300 հազարը ստացվել է կաթի, 200 հազարը՝ տավարի մսի, 150 հազարը՝ կարտոֆիլի, 120 հազարը՝ բանջարեղենի, 95 հազարը՝ պտղի, 35 հազարը՝ խաղողի իրացումից: Որոշե՛ք մասնագիտացման ուղղությունը և խորությունը (K_C) օգտագործելով հետևյալ բանաձևը.

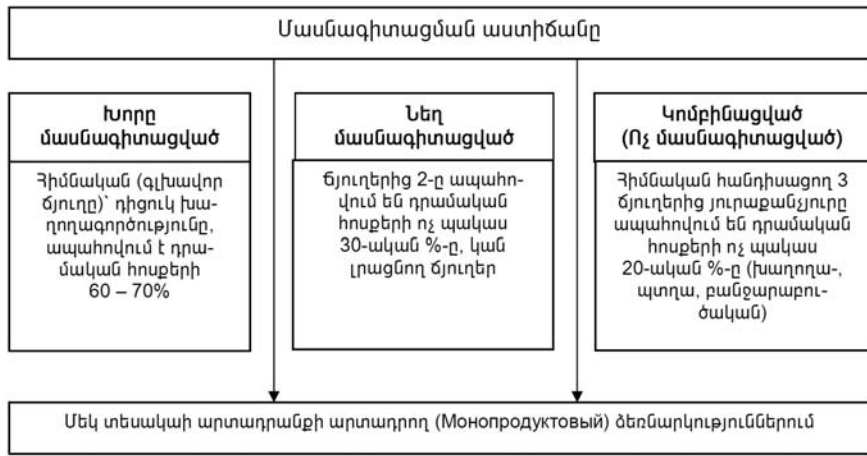
$$K_C = \frac{100}{\left[\sum Y_T - (2H - 1) \right]}, \text{ որտեղ՝}$$

100-ն ամբողջ ապրանքային արտադրանքի ծավալի կառուցվածքն է %-ով,

Y_T - ն արտադրանքի մեջ զբաղեցրած տեղն է (1, 3, 5, 7, 9, 11 և այլն):

Պատասխան՝ տնտեսությունն ունի թույլ, միջին, խորը մասնագիտացում (ընդգծել):

ԱՌԱՋԱՐԻՆՔ 9. Մասնագիտացման աստիճանի հաշվարկման մեթոդիկան

Արտադրության մասնագիտացման խորությունը որոշվում է հետևյալ բանաձևի օգնությամբ.

$$K_C = \frac{100}{\left[\sum Y_T - (2H - 1) \right]} \quad \text{կամ} \quad U_C = \sum_{j=1}^n (dij)^2, \text{ որտեղ՝}$$

K_C - մասնագիտացման խորությունն է,

Y_T - արտադրանքի տեսակարար կշիռն է ապրանքային արտադրանքի մեջ՝ նվազող թվերով,

H - 6 արտադրանքի հերթական համարն է, ըստ նվազող տեսակարար կշռի,

100 - ը ապրանքային արտադրանքի միագումար տոկոսային արտահայտությունն է,

$\sum_{j=1}^n (dij)^2$ - ապրանքային արտադրանքի մեջ առանձին արտադրանք-

ների տեսակարար կշիռների քառակուսիների գումարն է,

U_C - մասնագիտացման մակարդակն է:

Օրինակ՝ ապրանքային արտադրանքի մեջ կարտոֆիլի արտադրանքն զբաղեցնում է 60, բանջարաբուծությանը՝ 25, հացահատիկինը՝ 8, այլ ճյուղերինը՝ 7 %: Այս դեպքում մասնագիտացման միջին կշռված մակարդակը կլինի՝

$$(0.6)^2 + (0.25)^2 + (0.08)^2 + (0.07)^2 = 0.534$$

Ընդհանուր առմամբ մասնագիտացման վերաբերյալ ընդունված են հետևյալ գործակիցները՝ ցածր 0.25 - 0.35, միջին 0.36 - 0.48, բարձր՝ 0.49 - 0.61, խորը մասնագիտացված՝ 0.62-ից բարձր:

ԱՌԱՋԱՂԻՄՔ 10. Մասնագիտացման տնտեսական արդյունավետությունը

(Θ) - որոշվում է հետևյալ բանաձևով.

$$\Theta = \sum [Z_{HC} - (Z_0 + Z_{T3})] \times q, \text{ որտեղ՝}$$

Z_{HC} - միավոր արտադրանքի ինքնարժեքն է, մինչև մասնագիտացումը, դրամ,

Z_0 - 6՝ միավոր արտադրանքի ինքնարժեքը մասնագիտացած տնտեսությունում,

Z_{T3} - 6՝ արտադրանքը սպառողին հասցնելու ծախսերը միավոր արտադրանքի հաշվով,

q - 6՝ արտադրանքի արտադրության քանակը մինչև մասնագիտացումը:

Ձեռնարկության հումքային գոտին (S) որոշվում է՝

$$S = \frac{M \times K_u \times T_p}{\Pi \times Y_{\Pi}} \text{ քանաձևով, որտեղ՝}$$

M - ը ձեռնարկության օրական հզորությունն է, տոննաներով,
 K_u - ը ձեռնարկության հզորության օգտագործման գործակիցն է,
 T_p - ն տարվա ընթացքում աշխատած օրերի թիվն է,
 Π - ն հումքային տարածքն է, հա,
 Y_{Π} - ն հումքի բերքատվությունն է:

Չարգեր ինքնաստուգման համար.

1. Ի՞նչն է որոշում միջազգային տնտեսական կապերի բնույթն ու բովանդակությունը.
 - ա) տնտեսական շրջանների մասնագիտացումը,
 - բ) շրջանում գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրության ծավալը:
2. Ինչպե՞ս է փոխվում զանգվածային սպառման վայրերն արտադրանք հասցնելու փոխադրման օպտիմալ տարածությունը՝ փոխադրամիջոցների, շինարարության ու արտադրության մեջ գիտատեխնիկական առաջընթացի պայմաններում,
 - ա) տարածությունը փոքրանում է,
 - բ) տարածությունը մեծանում է:
3. Ի՞նչն է որոշում տնտեսական շրջանի գյուղատնտեսական արտադրության առանձնահատկությունները.
 - ա) արտադրողական ուժերի և արտադրական հարաբերությունների զարգացման մակարդակը,
 - բ) բնական, սոցիալական և տնտեսական գործոնները:
4. Ի՞նչ է արտահայտում արտադրության տեղաբաշխումը.
 - ա/ աշխատանքի հասարակական բաժանման գործընթաց, որն արտացոլում է ըստ երկրի, գոտիների, տարածքների, առանձին տեսակի արտադրանքների արտադրության տարածքային տեղաբաշխումը,
 - բ/ աշխատանքի հասարակական բաժանման գործընթաց, որն արտացոլում է կոնկրետ տնտեսության գործունեության կենտրոնացում մեկ կամ մի քանի տեսակի արտադրանքների արտադրության համար:
5. Ի՞նչ է աշխատանքի հասարակական բաժանումը:
6. Ի՞նչ է երկրի տնտեսական շրջանը

ա/ ժողովրդատնտեսական տարածքային համալիր, որը միավորում է արդյունաբերության, գյուղատնտեսության և տրանսպորտի տարբեր ճյուղերը,

բ/ ժողովրդական տնտեսության ճյուղերի համախումբը, որոնք միավորված են երկրին պարենով և գյուղատնտեսական հումքով ապահովելու ընդհանուր խնդրով:

7. Ի՞նչ են մարզը, գյուղատնտեսական գոտին, տարածքային ո՞ր բաժանման հետևանքով են ձևավորվել ՀՀ 11 մարզերը.

ա/ տնտեսական շրջանացման,

բ/ վարչատարածքային բաժանման:

8. Գյուղատնտեսական արտադրության ռացիոնալ տեղաբաշխումը ի՞նչ ձևով է ազդում նրա տնտեսական արդյունավետության վրա:

9. Ցուցանիշների ո՞ր խումբն է բնութագրում գյուղատնտեսական արտադրության տեղաբաշխման մակարդակը.

ա/ Արտադրության ծավալը, ապրանքային արտադրանքի տեսականին ու որակը, արտադրանքի միավորի արտադրության ու փոխադրման ծախսերը, միավոր արտադրանքի վրա կատարված ծախսերը, 1հա գյուղ. հողատեսքի հաշվով համախառն ու ապրանքային արտադրանքի ելքը, աշխատանքի արտադրողականությունը, կապիտալ ներդրումների արդյունավետությունը, 1հա գյուղ. հողատեսքի հաշվով շահույթի զանգվածի և շահութաբերության մակարդակը:

բ/ Տարածքում համախառն ու ապրանքային արտադրանքի ծավալը, ապրանքայնության մակարդակը, տարածքի տեսակարար կշիռը ռեզիդենտի համախառն ու ապրանքային արտադրանքի ընդհանուր ծավալի մեջ, բնակչության մեկ շնչի հաշվով արտադրանքի արտադրությունը, պարենային ինքնաապահովվածությունը, ներմուծման ու արտահանման հաշվեկշիռը:

գ/ Ներկայացրեք ՀՀ գյուղատնտեսության մասնագիտացման ներկա մարտահրավերները:

դ/ Գյուղատնտեսության մասնագիտացման գործում ինչպիսի՞ն է շուկայի «Անտեսանելի ձեռքի» և կառավարության դերակատարումները շուկայական տնտեսության պայմաններում:

ե/ Փորձեք հաշվել ինչ կստանա ՀՀ-ը Արարատյան դաշտի օպտիմալ մասնագիտացումից:

զ/ Ի՞նչն է խանգարում գյուղատնտեսության գիտականորեն հիմնավորված վարման համակարգի ներդրմանը, մասնագիտացմանը:

է/ Ո՞րն է Գյուղատնտեսության նախարարության դերը մասնագիտացման և գիտելիքահենք ձևով ճյուղային կառուցվածք սահմանելու գործում:

ը/ Ի՞նչ դեր ունեն քաղաքները, ագլոմերացիաները, վերամշակող արդյունաբերությունը գյուղատնտեսության մասնագիտացման գործում:

ԹԵՄԱ 13. ԲՈՒՍԱԲՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ

1. Համախառն բերքի ինդեքսը որոշվում է.

$$i_{BC} = \frac{Y_{\phi} \times \Pi_{\phi}}{Y_{\phi} \times \Pi_{\phi}}, \text{ որտեղ՝}$$

Y_{ϕ}, Y_{ϕ} - ն բազիսային և փաստացի բերքատվությունն է, ց/հա

Π_{ϕ}, Π_{ϕ} - ն բազիսային և փաստացի տարածություններն են,

i_y - ը բերքատվության ինդեքսն է,

i_{Π} - ն ցանքատարածությունների ինդեքսն է:

Համասեռ արտադրանքների (հացահատիկի, կերային) համախառն բերքի վրա ազդում են յուրաքանչյուր մշակաբույսի տարածությունը, բերքատվությունը և ցանքատարածությունների կառուցվածքը: Ահա թե ինչու դրանց համախառն բերքի ինդեքսը (I_{BC}) հավասար է կայուն կազմով բերքատվության ինդեքսի ($I_{y\phi}$) ցանքա-տարածությունների ինդեքսի (I_{Π}) և նրա կառուցվածքի ինդեքսի արտադրյալին՝

$$I_{BC} = I_{y\phi} \times I_{\Pi} \times I_{CT}, \quad I_{\Pi} = \frac{\sum \Pi_{\phi}}{\sum \Pi_{\phi}}$$

$$I_{CT} = \frac{\sum Y_{\phi} \times \Pi_{\phi}}{\sum Y_{\phi} \times \Pi_{\phi}}, \quad I_{CT} = \frac{\sum Y_{\phi} \times \Pi_{\phi}}{\sum \Pi_{\phi}} / \frac{\sum Y_{\phi} \times \Pi_{\phi}}{\sum \Pi_{\phi}}$$

$\sum Y_{\phi} \times \Pi_{\phi}$ - տվյալ խումբ մշակաբույսերի փաստացի տարածության բերքատվությամբ հաշվարկված համախառն բերքն է,

$\sum Y_{\phi} \times \Pi_{\phi}$ - փաստացի տարածությամբ և բազիսային բերքատվությամբ հաշվարկված համախառն բերքն է:

2. Խումբ մշակաբույսերի համախառն բերքի բազարձակ աճը.

(ΔW) որոշվում է հետևյալ բանաձևով.

$$\Delta W = \sum Y_T \times \Pi_T - \sum Y_0 \times \Pi_0, \text{ որտեղ՝}$$

$Y_T \times \Pi_T$ - համախառն բերքն է հաշվետու տարում, իսկ

$Y_0 \times \Pi_0$ - համախառն բերքն է բազիսային տարում:

3. Զանքատարածությունների կառուցվածքային տեղաշարժերի հաշվին համախառն բերքի հավելածը (ΔW) արաշվում է:

$$\Delta W = \sum \Pi_{\phi} \left(\frac{\sum Y_{\phi} \Pi_{\phi}}{\sum \Pi_{\phi}} - \frac{\sum Y_{\sigma} \Pi_{\sigma}}{\sum \Pi_{\sigma}} \right) \text{ բանաձևով, որտեղ՝}$$

$\sum \Pi_{\phi}$, $\sum \Pi_{\sigma}$ - փաստացի և բազիսային տարիների ցանքատարածությունն է, հա,

$\sum Y_{\phi} \Pi_{\phi}$ - փաստացի բերքատվությամբ և ցանքատարածությամբ հաշվարկված համախառն արտադրանքն է,

$\sum Y_{\sigma} \Pi_{\sigma}$ - Բազիսային տարվա բերքատվությամբ և ցանքատարածությամբ հաշվարկված արտադրանքն է:

4. Արտադրանքի ծավալի աճման միջին գործակիցը (K_p) որոշվում է՝

$$K_p = \sqrt[n]{K_1 \times K_2 \times K_3 \cdots K_n} \quad \text{կամ} \quad K_p = \sqrt[n]{\frac{q_1}{q_0}}$$

$$K_p = \sqrt[n]{\frac{\sum q_1 PC}{\sum q_0 PC}}, \text{ որտեղ՝}$$

$K_1, K_2, K_3 \cdots K_n$ - ը համախառն արտադրանքի աճման միջին ելքի ավելացման գործակիցն է,

q_1 , q_0 - համախառն արտադրանքի ծավալն է հաշվետու և բազիսային տարում, բնամթերային ձևով,

$\sum q_1 PC$ - համախառն արտադրանքի արժեքն է համադրելի գներով հաշվետու տարում,

$\sum q_0 PC$ - համախառն արտադրանքի արժեքն է համադրելի գներով բազիսային տարում,

n - ը հետազոտվող տարիների թիվն է:

5. Արտադրանքի արտադրության ծավալի աճի միջին տարեկան տեմպը որոշվում է՝

$$K_p = \sqrt[n-1]{\frac{\sum q_1 PC}{\sum q_0 PC}}, \text{ որտեղ՝}$$

$$T_{np} = 100 \sqrt[n-1]{\frac{q_1}{q_0}} \times 100 \quad \text{կամ} \quad T_{np} = 100 \sqrt[n-1]{\frac{\sum q_1 PC}{\sum q_0 PC}}, \text{ որտեղ՝}$$

q_1, q_0 - ն բազիսային և ընթացիկ տարվա արտադրանքի ֆիզիկական ծավալն է,

$q_1 \sum q_1 PC$ - ն հաշվետու տարվա արտադրանքի ծավալն է բնեղեն և արժեքային ձևով,

$q_0 \sum q_0 PC$ - ն բազիսային տարվա արտադրանքի ծավալն է բնեղեն և արժեքային ձևով:

6. Բուսաբուծական արտադրանքների որակի գնահատման համար օգտագործվում են հետևյալ ցուցանիշներն ու բանաձևերը՝

Որակի ցուցանիշը (K_K) որոշվում է իրացված արտադրանքի հաշվարկային (q_3) և ֆիզիկական զանգվածների (q_Φ) հարաբերությամբ:

Օրինակ, իրացվել է 500 տոննա շաքարի ճակնդեղ, 15% շաքարայնությամբ՝ պայմանագրային 13-ի դիմաց: Այս դեպքում հաշվարկային ծավալը կկազմի

$$K_K = \frac{q_\Phi}{q_3}, \quad K_K = \frac{(500 \times 15)}{13} = 576 \text{ տ},$$

իսկ գնի բարձրացումը (բոնիֆիկացիա) կամ իջեցումը (ռեֆակցիա) կախված կլինի պայմանագրային պարտավորություններից:

Փաստացի դրամական հոսքը պայմանական արտադրանքի նկատմամբ (K_K) կարելի է արտադրային հետևյալ բանաձևով.

$$K_K = \frac{\sum qT \times \Phi PT - \sum \Delta qp \times nPT}{\sum q_n \times SP_n \delta}$$

$\sum qT \times \Phi PT$ - փաստացի իրացման հասույթներն են,

$\sum \Delta q p \times n P T$ - այլ գործոնների (օրինակ վաղ իրացման) հետևանքով իրացված հասույթն է,

$\sum q_n \times S P_n \delta$ - ն բազիսային կոնդիցիայով (պայմանագրային) արտադրանքի իրացումից ստացված պայմանական հասույթն է:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Որակի բարձրացումից ստացված արդյունքի որոշումը

Դիցուկ, ֆերմերը պետք է իրացնեն 20 տոննա խաղող, նախնական պայմանագրային 18% բազիսային շաքարայնությամբ, 1 տոննայի համար 80 հազար դրամ գնով, իսկ 18% - ը գերազանցող յուրաքանչյուր 1%-ի համար ֆիրման լրացուցիչ վճարում է 6% բազիսային գնի նկատմամբ:

Պատասխան լրավճարի գումարը _____ հազար դրամ, դրամական հոսքերի հավելածը _____ % է:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Որակի իջեցումից առաջացած կորուստի որոշումը

Առավել բարձր որակի սորտի, տեսակի, համարի, դասի գնով իրացված պայմանական դրամական հոսքի ($\sum q_T P_{T\Phi}$) և փաստացի դրամական հասույթների ($\sum q_T P_{T\Phi}$) տարբերությունն է.

$$U = \sum q_T P_{T\Phi} - \sum q_T P_{T\Phi}$$

Որոշել որակի անկումից առաջացած վնասը, եթե պայմանագրային 10 տոննա ծխախոտի 1-ին տեսակը պետք է կազմեն 70%-ը (1 տ-ի գինը՝ 700 հազ. դրամ), երկրորդ տեսակը՝ 30%-ը (1տոննայի համար՝ 400 հազ. դրամ), իրականում այն կազմել է՝ 1-ին տեսակը՝ 45, երկրորդը՝ 55%:

Պատասխան՝ դրամական հոսքը նվազել է _____ հազար դրամով կամ _____ %-ով:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Խաղողի տնկարկների նոսրության վերացման արդյունավետության որոշումը

Որոշել խաղողի տնկարկների նոսրության հետևանքով կրած վնասը և նոսրության վերացման արդյունավետությունը, եթե լիարժեքությունը 85% է, փաստացի բերքատվությունը՝ 208 ց, արտադրական ծախսերը՝ 410 հազ. դրամ, 1ց խաղողի իրացման գինը՝ 15 հազար դրամ: Այգին լիարժեք դարձնելու քառամյա ջանքերի համար ինվեստիցիաների պահանջը 1հա–ի վրա հասնում է 200 հազար դրամի, հողի հարկը 40 հազ. դրամ:

- Որոշել 1. Նոսրության վերացման հետևանքով ստացված լրացուցիչ բերքի քանակը՝ _____ ց, լրացուցիչ բերքի արժեքը՝ _____ հազ. դրամ:
2. Նոսրության հետևանքով աննպատակ վճարված հողի հարկի, կատարված ծախսերի գումարը՝ _____ հազ. դրամ:
3. Տարեկան ընդհանուր կորուստները _____ հազ. դրամ:
4. Չուտ եկամուտը _____ հազ. դրամ:
5. Լրացուցիչ ինվեստիցիաների ետ գնման ժամկետը:
6. Լրացուցիչ ինվեստիցիաների շահութաբերությունը՝ _____ %:
7. Համախառն տնտեսումը, եթե այգու հասակը 25 տարի է, իսկ նորմատիվայինը՝ 40 տարի. _____ հազ. դրամ:
Ինչպե՞ս որոշել բազմամյա տնկարկների լիարժեքությունը (նոսրացվածություն):

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Ծածկած գրունտի (ջերմատան) տարածքի գների որոշումը (Մ_Դ)

$$M_T = \frac{h \times p}{Y_B}, \text{ որտեղ՝}$$

h - ն ջերմատնային բանջարեղենի 1 շնչի տարեկան սպառման նորման է (կգ),
p - ն բնակչության թիվն է,

Y_Բ- ն հնարավոր բերքատվությունն է 1մ² տարածքից:

Հաշվարկների համար ընդունվում են այն ամիսները, երբ տվյալ տեսակի բանջարեղենի պահուստային պաշարները կսպառվեն: Այստեղ կշեռքի նժարի վրա պետք է դրվեն.

- ա) փակ գրունտում արտադրության և երկարատև պահպանության երկընտրանքը,
բ) արտադրության և ներմուծման երկընտրանքը
գ) տաք վայրերում աճեցնելու և լրացուցիչ ծախսումներով սպառողին հասցնելու, պահպանության և ներմուծումներից յուրաքանչյուրի գինը,
դ) պահածոյացման տարբերակի այլընտրանքը:

ԱՈԱԶԱՂՐԱՆՔ 5. Տարբերակային այլընտրանքի գնահատումը լուիկի տարբեր առաջարկի դեպքում

	Ցուցանիշները	Չափի միավոր	Ջերմատնային արտադրություն	Երկարատև պահպանում	Ներմուծում
	1	2	3	4	5
1	Արտադրանքը	տ	100	100	100
2	1տ գինը	հազ. դրամ	500	570	400
3	Համախառն արտադրանքի արժեքը	մլն. դրամ	-	-	-
4	1տ ինքնարժեքը	հազ. դրամ	340	320	310
5	Համախառն ծախսերը	մլն. դրամ	-	-	-
6	Կապիտալ ներդրումները	մլն. դրամ	250	160	7
7	Բերովի ծախսերը	մլն. դրամ	-	-	-
8	Շահույթը	մլն. դրամ	-	-	-
9	Կապիտալ ներդրումների փոխհատուցման ժամկետը	տարի	-	-	-
10	Տրանսֆերտային ներդրումների պահանջը	ԱՄՆ դոլար	-	-	14
11	Ծախսումներ և ներդրումներ երկրի ներսում	մլն. դրամ	-	-	-

1. Ինչպե՞ս գնահատել արդյունավետությունը ներդրողի և երկրի շահերի տեսանկյունից:
2. Ի՞նչ է «ինքնարժեքը» ներկրման և սեփական երկրներում արտադրության տեսանկյունից:

ԱՈԱԶԱԴՐԱՆՔ 6. Բուսաբուծական արտադրանքների համեմատական արդյունավետության գնահատումը

_____ ցուցանիշներով:
 Գնահատել առանձին բանջարեղենների արտադրության համեմատական տնտեսական արդյունավետությունը:

Ցուցանիշները	Չափի միավոր	Գլուխ սոխ	Կաղամբ	Վարուզ	Լոլիկ	Գազար
1. Մեկ հա-ի բերքատվությունը	ց	130	350	120	400	200
2. Մեկ ց-ի զիմը	դրամ	20000	8000	15000	18000	15000
3. Արտադրանքի ելքը 1հա-ից	մլն. դր.	-	-	-	-	-
4. Արտադրական ծախսերը 1հա-ի վրա,	հազ. դր	600	350	500	600	530
որից՝ նյութական	հազ. դր	200	180	240	320	200
ՀԱՇՎԱՐԿԱՅԻՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐ 1. Համախառն եկամուտը	մլն. դր.					
2. Ջուտ եկամուտը	մլն. դր.					
3. Եկամտաբերությունը	%					
4. Զբաղեցրած տեղը ըստ համախառն եկամտի						

1. Ո՞րն է նման համեմատության սխալականությունը:

2. Ո՞վ է ուղղում այդ սխալը և երբ.

- պետությունը,

- սպառողը

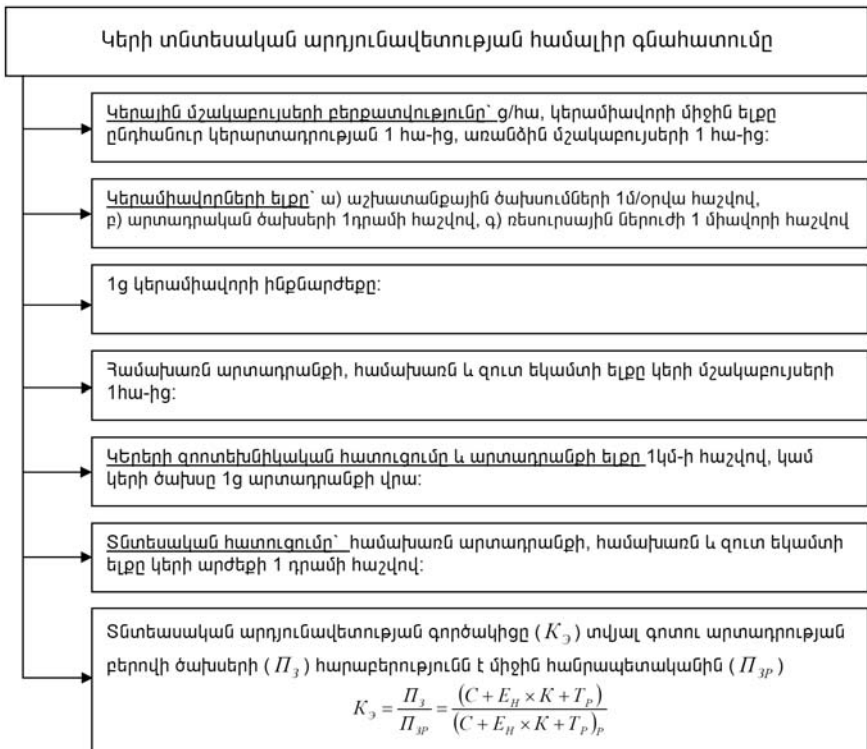
- արտադրողը

- ոչ ոք:

3. Ինչպե՞ս է այն դրսևորվում:

ԹԵՄԱ 14. ԿԵՐԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Կերի բազայի, կերի պլանի և կերի հաշվեկշռի հասկացությունների ներկայացում:

:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Առանձին կերերի համալիր տնտեսական գնահատումը

Կերի մշակաբույսերն առանձին ցուցանիշներով տարբեր տեղ են զբաղեցնում կերերի մշակաբույսերի ընդհանուր թվակազմում: Ուստի նրանց զբաղեցրած տեղը որոշվում է՝ գումարելով բոլոր ցուցանիշները: Առավել ընդունելի են ավելի քիչ միավորներ ստացած մշակաբույսը:

Կերի մշակաբույսերի զբաղեցրած տեղն ըստ համալիր գնահատման ցուցանիշների.

Ըստ ցուցանիշների	Առվույտ	Կորնգան	Կերի ճակնդեղ	Շաքարի ճակնդեղ	Սիլո-սային	Գարի
1. մեկ հա-ից կերամիավորների ելքով	1	2	6	3	5	4
2. Մարսելի պրոտեինի ելքով	1	2	5	4	6	3
3. մեկ ց կմ-ի ինքնարժեքով	2	1	4	3	5	6
4. Մեկ մօրում կերամիավորների ելքով	1	2	3	5	4	6
5. Այլ համալիր գնահատական ցուցանիշներով	1	3	2	4	6	5
Ընդամենը	9	12	21	23	32	29
Զբաղեցրած տեղը	1	2	3	5	6	4

Հետևապես համալիրի գնահատմամբ տնտեսապես ընդունելի է առվույտը: Սակայն այն չի փոխարինի հյութալի, համակցված կերին:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Կերի և կերօգտագործման արդյունավետության տարբերակի գնահատում

Հաշվարկեք խտոր կերի համար օգտագործելու կամ վաճառելու նպատակահարմարությունը, եթե տավարի քաշաճի 1 ց - ի վաճառքի գինը 150 հազ. դրամ է, 1ց քաշաճի վրա կերերի ծախսը 11ց կերամիավոր է, կերերն ինքնարժեքում զբաղեցնում են 52 տոկոս, իսկ 1ց քաշաճի ինքնարժեքը՝ 120 հազ. դրամ է: 1ց խտոր վաճառվում է 2500 դրամով:

Պատասխան՝ վաճառքից դրամական հոսքը՝ _____ դրամ

Ինքնարժեքի 52% համարժեք գումարը _____ հազ. դրամ:

Քաշաճի արժեքը՝ _____ դրամ

Քաշաճի ինքնարժեքը _____ դրամ

Ձուտ եկամուտը _____ դրամ

Հետևապես մսի արտադրության համար կերի օգտագործումը՝
արդարացված է (հիմնավորված է), արդարացված է:

ԱՌԱՋԱՊՐԱՆՔ 4. Կերի օրաքաժնի (Рацион) արդյունավետության որոշումը

Որոշվում է՝ ա) կերահատուցմամբ (K_O) այսինքն՝ ծախսված մեկ ցենտներ կերամիավորի (K_E) հաշվով արտադրանքի ելքով (Π):

Օրինակ, տավարաբուծության մեջ ծախսվել է 100g կերամիավոր և արտադրվել է 110 g կաթ: Նշանակում է՝

$$K_O = \frac{\Pi}{K_E}, \quad K_O = \frac{110}{100} = 1.1 \text{ g:}$$

բ/ Կերերի օգտագործման գործակիցը (K_3) որոշվում է կերերի փաստացի ծախսը (K_Φ) զոոտեխնիկական նորմային (K_H) հարաբերելու միջոցով:

$$K_3 = \frac{K_\Phi}{K_H}, \quad K_3 = \frac{100}{90} = 1,11\%$$

Գերաժախսը՝ 1,11%:

Հենց դրանում էլ պետք է խորանուխ լինեն տնտեսագետը, զոոտեխնիկը, ֆերմերը, քանի որ բիզնես պլանը հաճախ հիմնված է լինում ոչ այնքան փաստացի ձևավորված, որքան նորմատիվային կերահատուցման վրա:

ԱՌԱՋԱՊՐԱՆՔ 5. Կերերի սննդարարության գնահատում

Կերերի սննդարարության գնահատումը պայմանական կերապրոտեինային միավորներով (K_{II}):

Այնքանով, որ կերերը խիստ տարբերվում են ընդհանուր սպիտակուցային սննդատարությամբ, ուստի առավել ընդունելի է նրանց սննդարարության գնահատումը պայմանական կերապրոտեինային միավորներով:

$$K_{II} = \frac{(K + 9\Pi)}{2} \text{ որտեղ՝}$$

K_{II} - Կերի մեջ կերապրոտեինային միավորի պարունակությունն է,

K - Կերերի մեջ կարամիավորների արունակությունը, g,

Π - Գ ֆիզիկական կերերի մեջ մարսելի սպիտակուցի պարունակությունն է, g,

9-ը՝ վերահաշվարկման գործակիցը, որով վաստակի մեջ պարունակվող 85գ մարսելի սպիտակուցը բերվում է լիարժեք կերի մեջ պահանջվող 110 գրամի:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 6. Կերային մշակաբույսերի տնտեսական գնահատումը

Մեկ հա-ից կերապրոտեինային միավորների ելքը (Y_{KHC}) որոշվում է հետևյալ բանաձևով.

$$Y_{KHC} = \frac{K_E + (\Pi_{II} \times 10)}{2} \times Y, \text{ որտեղ՝}$$

K_E - Կերամիավորների պարունակությունն է կերերի մեջ,

Π_{II} - Ը 1g-ի մեջ մարսելի սպիտակուցների պարունակությունն է,

Y - Ը մշակաբույսերի բերքատվությունն է,

10 և 2-ը վարսակի մեջ կերամիավորի և մարսելի սպիտակուցի փախհա-րաբերությունն է:

ՈՐՈՇԵԼ՝ կերապրոտեինային միավորների ելքը՝ առվույտի, գարու և սիլոսի համար եգիպտացորենի մեջ, եթե բերքատվությունը և կերամիավորների պարունակությունը համապատասխանաբար կազմել է.

առվույտինը՝ 140 g և 0.5 g. կրմ,

սիլոսի եգիպտացորենինը՝ 240 և 0,15

գարունը՝ 20 և 1.3:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 7. Կերի մշակաբույսերի համալիր ինդեքսային գնահատումը

Կերի մշակաբույսերի համալիր ինդեքսային գնահատումը (U_H).

$$U_H = \frac{B_K \times \Pi_K \times C_3}{B_3 \times \Pi_3 \times C_K} \text{ որտեղ՝}$$

U_H -ը կերի մշակաբույսի համեմատական տնտեսական արդյունավետու-թյան ինդեքսն է,

$B_K B_3$ - ը համեմատվող և մշակաբույսերի մեջ հեկտարից ստացվող կերա-միավորների ելքն է (որի հետ համեմատվում է),

$\Pi_K \Pi_3$ -ը նույն մշակաբույսերի մեջ մարսելի սպիտակուցների պարունա-կությունն է (Π_3 , որի հետ համեմատվում է),

$C_3 C_K$ -ը կերամիավորների ինքնարժեքն է դրամով, որի հետ համեմատ-վում է):

Կերի արմատապտուղն արտահայտել վարսակի նկատմամբ, եթե կերա-միավորների ելքը 1 հեկտարից կազմել է. վարսակինը՝ 20, կերի արմատա-պտղինը՝ 58, մարսելի սպիտակուցինը՝ 14.1 և 14.3, ինքնարժեքը՝ 1410 և 1430 դրամ:

ԹԵՄԱ 15. ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱՆ

Անասնաբուծության էկոնոմիկայի գործնական աշխատանքում հմտություն ձեռք բերելու համար առաջարկվում է նախապես տիրապետել հետևյալ դրույթներին:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1. Անասնազլխաքանակի և վերարտադրության զուգանիշների որոշումը

1.1 Կենդանի քաշի զանգվածի որոշումը Կենդանի քաշի ավելացումը՝ կապված աճեցման և բտման տևողությունից (ΔQ): Կախված օրական քաշաճից՝

$$\Delta Q = Q\Phi - Y_{\Pi} \times d_{\phi}$$

կախված աճեցման և բտման տևողությունից՝

$$\Delta Q = \frac{Y_{\Pi} \times d_{\phi}}{Q_{\Pi}}$$

Q_{Φ} Q_{Π} - ն նախագծային և փաստացի քաշաճն է, ց,

Y_{Π} - ն նախագծային միջին օրական քաշաճն է, ց,

d_{ϕ} - ն աճեցման փաստացի տևողությունն է կեր/օրերով:

1.2. Քաշաճի ծավալի որոշումը

Եթե ամբողջ կենդանի քաշը տարեվերջում հասնում է 100 ց-ի, 80 գլուխ բովոլ հորթերի օրական քաշաճը կազմում է 0,5 կգ և բտման տևողությունը 200 օր է (կամ՝ 16000 կեր-օր), ապա տարվա քաշաճը կկազմի _____ ց.

$$\Delta Q =$$

1.3. Միջին տարեկան անասնազլխաքանակի որոշումը (N_c) որոշվում է.

ա) միջին ամսական անասնազլխաքանակների հիման վրա հետևյալ բանաձևով.

$$N_c = \frac{1/2N_1 + N_2 + N_3 + \dots + 1/2N_n}{\Pi - 1}$$

N_1 -ը անասնազլխաքանակն է հաշվետու տարվա հունվարի 1-ին,

N_2, N_3 - ը անասնազլխաքանակի համապատասխան ամիսների (փոտրվար, մարտ) 1-ի դրությամբ,

N_n -ը անասնազլխաքանակն է նոր տարվա հունվարի 1-ի դրությամբ,

II-ն ամիսների թիվն է:

Որոշել խոզերի միջին տարեկան թիվը, եթե ըստ ամիսների գլխաքանակը կազմել է 40, 60, 90, 50, 30, 120, 70, 130, 90, 100, 110, 140 գլուխ:

բ) տարվա ընթացքում տվյալ անասնատեսակի աճեցման վրա ծախսված կեր-օրերի քանակով՝ ($\sum T_{\text{կժ}}$).

$$N_C = \frac{\sum T_{\text{կժ}}}{365} :$$

1.4. Պայմանական անասնագլխաքանակի որոշումը կատարվում է տվյալ սեռահասակային խումբը 1-ով արտահայտվող խմբի վերահաշվարկելու միջոցով, որի համար օգտագործվում են հետևյալ գործակիցները՝

կովեր, ցուլեր, եզներ	1,0	գառներ և ուլեր	0,06
2 տ բարձր հորթեր	0,75	4 ամսականից բարձր խոճկորներ	0,6
1 տ բարձր հորթեր	0,6	մինչև 4 ամսական խոճկորներ	0,2
մինչև 1 տ հորթեր	0,40	թռչուններ	0,02
ոչխարներ և այծ	0,125	<u>թռչունների գլխաքանակը վերահաշվարկվում է հավի,</u>	
		1 բաղը = 2 հավ,	
		1 սագը և հնդկահավը՝ 4 հավ գործակցով:	

1.5. Մթերատու կենդանիների գլխաքանակի դինամիկայի ցուցանիշները՝ գլխաքանակի փոփոխությունը ըստ տարիների, բացարձակ աճը, աճի գործակիցը, աճի տեմպը, աճի միջին տարեկան գործակիցը, 1 %-ի բացարձակ իմաստը:

Անասունների ցեղական կազմի ցուցանիշները - անասունների գլխաքանակը ըստ ցեղատեսակների, հոտի կառուցվածքը, ցեղախմբերի գլխաքանակի դինամիկան և այլն:

1.6. Հոտի կառուցվածքի, նրա տնտեսական գնահատականը - կառուցվածքը առանձին սեռահասակային խմբի տեսակարար կշիռը ընդհանուր գլխաքանակի մեջ:

Տնտեսական գնահատականը որոշում են ցուցանիշների հետևյալ համակարգով՝ համախառն արտադրանքի (ԲՊ), համախառն եկամտի (ԲԺ), զուտ եկամտի (ԿԺ) ելքը:

ա) մեկ մայր անասունի (կովի, խոզամայրի, մատակի, զամբիկի, մաքիի, մայր ոչխարի) հաշվով,

բ) մեկ հա կերատարածության հաշվով,

գ) արտադրական ծախսերի 1 դրամի հաշվով,

դ) 1 մարդ-օրվա հաշվով,

ե) կերահատուցումը,

զ) միավոր արտադրանքի ինքնարժեքը, շահույթը և այլն:

1.7. Անասնագլխաքանակի խտությունը - անասնագլխաքանակն է միավոր հողատարածության հաշվով: Խ.ե.ա. և ոչխարները հաշվարկվում են գ/պ հողերի, խոզերինը՝ վարելահողի, թռչուններինը՝ հացահատիկի ցանքատարածությունների հաշվով: Բոլոր թռչունները վերահաշվարկվում են հավերի, ընդ որում՝ մատղաշը հաշվի չի առնվում:

1.8 Հոտի շարժը - տարվա ընթացքում սեռահասակային խմբերի կազմում կատարված տեղաշարժերն են միմյանց կամ լրացման հաշվին:

1.9 Գլխաքանակի հաշվեկշիռը - մթերատու անասունների մուտքի և ելքի շարժի հետևանք: Այն արտահայտվում է՝

$$N_H + N_n + N_{nk} = N_{np} + N_3 + N_{nr} + N_{Hd} + N_0,$$

N_H - ը տվյալ տարեկգրի գլխաքանակի մնացորդն է,

N_n - ը ծնաճը (գլուխ),

N_{nk} - ն գնված գլխաքանակը,

N_{np} - ն իրացված գլխաքանակը,

N_3 - ը մորթված գլխաքանակը,

N_{nr} - ը ընկած գլխաքանակը,

N_{Hd} - ն պակասորդ գլխաքանակը,

N_0 - տարեվերջի գլխաքանակը:

1.9 Հոտի վերարտադրության գուցանիշները - Վերարտադրությունը հոտի մշտական վերականգնման ու վերակառուցման գործընթաց է: Վերարտադրությունը կարող է լինել պարզ և ընդլայնված: Պարզ վերարտադրության դեպքում մուտքերը և ելքերը հավասարվում են, և տարեվերջում գլխաքանակը մնում է անփոփոխ: Ընդլայնված վերարտադրության դեպքում տարեվերջի գլխաքանակը ավելանում է:

Վերարտադրության գուցանիշներն են՝

- զուգավորված մայրերի տեսակարար կշիռը,
- արտադրող կենդանիներով (ցուլեր, վարազներ, խոյեր) ապահովվածությունը,
- մթերատու անասունների պտղատվությունը,
- ստերջությունը,
- նորոգման մատղաշով ապահովվածությունը
- անկումների և խոտանման տոկոսը:

ա) Մարդերի զուգավորման գուցանիշները (r %) - փաստացի զուգավորված կենդանիների գլխաքանակի (N_Φ) հարաբերությունն է հնարավոր գլխաքանակին (N)։

$$r = \frac{N_\Phi}{N} \times 100 :$$

բ) Զուգավորման թվակազմը - ներառում է տարեսկզբի կովերի, երիցնների, հիմնական և ստուգված խոզամայրերի, մայր ոչխարների, շիշակների քանակը, հանած բտման և խոտանման ենթակա մայր անասունները:

գ) Կենդանիների ապահովվածությունը արտադրողներով - հնարավոր զուգավորման ենթակա գլխաքանակի հարաբերությունն է արտադրողների տարեսկզբի գլխաքանակին: Ստացված տվյալները համեմատվում են նորմատիվների հետ:

դ) Ստերջության զուգանիշները - տվյալ տարում չպտղաբերած կենդանիների թվաքանակի հարաբերությունն է միջին տարեկան մայրական կազմի նկատմամբ:

ե) Սերնդի ստացման (расплода маток) զուգանիշները - առողջ սերունդ տված գլխաքանակն է:

զ) Մայր կենդանիների արտադրական օգտագործման գործակիցը - ընթացիկ տարում փաստորեն ծնած գլխաքանակի հարաբերությունն է ծնելու ընդունակ գլխաքանակին:

է) Սերնդատվության գործակիցը - ստացված ծնի հարաբերությունն է ծնած և ծնելի գլխաքանակին:

ը) Մայր անասունի հաշվով սերնդի ելքի գործակիցը - ընկած մեկ անասական գառների, երկու անասական հորթերի հարաբերությունն է ստացված ծնին:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2. Մթերատվության զուգանիշների որոշումը

Կենդանիների մթերատվությունը բնութագրվում է հետևյալ զուգանիշներով.

2.1. Միջին տարեկան մեկ կովի կաթնատվությունը (Y_M) - տարեկան ստացված կաթի (W_M) քանակի հարաբերությունն է կովերի միջին տարեկան գլխաքանակին (N_{CP}).

$$Y_M = \frac{W_M}{N_{CP}} :$$

2.2. Մեկ հավի ծվատվությունը ($Y_{\text{Я}}$) - որոշվում է ստացված ծվի քանակը ($W_{\text{Я}}$) ածան հավերի միջին տարեկան գլխաքանակին հարաբերելու միջոցով (N_{KH}).

$$Y_{\text{Я}} = \frac{W_{\text{Я}}}{N_{KH}} :$$

2.3. Բրդատվությունը (Y_{III}) **վերածած վազածի** - որոշվում է հասուն ոչխարներից ստացված բուրդը (W_{III}) խուզված գլխաքանակին (N_{OB}) հարաբերելու միջոցով

$$Y_{III} = \frac{W_{III}}{N_{OB}}$$

2.4. Մատղաշի և բովոդ կենդանիների օրական քաշաճը (Y_{IIIP}) - որոշվում է կենդանի քաշաճի զանգվածը աճեցվող և բովոդ կենդանիների գլխաքանակին բաժանելու և քանորդը 365 -ով բազմապատկելու միջոցով՝

$$Y_{\text{ИП}} = \frac{W_{\text{ИП}}}{(N_{\text{CP}} \times 365)}$$

Որոշել օրական քաշաճը, եթե տարվա ընթացքում 14 գլուխ աճեցվող հորթերի կենդանի քաշը կազմել է 1890 կգ:

Պատասխան՝ միջին օրական քաշաճը հավասար է _____ գրամի:

2.5. Հորթերի ելքը (B) 100 կովի հաշվով - մինչև 1 ամսական հասակը պահպանված հորթերի գլխաքանակի (T) հարաբերությունն է տնտեսությունում եղած կովերի միջին տարեկան գլխաքանակին (N_K).

$$B = \frac{T}{(N_K / 100)} :$$

Նույն ձևով որոշվում է խոզերի սերնդատվությունը: Ոչխարների համար որոշվում է ստացված և 1 ամսականից ավելի պահպանված գառների թիվը տարեսկզբին առկա մայր ոչխարների և 1 տարեկանից բարձր շիշակների (թրճա) գլխաքանակին հարաբերելու միջոցով:

2.6. Կենդանիների ընդհանուր մթերատվությունը

(Y_{3C}) - պայմանական 1 գլուխ ամսատունի հաշվով ստացված արտադրանքի ելքն է հացահատիկային միավորներով, դրամականով և այլն:

ԱՈԱՋԱԴՐԱՆՔ 3. Գիտատեխնիկական առաջադիմության արդյունավետության որոշումը

Գիտատեխնիկական առաջադիմության ներդրման արդյունավետությունը որոշվում է ներդրված միջոցառումներից ստացված ծախսերի տնտեսումով (Θ_3), հետևյալ բանաձևով՝

$$\Theta_3 = \left[\left(\sum t_1 z_0 - \sum t_1 z_1 \right) - Kf \times (F_{O1} - F_{O0}) \right], \text{ որտեղ՝}$$

$\sum t_1 z_0$ - t_1 ժամանակահատվածում ստացված արտադրանքի գնահատումն է բազիսային տարվա ինքնարժեքով (z_0)

$\sum t_1 z_1$ - t_1 նույնը՝ հաշվետու տարվա ինքնարժեքով,

Kf - ը ֆոնդերի օգտագործման ճյուղային արդյունավետության գործակիցն է - 0.16-ի

F_{O1}, F_{O0} - t_1 իմնական ֆոնդերի արժեքն է բազիսային և հաշվետու տարում:

Նոր տեխնոլոգիայի ներդրման արդյունավետության որոշումը

Տարաբուծական ֆերմայում նոր տեխնոլոգիայի ներդրման հետևանքով նույն քանակի կաթի արտադրության ծախսերը 7,2 մլն-ից իջել են 5,4 մլն դրամի, մինչդեռ հիմնական ֆոնդերի արժեքը 15-ից հասել է 20 մլն դրամի:

Որոշե՞ք՝ կա՞րողյո՞ք տնտեսում և որքա՞ն է այն:

Պատասխան՝ կա, չկա, օգուտ _____, վնաս _____:

2. Անասնաբուծական արտադրանքի ավելացումը նոր տեխնոլոգիայի ներդրման հաշվին (ΔQ_p) որոշվում է.

$$\Delta Q_p = (\Delta W \times N_0 \times P) \times 0,9, \text{ որտեղ՝}$$

ΔW - ն լրացուցիչ ներդրումների հետևանքով ստացված արտադրանքի քանակն է 1 գլխի հաշվով,

N_0 - ն ինտենսիվ տեխնոլոգիայում ընդգրկված կենդանիների գլխաքանակն է,

0.9 - ը արտադրանքի ավելացման հաշվարկների համար օգտագործվող տվյալների հնարավոր գործակիցն է:

3. Աշխատանքային ծախսումների ($Z_{\text{մարդ/ժամ}}$) և շահագործական ծախսերի ($Z_{\text{չ}}$) փոփոխությունն առաջադիմական տեխնոլոգիաների ներդրման հաշվին որոշվում է ներքոհիշյալ բանաձևով.

$$Z_T = \sum (t_0 + t_1) \times q, \quad Z_0 = \sum (z_0 - z_1) \times q, \text{ որտեղ՝}$$

t_0, t_1 - ը միավոր արտադրանքի աշխատատարությունն է նոր և հին տեխնոլոգիաների դեպքում,

z_0, z_1 - ը միավոր արտադրանքի ինքնարժեքն է,

q - ն արտադրանքի քանակն է նոր տեխնոլոգիայի պայմաններում:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 4. Գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդություններից առաջացած վնասի և պայքարի համար ծախսումների արդյունավետության որոշումը

$$\sum U = U_{II} + U_{\gamma} + U_{3II} + U_{III} + Z_0, \text{ որտեղ՝}$$

U_{II} - և վնասներն են կենդանիների անկումից,

U_{γ} - և՛ հարկադիր մորթի հետևանքով ստացված վնասները,

U_{3II} - և չստացված արտադրանքի արժեքն է դրամով,

U_{III} - և կողմնակի կորուստներն են՝ ժամկետից շուտ բտումից հանելու կամ ավելի երկար պահելու պատճառով,

Z_0 - և անասնաբուժական միջոցառումների ծախսերն են:

ա/ կենդանիների անկումից առաջացած վնասները որոշվում են.

$$U_{II} = YP \times N_{IIK}$$

Գ-ն ընկած մեկ կենդանու միջին քաշն է, կգ (ընդունենք՝ 270 կգ),

P- ն մեկ կգ քաշաճի գինն է, դրամով, (ընդունենք՝ 400 դրամ),

N_{IIK} – ն ընկած կենդանիների թիվն է (7),

$$U_{II} = \text{_____ հազ. դրամ:}$$

բ) հարկադիր մորթից առաջացած վնասը որոշվում է հետևյալ բանաձևով.

$$U_Y = YP \times N_Y - \sum q_{\Pi P}$$

N_Y - Գ մորթված կենդանիների թիվն է ըստ սեռահասակային խմբերի,

$\sum q_{\Pi P}$ - Գ հարկադիր մորթից ստացված մսի և մորթու իրացման հասույթներն են, դրամ,

$$U_{BII} = [(W_{3P} - W_{BP}) + ((N_{BK} \times P(q_3 - q_{II})) + (YP(N_{\text{Я}} - N_a)) \times K_n)],$$

որտեղ՝

W_3, W_{BP} - Գույն պայմաններում պահվող հիվանդ (W_B) և առողջ կենդանիների կենդանի զանգվածն է, ց,

N_{BK} - Գ հիվանդ կենդանիների գլխաքանակն է, գլուխ,

q_3 - Ը առողջ կենդանուց ստացված արտադրանքն է, ց,

q_{II} - Գ հիվանդացած կենդանուց ստացված արտադրանքն է, ց,

$N_{\text{Я}}$ - Գ հիվանդությունից ստերջ մնացած կովերի թիվն է, գլուխ,

N_a - Գ վիժած կովերի թիվն է, գլուխ,

K_n - Ը կովերի (խոզերի, մայր ոչխարների) պտղատվության գործակիցն է,

Y - Ը ծնաճի հնարավոր կենդանի քաշը հիվանդության շրջանում, կգ,

P - Գ 1ց կենդանի քաշի գինը, դրամ:

դ) Հիվանդությունից առաջացած վնասի որոշումը

Որոշել հիվանդությունից առաջացած տարեկան վնասը, եթե 200 գլուխ խ.ե.ա.-ից 30 հորթ հիվանդության պատճառով մնացել է թերքաշ (350կգ՝ առողջ և 260կգ՝ հիվանդ): Մաստիտով վարակվելու հետևանքով 10 կովից յուրաքանչյուրի կաթնատվությունն իջել է 370 կգ-ով, հիվանդության հետևանքով ստերջ մնացած կովերի թիվը 9 է, իսկ վիժածներինը՝ 3: Ծնաճի կենդանի քաշը 25 կգ է: Մեկ առողջ կովի կաթնատվությունը 2200 կգ է, ստերջ կովերինը՝ 400 կգ:

K_n -ը տնտեսությունում ընդունված է 0,9: 1ց արտադրանքի իրացման գինն ընդունել. քաշաճինը՝ 50 հազար, կաթինը՝ 12 հազար: Հիվանդությունների դեմ պայքարի ծախսերը կազմել են 60 հազար դրամ: Որոշել չստացված՝

ա) քաշաճի քանակը _____ ց

բ) ծնաճի քանակը _____ ց

գ) կաթի քանակը _____ ց

դ/ համախառն արտադրանքի արժեքը _____ մլն դրամ

ե/ ընդամենը կորուստներ, ներառյալ պայքարի ծախսերը _____ մլն դրամ:

ե) Անասնաբուժական կողմնակի արտադրանքների կորուստներից առաջացած վնասը (U_{nn}) որոշվում է հետևյալ բանաձևով.

$$U_{nn} = P(W_B - W_{\phi}) + ZT \text{ որտեղ՝}$$

W_B - Գ հնարավոր կենդանի քաշն է սովորական բուժման դեպքում, ց,

W_{Φ} – ը վաղաժամ բաժնից հանված անասունի կենդանի քաշն է, ց,
 Z – ը բտման դրված անասունի կեր-օրերի ինքնարժեքն է, դրամ,
 T – ը բտման երկարաձգման օրերի թիվն է,
 P – ը գերածախսն է, գինը, դրամ:

գ) Անասնարժեքական նախազգուշական միջոցառումների տնտեսական արդյունավետության որոշումը (Θ_Y).

$$\Theta_Y = \left[\left(U_{3T} (N_B \times K_3) \right) + \left(U_{3T} (N_B \times K_{CJL} \times K_3) \right) \right], \text{ որտեղ՝}$$

U_{3T} – ը հվանդությունից առաջացող վնասը 1 գլխի հաշվով, դրամ,

N_B – ը պատվաստված կենդանիների թիվն է, գլուխ,

K_3 – ը անասունների հիվանդացության նվազման գործակիցն է,

K_{CJL} – ը կենդանիների մահացության նվազման գործակիցն է:

է) Հիվանդ կենդանիների բուժման արդյունավետությունը (վնասի կանխումը)

Θ_Y .

$$\Theta_Y = \left[U_{3T} (N_{JL} \times K_{JL} - N_{n3}) \right], \text{ որտեղ՝}$$

U_{3T} – ը 1 գլուխ հիվանդ անասունից կրած վնասն է, դրամ

N_{JL} – ը բուժման ենթարկված անասունների գլխաքանակը, գլուխ,

K_{JL} – ը անկման նվազման գործակիցն է,

N_{n3} – ը բուժման ենթարկված կենդանիներից ընկած և հարկադիր մորթված կենդանիներ, գլուխ:

ը) Հիվանդության վերազման հետևանքով ստացվելիք տնտեսական

պայմանական օգուտը (Θ_Y) որոշվում է հետևյալ բնաձևով

$$\Theta_Y = \left[\left(U_{3T} (N_0 \times K_3 - N_B) \right) + \left(YP (N_B \times K_{JL} - N_{II}) \right) + \left(U_{3T} (N_0 \times K_3) \right) \right] \\ \text{որտեղ՝}$$

U_{3T} – ը վնասները 1 գլուխ հիվանդ կենդանուց, դրամ,

N_0 – ը կենդանիների գլխաքանակը հիվանդության սկզբում, գլուխ,

K_3 – ը հիվանդացման գործակիցն է,

N_B – ը հիվանդ կենդանիների գլխաքանակը հիվանդության ընթացքում, գլուխ,

P – ը 1ց արտադրանքի գինը, դրամ,

Y – ը կենդանու միջին կենդանի զանգվածն է, կգ

N_{II} – ը ընկած անասունների թիվն է, գլուխ,

K_{JL} – ը անկման գործակիցն է:

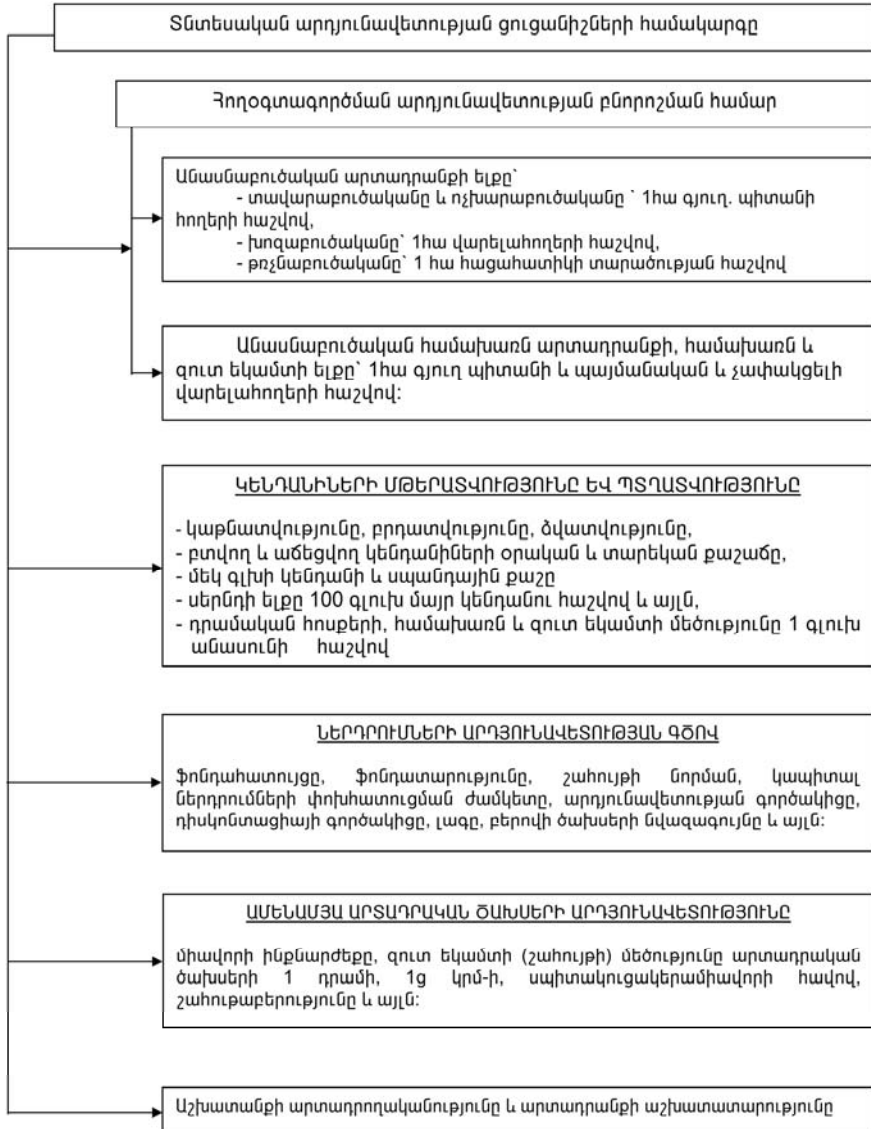
թ) Անասնարժեքական միջոցառումների ընդհանուր տնտեսական արդյունավետությունը (Θ_0)

$$\Theta_0 = \sum U_0 - \sum U_1, \text{ որտեղ՝}$$

$\sum U_0$ – ը չիրականացված միջոցառումների հետևանքով կրած տնտեսական վնասն է, դրամ,

$\sum U_1$ – ը միջոցառումների իրականացման տնտեսական ծախսերն են, դրամ:

ԱՌԱՋԱՂԱՆՔ 5. Անասնաբուծության տնտեսական արդյունավետության ցուցանիշների համակարգը

Գրիգորյան Կորյուն Աշոտի

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ

ԳՐԹՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Երևան 2013

Ãðëãîðŷí Êîðpí Àøî ò îâè÷

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ
ПРАКТИЧЕСКИХ РАБОТ

Ереван 2013

Թղթի չափսը $60 \times 84 \frac{1}{16}$, 10,75 տպ. մամուլ, 8,5 հրատ. մամուլ
Պատվեր 74: Տպաքանակ 150:

ՀՊԱՀ-ի տպարան, Տերյան 74

